

מהדורא מקוצרת
לחלוקה בבתי הכנסת.
נא לא להוציאו

ירחון תורני יתד המאיר

קונטרס לרעות בגנים

בענין "חדר יחוד" לבני עדות המזרח

קובץ לימוד ל"בין הזמנים"

הירחון יוצא לאור - בסיוע משפחת וז'אן הי"ו מצרפת

לע"נ אביהם המנוח אוהב התורה ולומדיה רודף צדקה וחסד
מקיץ וז'אן (המכונה כסאני) בר רחל ז"ל - נ"ע ח' בתשרי

להצלחתם ולחיי אמם מזיאנה מב"ת, בני ביתם וכל המשפחה הי"ו
ולרפואת הנער משה וז'אן בן שרה הי"ו, והילדה רבקה חיה וז'אן בת אסנת חנה תחי'
אל נא רפא נא להם בתושחו"י, אמן.

לגליון זה מצורף 'טופס הצטרפות', כל המעוניין להצטרף ולהימנות על הירחון ולקבלו לביתו מידי חודש בעז"ה, ימלא את הטופס - יגזור וישלח למערכת

יו"ל ע"י ישיבת האר"י הקדוש שע"י מוסדות "יתד התשובה"

בעיה"ק צפת ת"ו טל': 04-6923381/2

הצטרף גם אתה למנויי "יתד המאיר"

שלם רק דמי משלוח (50 ש"ח לשנה) בלבד, והגליון יגיע לביתך מידי חודש

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

דבר המערכת:

גליון זה אשר אנו נותנים לפניכם היום ברכה, גליון מיוחד הוא. זוכים אנו להביא בכאן את כל פרטי הדינים בענין "חדר יחוד" לבני ספרד, מאמר מקיף ומושלם שטרם נראה כמותו, ורוב ככל החוברת מוקדשת לו הפעם, מחמת שהרגשנו שחלק זה מעורפל ואינו ברור דיו אף לתלמידי חכמים מובהקים. הקונטרס הנוכחי, רובו ככולו, נערך ונעבד מתוך חומר הלכתי-עיוני שמסר לנו (על פי בקשתנו) הרה"ג הרב אליהו בחבוט שליט"א, ותודתנו נתונה לו.

המאמר מורכב מב' פרקים, הפרק א' סובב הולך בענין הסבר מנהג בני ספרד, אשר הוא מיוסד על אדני האמת והצדק, ואין בו שום פקפוק. והפרק השני, מבהיר כי אסור (מכו"כ סיבות) לבני ספרד לשנות ממנהגם בזה!! תגובות והערות יתקבלו בברכה!

מה שהביאנו ליטול המלאכה על שכמנו, הוא מכיון שנושא זה של "חדר יחוד" הוא דוגמא בולטת מאד, לכך שיש שעוזבים את מסורת אבותיהם המפוארת מתוך נחיתות ושפלות, אף ללא בדיקת פני הדברים לעומקם ולאמיתותם. ועל כן נרתמנו ואזרנו חלצנו, להכין ולהו"ל את המאמר הזה, שיש בו הרבה עוצמה להבהיר, כי הגיע הזמן להפסיק לזלזל במסורת אבותינו, אל מול דמיונות שוא ותעתועים. וגאים אנו על הזכות וההזדמנות לשמש כשופר ולהביא את דבר ה' לקהל מבקשי ה' שוחררי התורה די בכל אתר ואתר. בברכת התורה והשלום.

אברכי ישיבת האר"י וכולל "אור ברוך"

חברי מערכת "יתד המאיר"

פה בעיה"ק צפת תובב"א

🕊 תוכן הענינים: 🕊

סימן שנט | קונטרס "לרעות בגנים" - בענין "חדר יחוד"

פתח דבר 3

פרק א' - שמנהג הספרדים מבוסס וברור 7

פרק ב' - תקלות בעקבות עריכת חדר היחוד 23

נספח - "אהבה מקלקלת את השורה" 51

סימן שס | הרב אביעד כהן

אכילת אורז בע"פ אחר שעה עשירית 54

הערות והארות, הצעות ושידרוגים, תגובות וחוו"ד - יתקבלו בברכה בכתב בלבד, לא בטלפון!!
למשלוח מכתבים: ת.ד. 114 צפת | פקס: 04-6925148 | מייל: teshuva1@012.net.il

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

סימן שנט

קונטרס "לרעות בגנים"

בענין "חדר יחוד" לבני עדות המזרח

חברי מערכת "יתד המאיר"

פתח דבר

מאמר זה עוסק בענין "חדר יחוד – לבני עדות המזרח".

אך שימו לב.

לא באנו כאן 'ליישב' המנהג, כי באמת הוא חזק ויציב ואין לו צורך בישובים וביאורים כלל, באנו רק להודיע ולהוודע, כי מנהג אבותינו בזה הוא מהודר ומובחר ומתוקן, ואותם בני הישיבות מעדות המזרח שמתוך חיסרון ידיעה סבורים שראוי "להחמיר" ולקיים "חדר יחוד", הרי הם מיגרע גרעי והולכים כמה וכמה מעלות אחורנית....

ועיקר דברינו נאמרו לא כלפי עדות בני אשכנז, שנהגו ביחוד, אלא כנגד בני ספרד [ובעיקר כנגד הרבנים המחייבים בזה], שזונחים מנהג אבות, בלא טעם וסיבה, ולא ידעו ולא יבינו שגורמים בזה לכמה וכמה בעיות קשות וחמורות.

חיקוי בלי התבוננות על מכלול ההשלכות

בטרם נדבר על עיקרי הדברים, נציין בזה – לשם המחשה – דוגמא אחת פעוטה שמראה עד כמה שינוי המנהג נעשה מתוך "גרירה" ולא מתוך בירור ההלכה. כי הנה ידוע לכל, שמנהג רוב הכלות בנות אשכנז, שאינן הולכות לחופה בשערן הטבעי, אלא [משום שחוששים הם למ"ד שהכלונסאות והטלית הם החופה, וא"כ הויא נשואה בסיום החופה] בכיסוי ראש (וצדויות האחרונות - צ"פאה נכרית", אשר לפי סדרתם ושיטתם מהווה כיסוי ראש), ונמצא לפי"ז דגם אחר היחוד כשכבר נחשבת הכלה נשואה גמורה [ומתחייבת הכלה בכיסוי ראש לכו"ע, גם להסוברים ש'יחוד' הוא החופה] – הרי שראשה "מכוסה" (עכ"פ באותו כיסוי שהן משתמשות ומכסות בו בשאר שנות נישואים).

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

אבל הכלות בנות ספרד שבדרך כלל אינן באות ליום חופתם בכיסוי ראש ואף לא בפאה נכרית וכידוע וכמפורסם*, ומאידך מבקשים הם [או רבותיהם] לתפוס החבל משני קצוות, ולהתייחד מיד בתום ז' ברכות הקידושין, [ואף רוב הרבנים 'מהדרים' ומקפידים על נעילת החדר כראוי], וזה תמוה, והרי באותה שעה נעשית נשואה גמורה, וא"כ אסור לה מדאורייתא לצאת מחדרה כששער ראשה מגולה. [ולא תחשוב קורא יקר, לדייק מדברנו כאן שבפאה נכרית תיפתר הבעיה, או בגוונא שמתייחדים ב'דלת פתוחה', כי בעז"ה להלן בתוך הקובץ יתבאר לך הדברים ודיניהם בצורה מפורטת וברורה וביתר הרחבה].

שהרי – כאמור – כל ההיתר שלא צריכה הכלה לכסות את ראשה, הוא משום ש"אנן בדין נקטינן כדעת מרן שכל זמן שלא התייחדו החתן והכלה הרי היא כארוסה, וא"כ מן הדין לא התחייבה עדיין לכסות ראשה עד שתחשב נשואה מהייחוד והלאה". (כמבואר ציט"ל ס"ו חאו"ס סי' יג אות ד), אך משעה שמתייחדים – דינה כנשואה גמורה, וממילא אחר שהתייחדו החתן והכלה בחדר הייחוד, אין לכלה שום היתר לצאת בלי שום כיסוי לראשה. וכפי שמבואר בהרחבה להלן.

הראיתם פעם ילד חאלק'ה בן 3 שביום גזירת השער הראשונה שלו, אין הוריו מתאמצים בכדי לכסות את "ראשו" בכיפה צבעונית מעוטרת? האם יצא לכם פעם לראות נער בן 13 שביום ה"בר מצוה" שלו וכניסתו לעול מצוות, שזהו היום הראשון לחיובו מדאורייתא בהנחת תפילין בידיו ו"בראשו", פיספס את מצות תפילין הראשונה (המיוזנת) שלו?? אך לדאבונינו כן ראינו כלות שביום כניסתם וחיובם במצוות כיסוי ראש – מפספסות ומפסידות את מצות כיסוי ראש הראשונה שלהן... וחבל מאוד, כי דוקא יום חופתן מסוגל להשליך קדושה וטהרה לכל חייה, כמובאר בספרים הקדושים.

ובאן השאלה נשאלת, למה ובעבור מה צריכים הם למסור נפשם ולהזדקק לקולות אלו, ולבנות את ביתם על תשתית רופפת ורעועה??

התשובה היא: חוסר ידיעת הערך של מנהגי אבותינו ורבותינו חכמי עדות המזרח, ותחושה מוטעית כאילו כל מה שעושים אחינו בני אשכנז בודאי עדיף שבעתיים מכל מה שעשו אבותינו, ומי שלא נוהג כמנהגי אשכנז אינו ראוי לתואר "בן תורה".

ובמילים פשוטות יותר: נחיתות!

* כפי שידוע שכלות רבות חפצות בכל אופן להיות בחתונתן בשער ראשן דוקא, כיון שאפשר לשזור בו כל מיני תכשיטין, או כדי להנות [ולהתנאות] משערן בפעם האחרונה [כי שערותיהן ארוכות ודעתן קצרה. כנזכר בפלא יועץ ע' אהבת איש ואשה] [לשון הגר"י גליצ' שליט"א בש"ע המקור].

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בינתיים, לא חידשנו כאן כלום, ואכן לא באנו כאן אלא אך ורק לשרטט ולהציג את המציאות הנוכחית הכואבת כמות שהיא, שנעשית מתוך רצון להעתיק ולחקות את מנהגי האשכנזים ללא מחשבה והתבוננות על מכלול הפרטים שבדרך. ואילו היו נותנים לב ובאים מהזוית ההלכתית, וכל מטרתם בקיום ה'חדר יחוד' היתה באמת 'להחמיר', כמו שמלהגים כן אחדים מהם לעיתים, א"כ כיצד זה לא נתנו לב, על חובת כיסוי ראשה של הכלה???

היכן הלכה לה הרדיפה אחר ה"חומרות"??...

ועל דרך הבעיה הנ"ל, נביא כאן עוד כמה חששות ותקלות הלכתיות שנובעות מעריכת חדר היחוד, ויש לדעת כי מבירור מעמיק, אין לשאלות אלו מענה בהיכלי הישיבות, אבל כיון שגם לא ראינו שיש מי ששואל, טרם נפגשנו בכאלו שיבקשו מרבותיהם הסבר ונימוק הלכתי ברור ובלתי מפוקפק לכל הדרך החדשה הזו, שתפסה חלקים מהישיבות הספרדיות.

ולשם כך באנו כאן, בקובץ זה, [המכיל כ"ח סעיפים, לתת כ"ח לבני הישיבות שלנו!], ולעורר על הענין של שכחת מסורות אבותינו ורבנותינו חכמי ספרד, ע"י כמה רבנים שחפצים לנטות מדרך אבות, ומצאו להם דרכים אחרות, דרכי ציון נסתרות, שלא שערם אבותינו, כביכול שמנהגינו אינו מוכרח וכאילו קיימת "חומרא" לנטוש ירושתנו. וכל אותם שקראו ושנו את כל דברי הספר הזה, צריכים לנהוג בחכמה רבה. וראוי ליצור לחץ עצום בצורה מאוחדת אצל ראשי הישיבה, ולהבהיר להם שהם גאים במורשתם, ואינם מעוניינים לסור ממסורת אבותיהם, ולכן מבקשים הם לבטל את הכפייה הזו, משום שלא יעלה על הדעת **לחייב** בחור לבטל ולזנוח מסורת אבותיו!!

כי בראותינו עד היכן מגיעים הדברים, וכפי שרעשו וסערו הרוחות באחרונה על שבכמה ישיבות "ספרדיות" (מאותו זמן שעיין לא זכו להכיר גדולת חכמי ספרד ועל כן יולאים לרעות נשדות זרים) מנסים לחייב תלמידיהם הספרדים לעשות חדר יחוד סמוך לשבע ברכות, ובחור שחפץ לשמור מנהג אבותיו גאוני קדם, מנדים אותו כמוכה צרעת עד שכל "חביריו" הקנאים פוגעים ברגשותיו ביום חתונתו וביום שמחת לבו, והכל ע"פ הוראת ראש הישיבה (הספרדי), שיוצא בהפגנות ובריש גלי מהאולם, ואף מונע ואוסר על תלמידי הישיבה לשמח את חברם החתן, ומורה להם לעזוב את החתונה. ועל כן נראה ברור שדרך נשכון אור לתקן עיוות הדור, היא ללמד את בני ישראל, בני הישיבות, עד כמה מנהגינו ישרים ואיתנים ומיוסדים על אדני פז, ולעורר לב שומע על החששות שקיימים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בעזיבת מסורת כה מפוארת, עד שבעזה"ת בטוחנו כי אט אט תחדור הבנה זו בציבור, כי קושטא – קאי! [ואם יש צורך לאיזו הוראת שעה להעלים עין, זו הלכה ואין מורים כן לעיני רבים]. ולדאבונינו, בחורים שמוכנים להמנע מהיחוד לא רבים הם, אחר שרוב הבחורים מתביישים מחבריהם וכד', ולצערנו הבחורים הגאים בזהותם מועטים הם, וגם אצלם אם ראש הישיבה כופה בהם לשנות מנהגם, ע"פ רובא דרובא הבחור מיד חוזר לאחוריו ונענה לבקשתו, ונוטרי מנהגינו כמעט ולא שכיחי.

וע"כ באנו כאן לשאול ולתמוה, למה לנו לטרוח לטהר את הנדמה כשרץ, אדרבה חזק ונתחזק לקיים מילי דאבות! הבה ונחזיק כולנו יחד במנהג אבותינו בידינו, ביתר שאת ויתר עוז, כהוראת כל גדולי הדור הספרדיים בדורנו זה ובדורות שחלפו, (ואכן הרבה מתנים צאו ואמרו שצנענות דברים אלו שחלקם נתפרסמו זה מכבר, נמנעו מעריכת חדר היחוד).

הקובץ הנוכחי מבוסס על שו"ת יביע אומר (ח"ה חאה"ז סי' ט), וכן מספר חופה וקידושין (עמ' רנז), וכן מברכת ה' (ח"ד עמ' שלז), ובעיקר, ערוך ומעובד בהרחבה ע"פ המאמרים של הרה"ג הרב אליהו בהבוט שליט"א ראש בית המדרש "ברכת אברהם" ירושלים, [מתוך מה שכתב בספרו "שושנת העמקים" על דיני חופה וקידושין, ומתוך מאמריו בקבצים תורניים שונים, וגם מתוך מאמר כתב יד שתחת ידו ושהסכים למסור לנו. נציין כי בכוונה תחילה הכל נכתב ונערך בצורה של מאמר מסודר, ולא כתשובה להשגות (כפי שהיה במקור), וזה בכדי להקל על המעיין שאינו מכיר את שיחם של ההשגות ואת שיגם. וגם בשביל שלא יראה ח"ו כאילו יש לנו ענין נגד רב פלוני או אלמוני, אלא יובלט לכל שכל ענייננו הוא רק נגד ה"רעיון", ועם הרבנים הסליחה].

ויושם על לב, כי השתדלנו להציג את הדברים ממקורם ומשורשם בגמ' ובפוסקים, בצורה ברורה ונעימה, כדי שגם מי שאינו מונח בנושא, וגם בחור בישיבה גדולה (קיצוץ א') שטרם ארס אשה, יוכל לקרוא ולהבין את הדברים. ואמנם בכוונה תחילה הרבינו בהערות שוליים בכדי שהרוצה להעמיק ולהרחיב עוד בנושא יוכל ללמוד ההערות, ומאידך לא רצינו "להפריע" ולקטוע את המאמר הרציף, בהערות ונקודות שוליות... ועם זאת יצויין כי מחמת שהקובץ עוסק בחלקו לכה"פ בענינים שהצנעה יפה להם, לכן קיצרנו בכמה פרטים ונקודות, כאשר יבחין הקורא בתוך המאמרים.

נדגיש כי חלילה איננו רוצים לזלזל ח"ו בגדולים וברבנים, רק באנו לחזק ולהוקיר את מסורת אבותינו. **ובודאי שיש להוקיע כל מציאות של "לשון הרע ורכילות" כנגד מי שיהיה.**

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

פרק א' - שמנהג הספרדים מבוסס וברור

למה אין הספרדים מתייחדים מיד אחר
שבע ברכות???

א. הנה ידועה המחלוקת בפוסקים בענין גדר החופה שקובעת דין נישואין, ותליא באשלי רברבי. ודעת הרמב"ם (פ"י מה' אישות ה"א), ומרן הש"ע (סי' נה ס"א), שהחופה היא הייחוד, שענין מעשה ה"חופה" הוא שיביא החתן את הכלה לתוך ביתו וייתיחד עמה ויפרישנה לו, כלומר שהחופה מתבצעת רק כאשר מתייחדים החתן והכלה. (וממציא שכן היא גם דעת ראשונים רבים וממס, רבינו האי גאון, ר' יצחק בן מרן, ר' יוסף הלוי אבן מנאש, ר' יצחק בר ראובן והראש"ד, ועוד).

ולפי"ז, לכאורה היה צריך ליחד את החתן עם הכלה מיד לאחר אמירת "שבע ברכות", כדי שהברכות יהיו סמוכים למצות החופה שהיא הייחוד, וא"כ צריך ביאור היאך אנו הספרדים נוהגים שאין החתן והכלה מתייחדים אלא רק לאחר סעודת החתונה (שמסתיימת בדרך כלל בשעה מאוחרת כלילה), והרי יש בזה הפסק גדול בין "ברכת חתנים" לחופה, ומדוע לא נהגו בקהילות הספרדים, להקפיד להסמיק את שבע הברכות לחופה שהיא הייחוד!?

גדולי הדורות מעידים על מנהגינו

ובאמת כך היה מנהג הספרדים מאז ומעולם עוד מזמן רבותינו הראשונים, שלא היו

החתן והכלה מתייחדים אחר שבע ברכות לפני הסעודה, אלא רק בלילה בביתם אחר גמר הסעודה, וכפי שענינו הרואות כיום, שרק אחינו האשכנזים נהגו להקפיד שיהיה הייחוד סמוך לז' ברכות הנישואין, אבל אצלינו מעולם לא נהגו בזה כלל¹. וכסהדותיה דהגאון מרא דמנהגים כמוהר"ר רפאל אהרן בן-שמעון זלה"ה (נפטר פקוד שעל שער המפקד ח"צ דף טו"ז ע"ב), וז"ל: "וכל העם אשר בשער עדים, כי מעולם לא היתה כזאת לייחד ביום בחור ובתולה בחדר צנוע כלל, בירושלים מיהא". עכ"ל.

וראיה לכך יש להביא, שהרי מצאנו לרבותינו הראשונים שהזהירו שכאשר נערכו

¹ ואמנם בשנים האחרונות החלו כמה מבני עדות המזרח (שלמדו זיטות אשכנזיות) לשנות ממנהג רבותינו הספרדים, והחלו גם הם לעשות ייחוד אחר החופה, מתוך חוסר הערכה למנהג האבות. והגדילו לעשות כמה ראשי ישיבות ספרדים, שמתנים את בואם לסידור קידושין בעשיית ייחוד אחר החופה.

אולם הדבר ברור שאין לשנות ממנהג אבותינו שהוקבע על ידי גדולי הדורות. ואין לשנות ממנהג רבותינו ואבותינו, שכבר כתבו גדולי האחרונים שמנהג מכוער הוא להתייחד מיד לאחר החופה. ואותם הקוראים תגר על מנהגינו בזה, אינם משגיחים כי כך נהגו כל גדולי התורה וארזי לבנון הספרדים ויוצאי עדות המזרח מדורי דורות, ומנהג רבותינו בידינו וטעמם ונימוקם עמם. ולכן אסור לבטל המנהג שלנו, וכל המשנה ידו על התחתונה, ומוציא לעז על הקדמונים, וכפי שיבואר להלן.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בערב שבת לא הזהירו ל"הסמיך" אלא רק נתנו הגבלה שלא יהיה בלילה וכן"ל.

וגם מרנן ורבנן זקני העדה, יחד כולם פה אחד העידו ואמרו², דמנהגינן מאז ומעולם היה

² וכגון שר בית הזהר"ר הבבא סאלי זלה"ה (הוצאו דבריו בקובץ אור תורה שנה י"ז ס"י כח סוף עמ' קלג, ובספר חופה כהלכה פרק א' סקל"ז), ועט"ר הג"ר עזרא עטייה זלה"ה, (וראה בשו"ת עלה עזרא בחלק המדושי הלכות עמ' פג אות ז). הגר"ע הדאיה זלה"ה בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז מאה"ע ס"י י ויא), ובשו"ת שמחת כהן (ח"ז ס"י ו. וזנמ"ס מאה"ע ס"י כו), והרה"ג ר' יוסף עדס זצ"ל, והגר"ש משאש זצ"ל בשו"ת שמ"ש ומגן ח"א (מאה"ע ס"י ד) וח"ג (מאה"ע ס"י לד אות ה ד"ה כל זה), וילחטור"א זקן חכמי המערב, הגר"י מאמאן שליט"א בשו"ת עמק יהושע (ח"ז מאה"ע ס"י יא), ועוד שלמים וכן רבים. וזה מלבד מה שכבר הובא לעיל דברות הרב יביע אומר (ח"ה מאה"ע ס"י ח), והגר"צ יוסף שליט"א (נסי' חופה וקידושין עמ' רנז). וראה גם להגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ אור תורה (נכמה דוכתי, וראה שם שנה טו ס"י פג ובסוף דף שם ע"א, ושנה טז ס"י יא ובעמ' תשלז, ושנה ט"ז סוף ס"י כח בהערה ובעמ' תרעג, ושנה ח"י עמ' שגז ומרסג, ושנה כא עמ' תתרכז, ושנה כז סוף עמ' שח, ושנה מג עמ' תשמא, ועוד), ובשו"ת קול אליהו טופיק (ח"א מאה"ע ס"י ז), ובשו"ת שמע שלמה (ח"ז מאה"ע ס"י יד אות ח ד"ה וע"ש עוד), ובשו"ת וישב הים (ח"ז ס"י כא עמ' שלו ד"ה והנה גס), ובספר נהגו העם (נ"מנהגי חתונה אות כא), ובספר מקור חיים הלוי (ח"ה פרק רלו סע' סו), ובספר בני יעקב (שנתי על אה"ע ס"י סג סע' א), ובשו"ת מעשה אורג (מאה"ע ס"י א פרק יד), ובשו"ת שיבת ציון בוגנים (ח"א ס"י מו), ובספר מנחת איש (ח"ז פרק כד סק"ו), ובספר מנחת אשר (אלמד על אה"ע ס"י נה הערה ז), ובספר מגן יוסף (עמ' שז), ובקובץ בני ציון (גליון א עמ' לה ד"ה ומכאן), ובמגיד חדשות (ח"י עמ' קסא בהערה שס). וכן העידו בעדות ברורה שכאשר היו עורכין חופה בישיבת "פורת יוסף" בנוכחות הגר"ע עטיה זצ"ל ושאר חכמים, לא היו עושים יחוד אחר החופה. וא"כ זו עדות ברורה על מנהג אבותינו. ודי בזה.

הנישואין (של אלמנה, יש אומרים אף של במולה ע"ש בזה), בערב שבת, צריך לייחד את החתן והכלה מבעוד יום, משום שאסור להכנס לחופה בשבת כיון שע"י החופה הבעל זוכה באשה במציאתה ומעשי ידיה, והו"ל כקונה קנין בשבת. וכמבואר בתוס' (יומא יג: ד"ה למדא), ובספר תשב"ץ קטן לתלמיד מהר"ם (ס"י תנז), ובפסקי הרא"ש (פ"ק דכתובות ס"י ג), ובטוש"ע אהע"ז (ס"י סד סעיף ה), ובשו"ת משאת בנימין (ס"י ז), ובשו"ת הרדב"ז (ח"ג ס"י תלו), ובשכנה"ג או"ח (ס"י שלט בהגה"י אות י), ובשער המלך (פ"י מהלכות אישות, בקונטרס חופת חתנים סוף אות ט). וגם בנישואין אלו לא הצריכו שיהיה יחוד סמוך לשבע ברכות וקודם הסעודה, רק העיקר שיהיה "קודם שבת", ומוכח להדיא שבנישואין שהיו בשאר ימים, לא היו מתייחדים סמוך לשבע ברכות אלא בלילה אחר הסעודה, ולכן הוצרכו להזהיר בנישואין בע"ש שיתייחדו קודם הלילה.

נמצא שדברי הפוסקים הנ"ל המה

מעידים על מנהגינו בזה, מדהצריכו להבהיר שבערב שבת יש צורך לייחד אותם מבעוד יום, בכדי שלא לעשות קניין בשבת, א"כ מוכח בהדיא בהכרח גמור וברור דבשאר הימים לא היו נוהגים להקפיד בזה, דאם איתא שבכל הימים קיימת חובה לסמוך ז' ברכות הנישואין ליחוד, א"כ היה להם להזהירנו להסמיכם בכל יום ויום, ומדוע הזהירו רק בערב שבת?! ואף

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

שלא להתייחד כלל אחר אמירת שבע ברכות החתנים, ורק בסיום הסעודה כשהמזון העם הלכו לבתיהם, היו החתן והכלה הולכים ומתייחדים, [וכעדותו של הרה"ג רבי גבריאל טולידאנו שליט"א, שכתב בספרו מצעדי גבר על כתובות (סי' יט) וז"ל: "ואמנם זכורני שבמרוקו לא עשו יחוד סמוך לחופה". וראה עוד בהערה 2], ולכן אף הרעישו והזהירו רבותינו שאסור לשנות ממנהגינו הקדמון, ושאין לערוך חדר יחוד באולמות. שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך.

ולכאורה, כפי ששאלנו בפתח דברינו: מנהגינו זה הוא דלא כדעת הרמב"ם ומרן הש"ע, [למרות שבדרך כלל אנו נוהגים כדעתם, ודבריהם נר לרגלינו], כי לשיטתם שהחופה היא היחוד, היה צריך – לכאורה – למהר לייחד החתן והכלה מיד אחר אמירת ז' ברכות הנישואין, כדי שיהיו שבע הברכות שתחת הטלית עובר לעשייתן בחופה כהלכה שהיא היחוד לדידהו, וא"כ צריך לדעת מה טעם ומקור מנהגינו בזה.

יש שטענו שמנהגינו שהחופה היא הטלית ב. ובאמת היו שביקשו לטעון לאור תמיהה זו, ורצו לקבוע יסוד ש"בהכרח" צ"ל, שמנהגינו שאין אנו עושים "חדר יחוד" (נאולס, מיד נסיון ברכות הקידושין), ואין אנו מסמיכין את ז' הברכות לייחוד, מיוסד ומבוסס ע"פ דברי

המנהיג והעיטור דפליגי על הרמב"ם ומרן (הסוגרים שהחופה היא היחוד), וס"ל שעיקר החופה היא בפריסת הטלית והעמדת הכלונסאות על ראש החתן והכלה, [שיטת ספר המנהיג (דף 65 ע"ב) ד"החופה" היינו פריסת הטלית, ושיטת בעל העיטור (בדיני ברכות חתנים שער 3 דס"ג ע"א) שהחופה היא בהעמדת הכלונסאות על ראש החתן והכלה בשעת ברכת נישואין], והיינו דלפי"ז ניהא מנהגינו, כי באמת הברכות אכן מתקיימות ב"חופה" ואין הפסק בין ברכות הקידושין ל"חופה", כי בה בשעה שמברכים את הז' ברכות, נמצאים החתן והכלה בכפיפה אחת של הטלית והכלונסאות, וזוהי אכן החופה במלואה. ולפי דרך זו, נצטרך בהכרח לומר דפשט המנהג דלא כהרמב"ם ומרן דס"ל דחופה היינו ייחוד, אלא באמת אנן לא קיי"ל כדבריהם, ולדידן החופה היא פריסת היריעה על גבי הכלונסאות והעמדתם, או פריסת הטלית על ראש החתן והכלה.

ואכן כך מקובל (נאולס) לחשוב, שמנהג הספרדים שאינם עושים "חדר יחוד" אינו כדעת הרמב"ם ומרן, ורבים הם שסבורים שטעם ומקור מנהגינו, הוא כאמור, דאנן נקטינן שעיקר החופה היא העמדת הכלונסאות ופריסת הטלית, ולפי"ז – לכאורה – מובן היטב המנהג הפשוט אצל כל הספרדים שאין החתן והכלה ממהרים להתייחד מיד לאחר סיום אמירת השבע ברכות של הנישואין, אלא

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

ולהחמיר כדעת מרן הש"ע? ובאמת שהלב והשכל הישר מסרבים לקבל שכל מקהלות הספרדים נוהגים להקל נגד פסק מרן להלכה. ובודאי מילתא דתימה הוא שלא נהגו אבותינו לחוש לשיטת מרן הש"ע בדבר שבנקל הוא לעשותו, ובפרט כי עינינו הרואות כמה וכמה חומרות שנהגו עם הקודש בענין הנישואין, וכל הבקי בשורשן של מנהגים וכל היודע מקורן של הנהגות הקידושין והחופה ישכיל להבין שבני עדות המזרח נהגו בחופה וקידושין לחוש לכל הדעות ולהחמיר כל החומרות, כי אכן אבותינו זי"ע א דקדקו לברור להם חלק יפה בהליכות נעימות ונקיות מכל חשש – שעלו מן הרחצה שכולם מחמירו"ת וְשָׁקוּל"א אין בהם, ועל כן תמוה מאד ולא מסתברא כלל לומר שהעלימו עיניהם אבותינו ורבותינו מדעת מרן בזה, שהרי קיבלנו הוראותיו בכל אשר יאמר כי הוא זה.

וא"כ מאחר שלפי שיטת הרמב"ם ומרן הש"ע, הייחוד הוא ורק הוא – החופה, ולדעתם לא די בהמצאותם של החתן והכלה תחת קורת גג של הכלונסאות והטלית להחשיבם כנשואים, אלא צריך לייחד החוה"כ בחדר אחד סגור, א"כ לכאורה היה לנו לחוש לדבריהם ולהחמיר, ולקיים הייחוד מיד אחר שבע ברכות, וזאת כדי להסמיך השבע ברכות למצות החופה שהיא הייחוד (וכדקיי"ל שכל הנכנסים ל"ל עובר לעשייתו), ומדוע אין מנהג אבותינו

עושים הייחוד רק לאחר סיום הסעודה, (שנזקק כלל מסמימת נשעה מאוחרת כלילה). וזה מטעם שעצם עמידתם של החוה"כ יחד תחת הטלית, הרי זו ה"חופה" שעליה בירכו ברכת חתנים, ובזה הם נשואים גמורים.

מה עם "כיסוי ראש" אחר החופה!?

ג. אך במבט מעמיק נבחין, כי אין בדברים אלו שום "טעם" והסבר למנהג, דגם אי נמצא הכי, (דמנהגינו דלא ענדין יחוד תיקף אחר הו"ב, אזיל כהשיטות דכלונסאות והטלית חשיבי חופה), אכתי לא איפרק מחולשא, דהרי המנהג אצלנו פשוט וגלוי לעין כל, שהכלה אינה מכסה את ראשה אחר הכלונסאות. והרי מבואר בהלכה דאחר ה"חופה" (כל חד כדלית ליה) מתחייבת הכלה בכיסוי ראש. ופקח עיניך וראה דאם איתא – כטעם האמור – ש"עיקר החופה" לדידן היא העמדת הכלונסאות ופריסת הטלית, א"כ יקשה טובא, היאך אין אנו מקפידים שהכלה תכסה את ראשה כראוי בסיום 'טקס' החופה שתחת הכלונסאות, אשר בו הופכת נשואה גמורה לכל דבר וענין, ולא ראינו ולא שמענו אף אחד (מדין) שמקפיד בזה, ועל סמך מה פוטרים את הכלה מכיסוי ראש דאורייתא??

תמוה לומר שבכל מקהלות ספרד לא

נהגו לחוש לדעת הרמב"ם ומרן הש"ע?

ד. זאת ועוד, והיא עיקר התמיהה, דהיאך ניתן לומר שאין אנו נוהגים לכה"פ לחוש

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בדידן נקטינן כדעת מרן הש"ע שקיבלנו הוראותיו דחופה היינו ייחוד הראוי לביאה". עולה ומתבאר בדבריהם, שמנהגינו שאין החתן והכלה מתייחדים מיד, מיוסד ובנוי ע"ד הרמב"ם ומרן הנ"ל, ולאמיתו של דבר, גם לפי מנהגינו דלא עבדינן "חדר יחוד" (נאולס החמונה, מיד צמס הנרכות) אכן עיקר החופה היא כאשר החתן והכלה באים לביתם אחר החתונה ומתייחדים שם, וכדעת הרמב"ם ומרן הש"ע שקיבלנו הוראותיו.⁴

החתונה, ולא הטלית או הכלונסאות. ויבלחטו"א, כן היא דעת מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח (וכן נספרו שו"ת יחזק דעת מ"ה סוף סי' סג עמ' רך, ונספרו הליכות עולם ח"צ שנה ראשונה פרשת שופטים סוף אות ז), וכ"כ הגאון הנאמ"ן בקובץ אור תורה (שנה ח' עמ' שצד). וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' רפז) נסוף ההערה הראשונה, בביאור מנהג הספרדים. וכ"כ בשו"ת שמע שלמה (ח"צ חאה"ע סי' יד אות ח). וכ"כ בשו"ת מעשה אורג (חאה"ע סי' א פרק יד). וכ"כ בשו"ת עשה לך רב (ח"ד סי' הן ד"ה מעשה). וכ"כ בשער המזרח (נרדע). סי' קמח הערה א). וכן שמעתי מהרה"ג ר' אליהו אבא שאול שליט"א בשם רבי אבה"ו - הגרב"צ זצ"ל, דעיקר החופה לפי מנהגינו היינו כשמגיע הזוג לביתם אחר החתונה, וכדעת הרמב"ם, ולא הכלונסאות ולא הטלית. וכן כתבו עוד רבים מהאחרונים.

⁴ ומה שנהגו לפרוס טלית, הוא להידור מצוה בעלמא לצאת אליבא דכו"ע, אך מעיקר הדין סבירא לן דעדיין לא נישאת בזה. ומה שכתב בארץ חיים (נשם האחרונים) דמהגיני לפרוס טלית על החתן והכלה, וזהו חופה, אין זה מכריע נגד פסק מרן, כי אה"נ י"ל שעושים כן לרווחא דמילתא לצאת י"ח כל הסברות, (וכמ"ש הצי"ט ר"ס סא). אבל אין זאת אומרת שנוהגים להקל נגד פסק מרן להלכה. [והוא על דרך שעושים

ורבותינו כן, והלוא אין בזה עמל וטורח ולא הפסד??

ובאן יש להוסיף ולטעון, לתמוה לשאול ולזעוק בקול גדול, הייתכן? הייתכן שאנו כולנו, דאזלינן בכל גוונא בתר מרן הש"ע, נעזוב את דבריו ודברי רבותינו כל קדושים עימו, ולא נחוש לדבריהם בדבר קל שאין בו טורח כלל? הייתכן שמנהגינו ומנהג אבותינו הוא בניגוד גמור לדברי מרן הש"ע אשר מפיו אנו חיים? ובפרט שבקל יכולים אנו להקפיד ולחוש לדעתו, ולמה לא נחוש ונחמיר כדעת מרן [שהיחוד הוא ורק הוא ה"חופה"], והרי אין בזה טורח??? האם אכן באמת יעלה על הדעת לומר שמנהגינו הקדמון שאין מייחדים את החתן והכלה מיד בתום הז' ברכות, הוא בניגוד מוחלט לדעתם של עמודי ההוראה שלנו??

החידוש: מנהגינו אכן כדעת הש"ע!

ה. אלא שבאמת בעיון בספרי הפוסקים מתגלה, כי רבים למדו והבינו שמנהגינו אכן תואם וזהה בהחלט לדעת הרמב"ם מרן הש"ע. ומצאנו כמה וכמה גאונים³ שכתבו ד"אנן

³ ומהם, הגאון כמוהר"ר חיים בליח זצ"ל בתשובה (שו"ת שיערי רמים פראנקו ח"צ סי' טז דף ע"א ע"ג ד"ה ועוד נראה), וכיו"ב בשו"ת ישא איש (חאה"ע סי' ט). ע"ש. וכן נראה מדברי שו"ת מים חיים משאש (ח"צ חאה"ע סי' קנז אות ו). וכן שמענו מפי מגידי אמת, בעדות נאמנה, שהגאון הגדול כמוהר"ר יעקב עדס זלה"ה (מח"ס שו"ת מדוות יעקב) שאמר דלפי מנהגינו ה"חופה" היא כאשר מגיע החתן לביתו אחר

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

מדוע לא חששו להפסק??

ו. אלא שבמבט ראשוני לכאורה זה נראה תמוה. וכאן תתעורר שוב הקושיה שהבאנו בפתח דברינו, דהלוא מנהגינו שאין החתן והכלה ממהרים להתייחד מיד בסיום אמירת שבע הברכות, ואם אמת נכון הדבר שמנהגינו כהרמב"ם ומרן ש"חופה" אין פירושו העמדת הכלונסאות ופריסת הטלית, אלא חופה היינו ה"יחוד" שמתייחדים החתן והכלה בבית או בחדר, א"כ יש לתמוה מדוע וכיצד לא נהגו בקהילותנו לעשות "חדר יחוד" מיד בסיום ז' ברכות הקידושין, ולהסמיק את ז' ברכות החתנים לחופה שהיא ה"יחוד" של החתן והכלה בחדרם, ובכך להסתלק מחשש הפסק, וכדקיי"ל (פסחים ז:): שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן.

ברכות השבח א"צ לאומרם עובר לעשייתן

אך באמת, בדברי הפוסקים מתבאר ששבע ברכות הנישואין, אינם ברכות המצוות, אלא ברכות השבח. כ"כ רבינו אברהם בן הרמב"ם, [והובא בריש ס' מעשה רוקח ח"א (ד"א ע"ד)] בשם אביו ז"ל, שצריך החתן לברך ברכת אירוסין בעצמו, שברכת המצות היא [וכידוע

ובזה גם מיושב היטב מה שלא נהגו

בקהילותינו שהכלה אינה מכסה את ראשה אחר ז' ברכות החתנים, מכיון שעדיין אין דינה כנשואה רק אחר שתתייחד עם בעלה החתן, בביתם.⁵

ה"הינומא", דיש כמה שיטות דס"ל דהיא "חופה", אך בודאי לא עלה על דעת איש לומר דזו עיקר החופה לדידו, ושוב כ"ז מוכיח כאמור, שאבותינו חששו בענין הקידושין לכל החומרות]. ובשו"ת ישמח ליבנו חירארי (מאה"ע סוסי" א) כתב, דמה שנהגו לפרוס הטלית על הזוג היינו כסגולה להגן מעין הרע ע"ש.

⁵ ובאמת כבר כתבנו לעיל שהיו שקבעו יסוד וטענו שלמנהגינו שאין מתייחדים באולם, צ"ל "בהכרח" שמנהגינו מבוסס על דברי המנהיג והעיטור הסוברים שעיקר החופה היא בפריסת הטלית והעמדת הכלונסאות, ולפי"ז רצו הם 'לבנות בנין' ולהקשות דא"כ לפי מה שפסק בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' סג, ושא"ר האחרונים חציצים כולם) שהכלה משעת שנעשית "נשואה" (ולא רק "אלוה" מחוייבת בכיסוי ראש אפי' שעדיין לא נבעלה, א"כ לפי"ז, מאחר שהטלית היא ה"חופה" (להנחם), ובשעת אמירת ז' ברכות נעשית "נשואה", כיצד מתיישב מנהגינו בזה שאחר החופה (עוד קודם הסעודה) בכל זאת לא מכסה הכלה את שערותיה?

ובאמת כל הקורא שורות אלו, מבין מיד, כי

כל הקושיא הזו קיימת דוקא לפי שיטתם והבנתם במנהגינו, דהטלית או הכלונסאות הן החופה, אך כאן נתבאר היטב שאין טעם ואין צורך ואין שום מקום וסיבה לומר ולטעון שזהו הטעם והמקור למנהגינו, ושכן כתבו מרנן ורבנן, וכפי אשר כתב באותו יחיה דעת (שם), וז"ל: "ולהלכה נראה שמעיקר הדין יש לפסוק כהרמב"ם ומרן הש"ע, שכל עוד לא נתייחדו החתן והכלה, אין דינה כנשואה, אלא כארוסה בלבד". עכ"ל. וכפי שהובא כאן בשם עוד שרים רבים ונכבדים זיע"א, שבאמת לפי מנהגינו,

ה"חופה" היינו היחוד בבית ולא הטלית ולא הכלונסאות. ובהפול היסוד, נפל והתמוסס הבנין.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

שכך היה המנהג בעבר], משא"כ שבע ברכות של נישואין אין החתן רשאי לברכם, אלא גדול הנמצאים שם, שאינם אלא ברכות השבת. ואבא מארי כעס על חתן שבירך ז' ברכות לעצמו, ואמר שסיבת כעסו הטעם שזכרתי. ע"ש. הנה לפנינו שדעת הרמב"ם שברכות הנישואין כולם ברכות השבת הן. וכן כתב המאירי (פסחים 1:). וז"ל המהר"ם חלאווה: (פסחים 1:), "וברכת נישואין לאו על הכניסה לחופה הן, אלא על אסיפת העם וברכות של שבת הן". ע"ש.

וביון שהן ברכת השבת ולא ברכת המצוות, לא בעינן בהו 'עובר לעשייתן', וכדכתב הר"ן בפ"ק דפסחים (1:). וזת"ד: שברכות השבת (שנאמרו בפרק הירואה), אין צריך לברך אותן עובר לעשייתן, ולכן גם ברכות הנישואין שאינן אלא ברכות תהלה ושבת, [תדע, שהרי מברכין אותם כל שבעה (לשון הר"ן)]. א"צ שיהיו עובר לעשייתן. ע"כ. ומשמע שהכל מודים בזה. ומרן בב"י (סי' סג, וגם באו"מ סי' מו) העתיק לדברי הר"ן ע"ש. (וכע"ז כתב הרמב"ן, ורצנו דוד זונפיד ומהר"ם חלאווה והמאירי), ונמצא לפי"ז שא"צ להסמיק החופה – שהיא הייחוד לברכות הנישואין שנאמרו לפני"כ, הואיל וברכות השבת הם.

ואכן מצינו להדיא בתשובת הרדב"ז זיע"א (נסי' מתקלה), שנקט, דאף לפי שיטת

הרמב"ם (שהמופה היא הימול), לא בעינן יחוד תיכף אחר הז' ברכות, [ורק בערב שבת יש לדקדק בזה, כדי שלא יבוא להתייחד בשבת ויהיה כקונה קנין בשבת, ע"ש]. ובעל כרחין לבאר דבריו, שטעמו כמבואר, דהואיל וברכת חתנים הויא ברכת השבת, אין בזה חשש משום הפסק בין הברכות ליחוד. [ובבית שמואל (סי' סג סוף סק"ב), הוסיף, דמהאי טעמא אין להצריך "עובר לעשייתן" בברכת חתנים, משום שלא מוזכר בהן ענין הנישואין להדיא, ומוכח דהם שבת והודאה לה' על יצירת האדם וזיווגו].

ופוק חזי נמי בספר העיטור (שער 3 ח"ד דף סד ע"ב), שכתב דמנהגם היה לברך ז' ברכות בבית האירוסין שנה או שנתיים לפני ה"חופה", ובתוך הזמן הזה היו מתייחדים שניהם, לפיכך מברכים ז' ברכות בבית האירוסין. מוכח שלא בעינן שיהיו ברכות הנישואין סמוכים לחופה.

ולכן גם לדעת הרמב"ם ומרן שהחופה היינו ייחוד, א"צ לעשות הייחוד סמוך לברכת הנישואין, משום שברכות השבת הן וקיי"ל דלא בעינן בהו עובר לעשייתן, וע"כ לא חששו אבותינו להפסק בזה, כיון שברכות השבת, אין בהם חשש הפסק⁶. [וראה בהרחבה למרן

⁶ ובספר "מגיד תשובה" ח"י (עמ' קסא), כתב ליישב עוד, בדרך אפשר, דכיון שמברכים ז' ברכות פעם שנית – בסיום הסעודה אחר ברכת המזון, א"כ [גם אי נימא שגם בברכות השבת בעינן עובר לעשייתן], מ"מ הרי הייחוד אכן סמוך לז' ברכות השניות

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

שרי לברך ז' ברכות שוב גם אחר ברכהמ"ז שבסעודת החתונה, למרות שלא היה חדר יחוד, והכלה עדיין אינה נשואה [לדעת הרמב"ם ומרן – כיון שעדיין לא היה "חופה" (שהיא היחוד) באולם] עד שתגיע לבית החתן אחר החתונה.⁸

חידוש המרדכי: אפשר לברך ז' ברכות בשנית, גם קודם שנכנסה לחופה

אך הנה המעיין היטב בספרי הפוסקים בזה, יגלה פנינים ומרגליות שיישבו לו את כל התמיהות, ויראה ויביט בעליל דבאמת אין זו קושיה כלל. ואכן מותר לברך ז' ברכות כמה וכמה פעמים. כי עין רואה מה שכתב הרמ"א ז"ל בדרכי משה (סי' סג אות ח) בשם המרדכי ריש כתובות (והוא צ"ל קלג), דאע"פ שהאשה עדיין לא נכנסה לחופה ועדיין אינה נשואה, מן הדין ניתן לברך ז' ברכות אחר ברכת המזון של

הראש"ל שליט"א בשו"ת יביע אומר (ח"ה חאה"ע סי' סג אות ג) שהביא ראיות מוכרחות מדברי הש"ס והפוסקים, להוכיח כן, דו' ברכות – הם ברכות השבת, וא"צ להסמיכן ולהיות עובר לעשייתן.⁷ כי מן הבא"ר ההיא ישקו העדרים].

שבע ברכות פעמיים - הכיצד??

ז. אלא שעדיין אין זה מספיק, ואכתי קשיא למנהגינו, היאך מברכין "שבע ברכות" שוב פעם שנית, בברכת המזון שבסוף החתונה, עוד קודם שהחתן והכלה נכנסו לבית או לחדר והתייחדו? וידוע ידענו שרבים גועשים ורועשים בזה, ותמהים על מנהגינו בזה, דהיאך

שנאמרות בסיום הסעודה אחר ברכת המזון. [ולפי"ז יוצא, שעדיף לברך ברכהמ"ז ממש בסיום החתונה ובכך להרוויח שז' ברכות (השניות) יהיו סמוכות ליחוד, ואולם מסיבות אחרות אין ראוי לנהוג כן, ואכמ"ל]. ומ"מ העיקר כהישוב שנתבאר בפנים.

⁷ ואחר שהאריך שם הרב בראיות נכוחות, סיים שם בזה"ל: על כל פנים מוכח שפיר מדברי כל הפוסקים דלכ"ע אין צריך לעשות הייחוד בסמוך מיד אחר ברכת הנישואין, משום עובר לעשייתן, ושכן המנהג הפשוט ברוב הקהילות, והוא כמנהג הספרדים שאינם מתייחדים אלא בלילה אחר גמר הסעודה. וה"ט משום שבברכות השבח לא הצריכו עובר לעשייתן. וכן מתבאר מדברי התוס' יומא (יג:) סוף ד"ה לחדא. ע"ש. עכ"ל.

ובשו"ת יחוד (ח"ה סי' סג) כתב: "הספרדים ובני עדות המזרח לא נהגו להתייחד אלא רק לאחר גמר הסעודה כשהולכים לביתם. ומנהגם זה יסודותו בהררי קודש, ואין לשנות". ע"כ. וראה גם בשו"ת מעשה ארג (ח"ה אנה"ז סי' א פרק יד ומד"ז).

⁸ וכעין זה הקשה המקנה (צקו"א סי' סג סק"א) על מנהג אשכנז. ובאמת נראה שמפאת קושיא זו ראינו לכו"כ מן האחרונים שרצו לומר כדבר האמור לעיל (צ"ל אות ג), דמנהג הספרדים (דלא ענדי חדר יחוד) אזיל כהראשונים דכלונסאות הוי חופה. אך לאור המבואר להלן, הרי שא"צ להדחק בזה. וכבר נתבאר דדוחק גדול לומר דמנהגינו אתי דלא כהרמב"ם ומרן הש"ע. [ויזיל קרי גם מה שהובא בשם הרה"ג ר' יהודה צדקה זלה"ה בספר ש"ע המקוצר ח"ז סי' רי הערה תרכח ד"ה ושמעתי].

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

הסעודה, מלבד מה שהיו מברכין אח"כ ז' ברכות שנית בעת החופה. ע"ש⁹.

ונראה טעם כעיקר למה שנקט המרדכי דמותר [מן הדין] לברך ז' ברכות בסעודה עוד טרם היותה לנשואה, ע"פ מש"כ בתוס' רי"ד לכתובות (ז' ע"ב), דניתן לברך ז' ברכות כמה פעמים עוד לפני החופה משום אפוישי שמחה, ע"ש. והבט נא וראה גם בריטב"א בכתובות (ז' ע"ב), שכתב דגם קודם הנישואין, כל שיש סיבה חדשה לברך שנית ז' ברכות, שפיר מברכין. [והכא נמי בנ"ד דעושין סעודה לכבוד החתן, לכן כשמסיימים הסעודה הזו, ועומדים הם ללכת לביתם, הוי סיבה מחודשת לברך שנית].

⁹ ואמנם אף שכתב המרדכי דיש בזה חשש 'צדדי', דשמא אחר הז' ברכות יתקוטטו החתן והכלה ויגמרו בדעתם שלא להכנס לחופה, ואז נמצא למפרע שהברכות היו לבטלה. אנו סבירא לן שלא לחוש לחזרה, ואין זה תמוה כלל, דהרי כבר נחלקו הרמב"ם (פיק ג מאשזת הל' נג) והראב"ד (נדהגומיו סס) לענין ברכת האירוסין, דלדעת הראב"ד אע"פ שהסכימה האשה לקבל את הקידושין, אין לברך לפני הנתינה, שמא תחזור בה ולא תאבה האשה ללכת אחריו, ודעת הרמב"ם דאין לחוש לזה. ואנן נגררין בתר הרמב"ם ז"ל. ונהי דהתם גבי ברכת האירוסין הזמן בין ההסכמה לחרטה הוא מועט יותר, מ"מ מאידך גיסא בנ"ד כבר היא מאורסת ועומדת ואין לחוש לחרטה ביום החופה, וחזקה אין אדם טורח בסעודתו ומפסידה (כמוצ' י). ומה גם דהאידינא החתן טריד וקאי בריקודים שירה וזמרה כל אותם השעות שבין הקידושין להיחוד בביתם, ונראה ברור דגם המרדכי יודה דבכה"ג תו ליכא למיחש לקטטה.

וצא ולמד ג"כ ממאי דאיתא בתשובות הגאונים ברצלוני (ירושלים תרפ"ז. סי' מ), ובתשובות רב שר שלום גאון (סי' קיז), דמבואר שהיו נוהגים בבבל לברך ברכת חתנים פעמיים לפני החופה, פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב (וכפשוט לשון חז"ל במסכת סופרים פ"ט הל' יא). ע"ש. ודברי הגאונים ז"ל הם דברי קבלה מבית מדרשו של רב אשי (עי' נספח ללקוט שושים ח"ג עמ' נח), ובפרט היכא דהעידו דכן נהגו בבבל. ומנהג זה מובא ג"כ בתניא רבתי (סי' ג). ע"ש¹⁰.

נמצא דאפילו "טעם קושיה" אין כאן, ומנהגינו הרי הוא מובן ומיושב בטו"ט, ואין בו שום חשש. מה גם דבאחרונים כתבו עוד כמה ביאורים לבאר דבר זה [וראה קיצור דבריהם בהערה¹¹], אך להאמור אין מקום שאלה כלל שצריך ליישבה.

¹⁰ ולאחר זמן שוב האיר וזרח חלק עשירי מספר "מגיד חדשות" (למנהג"ר זוגיד סעודן זל"ה), וכתב שם כע"ז (נעמ' קסא) בזה"ל: "ומה שכתב הרב דאיד אפשר לברך ב' פעמיים ז' ברכות [פעם אחת תחת הכולונסאות ופעם אחת אחרי ברכת המזון], לענ"ד לא ידעתי מאי חששא איכא בזה, דהרי מברכין אותן כל שבעה משום דעיקר הברכות אינן אלא שבח והודאה, וכי היכי דמברכין אותם אח"כ [כלומר בימים שאחרי ליל החתונה] כמה פעמים, הכי נמי למה לא נברך אותם קודם [כמה פעמים], כיון שאינן אלא שבח והודאה". עכ"ל.

¹¹ ואמנם ידענו גם ידענו שאם יתעקש המתעקש להמציא חילוקים בין הנידון שבראשונים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

נמצאנו למדים לפי כל האמור, כי ברור

שמנהגינו ומנהג אבותינו מבוסס היטב, והוא כדעת הרמב"ם ומרן הש"ע שעיקר החופה היא

לאורייתא תירצו דה"כ לונסאות" הם כמקצת נישואין אף לשיטת הרמב"ם. וראה גם בספר מועדים וזמנים (מ"ד סי' רפז) שהנהגה זאת היא דעה והלכה, שג"כ הבהיר בדעת הרמב"ם דהכלונסאות הם תחילת הקניין.

וראה בארחות חיים מלוניל (ה' קידושין ע"מ סז) דשמעין מיניה דב"חופה" יתכן ששייך מושג של "אתחלתא דמילתא" אע"ג דאינו חופה ממש כי אם "כחופה דמי" – ואשר על כן, לא דבר ריק הוא לומר דגם הרמב"ם יודה דקיימת "אתחלתא דמילתא" ע"י הכלונסאות, ואין זו סברא זרה. וק"ל.

ובדומה לזה כבר תירץ הגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ אור תורה (שנה ח' ע"מ ע"א), עפ"מ ש הגאון יביע אומר נר"ו (מ"ה אה"ע סי' ס' אות ד) שאף דס"ל להרמב"ם דחופת נדה אינה קונה והרי היא כארוסה, היינו לגבי שאר קנינים, ומ"מ – סובר הרמב"ם – שהועילה החופה להתירה לבעלה אחר שתטהר מנדתה, וא"צ לכונסה שוב לשם חופה, חזינן שאע"פ שעדיין לא נתייחדו לפני הז' ברכות שבסיום ברכהמ"ז, מ"מ כיון שהיא מותרת לבעלה מיד אחרי הז' ברכות הראשונות, א"כ שפיר יכולים לברך ז' ברכות שוב בסוף הסעודה.

ג תירוצ נוסף ששמענו בזה, בשם הרה"ג ר' משה פנירי שליט"א, דצריך לומר דאנו סבורים דכיון שהתחילו להתעסק בשמחה (וצריקודים) שבעקבות ההכנסה לחופה, כבר ניתן לברך ז' ברכות בברכה"מ. [כלומר, נהי דאף "תחילת חופה" אין בזה (ומיידן קודם), מ"מ לענין השבח של הז' ברכות סגי בשמחה בעלמא, אף בלא תחילת חופה].

אך כבר נתבאר למעלה, שא"צ להזדקק לתירוצים אלו, ומנהגינו לברך ז' ברכות בשנית בסיום הסעודה כשר וברור, אף בלא לחדש חידושים וסברות אלו, ועפ"ד הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים.

הנ"ל לנ"ד ולתירוץ הנ"ל שהבאנו מהרמ"א בדרכי משה בשם המרדכי, יכול למצוא איזה דרכים לגלות פנים שלא כהלכה, אלא שעם זאת, לאור האמור מתבאר שכבר אין כל "קושיא" על מנהגינו, דהלא סוף סוף אין הכרח כלל לחלק בזה, ואדרבה הסברא הישרה מחייבת לדמות מילתא למילתא בזה, [וממילא מצאנו סמוכין ברורים מדברי הראשונים ז"ל למנהגינו שמברכים שוב ז' ברכות בסוף הסעודה למרות שהחתן והכלה טרם התייחדו]. ועכ"פ לשלימות הענין, מצאנו לנכון להביא כאן עוד כמה ביאורים שכתבו בזה באחרונים, וכדלהלן.

א בקונטרס "ברכת חתנים" הרגיש הרה"ג רבי משה לוי זצ"ל בטענה זו, (נעמ' נט' ולאחר זמן שז' נדפסו הדברים נמון ספרו נדמה ה' חלק ה' פ"ד הערה קפז. ע"ש), והשיב, דגם הרמב"ם מודה למש"כ בשו"ת הרא"ש (כלל נו' דין ג') דכאשר מברכין את שבע הברכות אחר הקידושין, נחשב מעמד זה כ"תחילת נישואין", למרות שאי"ז מקרי חופה [דהרי מעת הברכות מותרים להתייחד], ולכן אם אח"כ עשו סעודה, אע"ג דעדיין לא היתה החופה, שייך לברך שנית ז' ברכות. עכת"ד. [ויש להביא תנא דמסייע ליה, דהנה בספר חידושי רבי ראובן (גמיונסקי) על כתובות סי' ח סוף אות א, כתב לדייק בדעת הרמב"ם דכאשר ברכו את הברכות, נעשית נשואה במקצת, אפי' שעדיין לא נכנסה לחופה, ע"ש. והבט נא וראה גם להרב ספר המיקנה (סי' סא סק"ה), ודו"ק. ולאידך גיסא יש לומר דכיון שאין בזה כי אם "קצת" נישואין, עדיין לא טעונה כיסוי ראש, וק"ל].

ב ובקובץ חילך לאורייתא (עמ' מט' ד"ה וכן מנז"ל הי"ע) כתבו ליישב בזה, דגם הרמב"ם מודה דכניסה לכלונסאות הוי כתחילת חופה לדינים מסויימים, [כי הרי גם להרמב"ם ישנם כמה שלבים בחופה, וישנו שלב של "כניסה לרשותו" עוד לפני ה"יחוד", וכמבואר בלשונו הזהב פ"י מאישות ה"א: "שיביא אותה לתוך ביתו, ויתיחד עמה, ויפרישנה לו" עכ"ל. וראה שם (עמ' מו-ג) שמאריך לבסס חידושו בדעת הרמב"ם], ולכן שייך שפיר לברך ז' ברכות בברכת המזון. [ולא דמי לתירוצו של הגר"מ לוי הנ"ל, דהגר"מ לוי תירץ דה"ברכות" הם תחילת נישואין, ואילו בקובץ חילך

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

היחוד של החתן והכלה וזה מתקיים כהלכה ובצניעות הראויה בביתם, ואין צורך שיהא זה סמוך לאמירת הברכות תחת הכלונסאות באולם, משום שברכות השבח דינם ברור שא"צ להסמיכם לקיום המעשה¹².

חובת השמירה על המנהג בפרט כשהוא מושלם!

ח. והנה לאור כל האמור כבר התיישב נפלא כפתור ופרח, מנהג אבותינו בידינו בטו"ט, וניכר שאבותינו חשו ונזהרו מכל סרך איסור וכיעור, במנהגי החופה והקידושין, והכל בשיא ההקפדה והדקדוק, כדת וכהלכה¹³.

¹² ולאור כל האמור כאן (נאום ז) ובהערה הקודמת מדברי כל האחרונים, נמצא שנוכל עוד ליישב בנוגע לטענה הראשונה (נאום ו), והיינו דגם אי נימא שגם בברכות השבח בעינן עובר לעשייתן, מ"מ בודאי סגי שמברך בהתחלת הקנין שזהו בעצם תחילת הענין, ואין הכרח כלל שלהסוברים (הגמ"ס ומנן) שהחופה היא הייחוד, יצטרך לברך ברכות אלו, בסוף התהליך שהוא שעת היחוד, אלא לכתחילה יש לברך ברכות אלו בתחילת הנישואין והקנין, והרי ברור הדבר שגם לדעת הרמב"ם ומרן ה"כלונסאות" חשיב כמקצת נישואין, וכפי שחזינן שלכתחילה ניתן לברך ז' ברכות שוב אחר ברכהמ"ז למרות שלא התייחדו בנתיים (מטעם זהו ממילא נישואין וכמנא"ל), א"כ כ"ש וק"ו ששפיר יכולים לברך את ז' הברכות הראשונות (ממט המופה והכלונסאות) וא"צ להזדרז לייחדם אח"כ, כי ברכות אלו הרי הם נאמרים בשעת התחלת השמחה והכניסה לנישואין, וז"פ וברור בס"ד.

¹³ ויש כאן מקום להבהיר, כי בודאי דלפי מנהגינו יש צורך להתייחד, וכדעת מרן הש"ע, אלא דמתייחדים בבית בסיום החתונה ולא באולם

ויש לידע, דכל כה"ג דאיכא סמוכין נכוחים ליישב המנהג, אין לשנותו, גם אם חלילה יש בו חשש פגם וכ"ש הכא שאדרבא מנהגינו הוא הישר והטוב (וכפי שיצו"ר עוד להלן בעז"ה). וכבר כתב הגאון חת"ס זיע"א בתשובותיו (מא"ס סי' נא ד"ה ידענא): "ורגיל אני לומר, כל המפקפק על נימוסינו ומנהגינו, צריך בדיקה אחריו". עכ"ל. וצא ולמד ממש"כ הגאון מוהר"ש מורפורגו זלה"ה בשו"ת שמש צדקה (מא"ס סי' יא), וז"ל: "וכל המשנה ממנהג אבותיו ומסבב נחלה ממטה למטה (כלומר מעדה לעדה) יורד מטה מטה! על דרך 'כל המשנה ידו על התחתונה', ועובר על לא תטוש כדאיתא בירושלמי וכו'. ולא בלבד בנוסח התפילות עצמן נאמרו הדברים, אלא בשינוי איזה מנהג שיהיה אפילו מכווער הרבה וכו', על פי משל

השמחות בפני קהל ועדה. וכ"כ יש המבינים דלפי הסוברים דהיחוד צריך להיות סמוך לברכות, אינו רק מחשש הפסק בברכות, אלא גם היינו טעמא כדי שיחשב "יחוד", יען כי אם מתייחדים רק לאחר זמן, שוב "לא חשיב יחוד". אך דברים שכאלו תמיה"ם הם לכם, ודבר כזה לא עלה על דעת אנוש מעולם, דמדוע לא יחשב יחוד, הלא סוף סוף מתייחדים כדרך איש ואשה והוי קנין חופה מעליתא. ואדרבה היחוד בביתם הוי דרך אישות טפי מיחוד מאולם השמחות, (וכפי שיצו"ר לקמן אות ט, שיש פוסקים המוכיחים שיחוד נחמד שגאולס - אינו מועיל), ומה שיש פוסקים שהצריכו יחוד מיד אחר הברכות אינו אלא משום דחששו להפסק בברכות, וע"ז כבר השיבו דשבע ברכות הם ברכות השבח ואין בהן דין הפסק כבברכות המצוות וברכות הנהנין.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

הקדמונים: "עושה חדשות – בעל מלחמות". ואני בעניי הרבה פעמים נשאלתי בענייני המנהגים והשבותי באריכות לקיימם וכו'. וכשם שהמפרש וכו' לעזוב איזה מנהג עובר על בל תגרע, כך הבא להוסיף ולחדש [כגון "חדר יחוד" לספרדים] עובר על בל תוסיף, וכו'. עכ"ל הזהב, ע"ש באורך. וספרי רבותינו מלאים בענין חשיבות השמירה על המנהג, ולא כאן המקום להאריך בזה.

חדר יחוד אינו מועיל לקנין להרבה פוסקים בדעת הרמב"ם

ט. ומה שמבקשים לטעון אותם שמתחילים לנהוג ב"חדר יחוד" שכל מטרתם היא "להחמיר" ולצאת י"ח הרמב"ם ומרן שעיקר החופה היא הייחוד, ורוצים שתהיה ברכת הנישואין עובר לעשייתן, הנה אף שכבר נתבאר בריש דברינו שגם אנחנו מנהגינו כדעת הרמב"ם ומרן שעיקר חופה היא הייחוד, אלא שס"ל שא"צ שיהיו ברכות הקידושין סמוכים לחופה, משום דבברכות השבח לא בעינן עובר לעשייתן.

הרי שמלבד זאת, צריך לידע שאינו ברור כלל ד"חדר יחוד" מועיל לקנין נישואין לפי שיטת הרמב"ם ומרן, דהנה הגאון מבוטשאטש זלה"ה בעזר מקודש (סי' ה"ן סע' א) צידד בדעת הרמב"ם, דצריך שהבית תהיה של החתן לצמיתות, ולא מהני מה ששוכר את חדר

היחוד מבעל האולם. ע"ש. ואפי' אם יקנה ממש את חדר היחוד מבעל האולם, צידד בשו"ת ישא אי"ש (סי' ט) דלפי דעת הרמב"ם ומרן הש"ע יש צורך שהיחוד יהיה בבית ש"ידורו" בו ע"ש היטב, והסברא בזה היא פשוטה וברורה, דדוקא יחוד דרך אישות וחתנות יכול לפעול קנין נישואין, כי הרמב"ם הרי הדגיש היטב "שיביא אותה לתוך ביתו, ויתיחד עמה, ויפרישנה לו" – הרי דלא סגי ב"יתיחד עמה", אלא צריך שיהיה ממש "ביתו" ו"הפרשה", והיינו דצריך שהכלה אכן תחוש כי נישאת לו ותהי לו לאשה, ולא סגי ביחוד עראי באולם [אפי' אם החתן "קנה" את המקום], דאין ביחוד עראי גדר "תחילת אישות" כלל אלא יחוד בעלמא¹⁴.

נמצא שלשיטות אלו, לא הועילו כלום ב"חומרתם", ואדרבא יש מקום לצדד כי יש כאן קולא גדולה, כי לפי המתבאר שיחוד זה שבאולם השמחות לא מהני לקנותה קנין נישואין לשיטת הרמב"ם, [משום שבעינן שיעשה זה בביתו שלו, וכאמור], ממילא נמצא שגם עובר החתן על איסור יחוד, יען כי אסור

¹⁴ וכ"כ בשו"ת מעשה אורג ח"א (מאה"ע סי' א) פקק טז אות פו), דכן עיקר בדעת הרמב"ם ומרן, ולא מהני "חדר יחוד" אפי' אם קונה אותו מבעל האולם, והביא ראיות נכוחות לזה ע"ש. וכן נוטה בשו"ת שיבת ציון בוגנים (סי' מז), ובשו"ת עשה לך רב (מד סי' ה"ן ד"ה אצל), וכ"כ בשו"ת ויען אברהם סאלס (מד סי' ט"ז).

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

להתייחד עם ארוסתו וכמו שהביא הרמ"א בש"ע (אה"ע סי' נה סע' א). [כן העיר לנכון בשו"ת ויען אברהם (ס"ד סי' ט), ודפח"ח. ואמנם אף שידענו דרוב ככל האחרונים למדו בדעת הרמב"ם דמועיל יחוד בעלמא, ובפרט אם החדר שכור לחתן, מ"מ מידי ספיקא לא יצאנו, כי על כן ה"מחמיר" לעשות חדר יחוד אפשר שלא הועיל כלום בתקנתו].

ובשו"ת תשובות והנהגות (ס"ה סי' שלג ד"ה ואלל) ג"כ העלה, דלפי מנהג הספרדים לא יועיל עשיית חדר יחוד באולם השמחות (אפי' אם ישלם לצעל האולם), כי סוף סוף אין זו דרך חיי אישות אלא יחוד עראי, (ואפי' אם יהיה יחוד הראוי לניאסה), ולא חל קנין נישואין לדעת הרמב"ם והש"ע עד שיביאנה לביתו ממש. ולפי סברא זו הואיל ולא חל קנין נישואין ע"י חדר יחוד באולם, נמצא דאף אם מגדיר זאת כחומר, יש לו לדעת שהיא אתיא לידי קלקולא שהרי עובר על איסור יחוד עם ארוסתו.

מנהגינו ברור ומפורש בדברי הפוסקים

י. ואמנם היה מי שביקש לטעון דלא שייך בזה "אל תטוש", כיון שלהורים שלנו לא היו חתונות באולמות אלא בבתיים, וא"כ יתכן שיש להקפיד על "עובר לעשייתן", אלא שבדורות קודמים בלא"ה היו מתייחדים בבית שם סמוך לברכת חתנים, אחרי זמן לא רב, וגם לא היו יוצאים ממקומם. והיינו דרצה לחלק ולומר,

שכיון שהמציאות של ימיהם אינה דומה למה שאנו בימינו נוהגים לעשות חתונות באולמות ולא בבתיים, ע"כ לכתחילה אין בזה שינוי המנהג שלהם, ואפשר לנהוג לכתחילה בחדר יחוד באולם, דהוי דומיא של החדר שהיו החתן והכלה מתייחדים בו בביתם.

אך זה תמוה, דכבר הבאנו לעיל שבקהילותינו לא נהגו לייחד החתן והכלה כלל אלא רק בלילה, אפי' בגוונא שבירכו את הברכות בבוקרו של אותו יום. ופוק חזי בדברי הרב שער המלך, דמוכח היטב לעיני כל ישראל שבני עדות המזרח לא היו נוהגים להתייחד אפי' שהיה זמן רב בין הברכות (שהיו צנוקים) ליחוד בביתם (צערב), דז"ל (צקו' מופת חתנים סוף סע' ט): "ולענין הלכה נראה שיש לחוש לדעת רבינו (הרמב"ם) וכו' דחופה אינו אלא יחוד [ולא הכלונסאות], ונפק"מ לבתולה הנשאת בערב שבת, שצריך להתייחד עמה יחוד הראוי לביאה בערב שבת, דאם לא כן כשיבוא עליה בשבת נמצא כקונה קנין בשבת, ואם שלא ראיתי נזהרים בזה, מ"מ ראוי והגון לנהוג כן". עכ"ל. הרי העיני כל יראנה דמוכח מדבריו דלא היה מנהג להתייחד מיד, דהרי החתונות היו ביום הששי בהיות הבוקר ולא אחה"צ (וכמבואר בחי' הרמב"ן לכבודות דף ט ע"א ונספר העינים עמ' נח וצוקמ סי' שג וצאמרוניס), ועם זאת כתב הרב שער המלך שלא היו מתייחדים אלא בערב [ואף אי נימא דהמציאות היתה בתקופתם דלא היו יוצאים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

מביתם בין הברכות בבוקר ועד ליחוד בערב, מ"מ איך לא הזהירונו להמנע מהפסק גדול כזה, וכי אדם שמברך על מאכל בבוקר ולא אוכל אלא בערב היעלה על הדעת לומר דאינו הפסק בברכה רק מפני שלא יצא מביתו? וע"כ למימר דסו"ס כיון שהיה הפסק גדול כל כך בין הברכות ליחוד, בודאי מוכח שס"ל שזו הברכות הם ברכות השבח וע"כ אי"צ שיהיה קשר ישיר בין מעמד הברכות למעמד היחוד], וגם הרב שער המלך הבין דאפי' לדעת הרמב"ם אין כל צורך ביחוד תיכף אחר הברכות, ורק בערב שבת ישנו טעם לשבח להצריך יחוד כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת, משא"כ בשאר ימי השבוע אין טעם להזהר כלל. ואפי' בערב שבת לא ראה נזהרים בזה. וכ"ה בשו"ר כנה"ג ובחי' מהרימ"ט. וכן הוא בשו"ת כרם חמר (אנקאווה ח"א חאה"ע סי' 75), ע"ש. ובאותו הקשר כתב ג"כ כמוהר"ר רפאל אהרן בן שמעון זלה"ה בנהר פקוד (ס"ז דף טו"ז ע"ג), בזה"ל: "וכל העם אשר בשער עדים, כי מעולם לא היתה כזאת לייחד ביום בחור ובתולה בחדר צנוע כלל, בירושלים מיהא". עכ"ל.

ומלבד זאת הלוא ידוע תדע, כי כל יהודי מבני עדות המזרח מבין חמישים שנה ומעלה, יודע בנפשו שלא נהגנו להתייחד אחר הז' ברכות, ועוד שהרי מרגן ורבנן זקני העדה זצ"ל היו נוכחים בשני סוגי החתונות – דהיינו גם בשמחות שבבתים בחו"ל כמלפנים

בישראל, וגם בחתונות באולמות של דורינו, ועם זאת יחד כולם פה אחד העידו דמנהגינו שלא להתייחד כלל [כלומר דאף בחתונות שבבתים לא היה כל סרך יחוד, ואפי' לא לפי השיטות דסגי ביחוד שאינו ראוי לביאה], ואף הרעישו לאסור לשנות את מנהגינו הקדמון והזהירו שלא לערוך חדר יחוד באולמות, [וכפי שהובא לעיל בשם הגר"ע עטייה זלה"ה והגר"י עדס זלה"ה ובעל הישכיל עבדי זלה"ה ועוד רבים], וזה מוכיח שלא ראו שום הבדל בין אולם לבית.

ועוד יש להעיר בעיקר הטענה דבזמנם החתונות היו בבתים, דהרי כידוע בהרבה קהילות היו הנישואין מתקיימין בבית הכנסת וכמבואר בשדי חמד (אספ"ד מע' חמן וכלה), ועם זאת לא היו מתייחדים אלא בביתם, ולא חשו להפסק בין הברכות וכד'.

שאלין צריך עידי ייחוד, כי רק על הקידושין צריך עדים

יא. אלא שנותר לנו לבאר דבר אחד, דהנה לכאורה למנהגינו שאין החתן והכלה מתייחדים, עד אשר יבואו לביתם בסיום הסעודה, היה צריך להזמין את העדים שיבואו לראות הייחוד של החתן והכלה בביתם, מיד בסוף החתונה, כי אז נגמר מעשה הנישואין. ולא ראינו שנוהגים כן, אלא אין מלוין את החתן והכלה לביתם רק קרוביהם.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

ואולם גם בזה אין קושיא כלל על מנהגינו. דהא דבעינן עדי קיום, היינו דוקא בקידושין, דהוי דבר שבערוה כיון שע"ז נעשית אשת איש, ואין דבר שבערוה פחות משנים, משא"כ לגבי חופה שאינו אלא נישואין, לא חשיב כלל דבר שבערוה, דהרי כבר היתה אשת איש מלפני כן (והנישואין אינם אלא להסיר אותה לבעלה ולענין ירושה ולהפיר נדריה), ולכן אין צריך שני עדים, וכשם שאדם שקונה אתרוג לא צריך שני עדים כשרים שיראו את הקנין.

ונהי דע"י החופה משתנה במקצת דין ה"אשת איש" שבה, כיון דע"י הנישואין מתחייב הבועל בחנק, כבר הבהיר במרחשת (מ"צ סי' א' ענף ג' סק"ז), דכיון שחנק בא להקל על דין סקילה של ארוסה, לא חשיב מפני זה דבר שבערוה, וממילא לא בעי עדים, ע"ש. וכן העלה הגאון מהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה (מאה"ע סי' לק"ט), [והביא עולת ראיה מגמ' ערוכה בגיטין (ט.)], בארוס וארוסתו שנשבו בין הנכרים והשיאום זה לזה, דבגמ' קא קרי לה "אשתו" ע"ש. ודפח"ח]. וכ"כ בשו"ת ברכת יוסף לאנדא (מאה"ע סי' לח). וכ"כ הרגוצ'ובר בשו"ת צפנת פענח (מהדורת דווינסקי. ח"א סוס"י לז). וכ"כ בשו"ת חלקת יואב (מ"א מאה"ע סי' ו). וכן פשיטא ליה להגאון מוהר"ר עבדאלל סומך זלה"ה בשו"ת שבסוף זבחי צדק (מ"צ מאה"ע סי' ה). וכן הוא בשו"ת זמני נדק המדשות סי'

(ע), שכתב, דבמקומות שנהגו שהחתן והכלה הולכין לביתם אחר סעודת הנישואין (כלומר נסיוס המנוחה) בלי שום ליווי, באופן שאין עדים על היחוד, "הוא מנהג ותיקין וטוב ויפה". עכ"ל. וכן נוטה בערוך השלחן עפשטיין (אה"ע סי' ה"ן סע' טו). וכן כתב הגראמ"מ שך זצ"ל ב"אבי עזרי" מהדו"ק (פ"ג מאישות ה' יג), דלא בעינן עדים לחופה והנישואין שהם היחוד, ורק לקידושין בעינן עדים.

ומרן פאר הדור שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ה (מאה"ע סי' ט' אות ה' ונמילואים דף שג סע"ב), האריך הרחיב להוכיח שא"צ עדים על הייחוד, (שהוא הוא המופה), מאחר שכבר עשו הקידושין ובירכו ז' ברכות של הנישואין בעדים, ואין הייחוד אלא רק גמר של הנישואין, ודוקא ב"קידושין" בעינן עדים לעיכובא-משום חב לאחרים, וכמ"ש בקידושין (סה:). ולכן הגם שבסיום החתונה כשהולכים החתן והכלה לביתם אין שם עדים כשרים, מכל מקום מהני. וכן הביא בבית חתנים (פניני. מ"צ עמ' רפ) בשם הגר"ב צאבא שאול זצוק"ל. וכ"כ בשו"ת קול אליהו (טופיק. מ"א מאה"ע סי' ז ד"ה אלא שלענין). וכ"כ במנחת אשר (וייס. עה"ת, פרשת וישב סוף עמ' שלו). וכ"כ בספר נטעי גבריאל (פרק לו סק"ד) בשם הגר"י פיעקארסקי זלה"ה תלמיד האבני נזר, [והוסיף בשמו הטוב, דהיה מקפיד בדוקא שלא יהיו עדים על היחוד, משום פריצותא], ושכן מנהג פולין, ע"ש. וכ"כ הר"ע

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

טולידאנו נר"ו בעוטה אור לקידושין (סי' למ אות ו), [והזכיר מש"כ האור שמח להסתפק בזה, וכתב על דבריו: "ותמיהני מה מקום לספק בזה"]. ועוד אחרונים חביבים. [והבט נא וראה גם להגרי"ש אלישיב שליט"א בספר "הערות במסכת כתובות" (דף מח: ד"ה אמנס), שדחה את הראיות של המצריכים עדים]. ובספר מועדים וזמנים (להגר"מ שטרנבוך. ס"ד סי' רפז נהערה אות א ד"ה ונזה), הביא, דכן הוא המנהג בכמה קהלות. ע"ש.

והגם דבתוס' ר"י הזקן (המיוחס לרבינו אברהם מן ההר ז"ל) הצריך עדים אף על החופה (וכן דעת כמה אחרונים), מ"מ כתבו האחרונים דמדברי הרשב"א [דלא הצריך עדים לייבום] משמע דכל שכן בנישואין דא"צ עדים. זאת ועוד אחרת, דבשו"ת יבי"א הנ"ל דייק לנכון דבמאירי (רי"ט כחצות) מפורש דלא בעינן עדים, ושהמנהג כוותיה ע"ש. וראה גם מש"כ הגר"ח"פ שיינברג שליט"א במלואי אבן (ח"צ עמ' רסג). ונמצא דמנהגינו מיוסד על אדני פז, על הרשב"א שהיה מרא דאתרא דספרד, והמאירי ועוד.

ויש להוסיף, דאף לדעת התוס' ר"י דיש להצריך עדים, הבהיר הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל לתלמידיו, דאפי' א"ת שצריך עדים, סגי במה שהשכנים רואים אותם בבוקר, ואי"צ שהעדים יהיו דוקא בלילה, כיון שלענין

שתהיה מותרת לו בוודאי שאין צריך עדים לכו"ע, ורק כדי שתהיה נשואה לכל העניינים (ירושמה ולהפך נדריה), בזה דוקא הוא דהצריך התוס' ר"י עדים. והובאו דברי הגר"צ באור תורה, וכן שמענו מבנו הרה"ג ר' אליהו אבא שאול שליט"א בשם אביו. (וראה להלן אות יג). וגם מנהג אחינו בשרינו בני תימן הי"ו שלא להצריך עדים על היחוד, וכמו שמובא בספר שלחן ערוך המקוצר (ח"ז סי' רז סעיף עג).

ונמצא דחומרא זו דעדים אינו אלא ספק ספיקא של חומרא, ולא נהגו בה אבותינו, ולא מפני "חומרא" רחוקה זו ניתן לערוך חדר יחוד ולהניח חשש מכשול לרבים כפי שיבואר לקמן (בפרק 3) בארוכה. וגם אם יתעקש המתעקש (שלא כשורת הדין) לומר שרוצה לחוש להצריך עדים, אין צורך לערוך חדר יחוד דוקא מיד בסמוך לחופה לעיני כל חי (דבר שיש בו הרבה מכשולות), אלא יכין ב' עדים יראי ה' וחושבי שמו, ללוות את החתן והכלה לביתם בסוף השמחה [ואף שהבאנו דגם בזה קראו ערער מצד פריצותא, מ"מ בודאי דזה עדיף מאשר חדר יחוד גלוי וידוע לעיני כל], והגם שקשה להשיג עדים שמוכנים להשאר בסוף החתונה, הרי מי שכל כך חשוב לו חומרא זו שיעשה את המאמץ, אבל כאמור אין בזה אלא חומרא רחוקה וגם לא נהגו בה רבותינו.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

פרק ב' - תקלות בעקבות עריכת חדר היחוד

דיבורים והרהורים אסורים

יב. ובאמת, אחר שנתברר באר היטב בס"ד, שמנהגינו מיוסד על אדני פז, וטעמו ונימוקו עימו, וכפי שברור ומפורש בדברי הפוסקים, בודאי שאסור לנו להקל ראש בזה, ולזאת עתה באנו לזעוק מרה, ועל זה היה דוה ליבנו, היאך קמו פריצים וחיללוה, ובאו מהרסייך ומחריבייך [ממך!], לזלזל ולבטל את מסורת אבותינו, בלא שום טעם וסיבה. ואף שיש הטוענים שכל מגמתם בזה היא 'להחמיר', מ"מ לא ידעו ולא יבינו כי אין זו אלא קולא וקלקולא נוראה, וכפי שיבואר להלן.

כי ביודעי ובמכירי קאמינא, דהדבר גורם למכשול רב בין הנועדים, וכמה וכמה אברכים העידו אודות בחורים המדברים ביניהם דברי נבלה על עסקי החתן בחדר היחוד. ולא אחת קרה שבעלי בתים מסורתיים ובעלי תשובה (המנויים לרוב בשמחות וגיל של בני תורה ספרדים), שואלים ודורשין למה זה ועל מה זה שהחתן החרדי הלזה לא יכול להתאזר במידת הסבלנות עד סוף החתונה. וגם שהנשים מעידות כי ב"עזרת הנשים" ישנם דיבורים קשים וזרים על נידון דא לאורך כל הסעודה. [וישאל נא כל איש את אשתו, על שיחת הנערות ו'פטפוטי נשים' בזה!].

וכן העיד הרה"ג ר' אליהו טופיק

שליט"א בשו"ת קול אליהו (ס"א חאה"ע סי' ז), וז"ל: "ובאזני שמעתי שמשיחין הבחורים החברים של החתן באולם החתונה בשעת היחוד דברים שהשתיקה יפה להם וכו'". עכ"ל.

וב"יתד המאיר" (גליון ז' עמ' כז) העיד הרב ש"י כהן נר"ו, בשם הגר"מ מאזוז שליט"א שאמר גבי חדר היחוד: "הדבר מגונה, החתן בפנים וכולם בחוץ מדברים כמה זמן וכו'". עכ"ל, ע"ש.

וכן כתב הרה"ג ר' גדעון עטייה שליט"א

(מחבר הספרים גזיע הכסף ועוד) בקובץ אור תורה (גליון תקי עמ' תפא), וז"ל: "ועיני ראו ולא זר, כמה פעמים שהייתי בחתונות אשר הבחורים היו משיבה מאחינו האשכנזים, היו מתלחשים הבחורים ביניהם מה עושים החתן והכלה כ"כ הרבה זמן, ועוד מילים שאין אני יכול להעלותם על הכתב". עכ"ל. וראה גם ביתד המאיר (גליון נה סי' רט) במאמרו של הרב עובדיה חן נר"ו, אחרי שהבהיר דחדר היחוד בימינו היא פריצות חמורה, כתב וז"ל: "ודי למבין, ולמי שאינו מבין שיעמוד פעם בסביבת הבחורים המתרפקים ומרננים מאחורי דלת חדר היחוד". עכ"ל. וכן כתב האברך החשוב הר"ר יחזקאל נתן שליט"א, מח"ס עזר כנגדו, וז"ל:

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

"ואך אמרתי אענה חלקי גם אני במה שכתב שהעידו בפניו אברכים וכו'. גם אני כאחד מהם לדעת ולהודיע לרבים ככל הכתוב בתשובתו, כי העם ההולכים בחושך בנושא זה ולא יודעים מנהגים אלו מרגנים, ובפרט שנמשך הדבר הרבה זמן. ופעם היה למעלה משעה. והיה לפלא בעיני כולם קטן וגדול שם הוא. ועבד חפשי". עכ"ל.

וכל האמור עד כה, בנוגע ל"דיבורים" אסורים, שהוא דבר הניכר לאוזן קשבת ובזה יכולים אנו להעיד על אוזנינו ששמעה כזאת ועינינו שראתה כאלה. אך קל וחומר על המחשבות וכמה הרהורי עבירה הקשים מעבירה עולים ויורדים במוחן של הנועדים ר"ל, זאת לעולם לא נוכל לידע ולשער, כי רבות מחשבות בלב איש.

וכבר מובא משם הטוב דחסידי קדישא הרה"ג ר' יהודה צדקה זצ"ל באור תורה (גליון מט' עמ' תק), בזה"ל: "ובאמת שזו פריצות גדולה, שרואים הבחורים איך שהם [החתן והכלה] מתייחדים, וכל שכן הבחורים העדים, ובודאי שבאים להרהורי עבירה הקשים מעבירה, ולא ראינו לכל רבותינו הספרדים שנהגו בזה וכו'". עכ"ל. [וראה להלן אות יג, עוד מדברי גדולי בזה].

ואע"ג דגם כאשר הזוג הולכים להם לביתם אחרי ככלות הכל, "הכל יודעין כלה

למה נכנסה לחופה" - מ"מ לא דמי כלל ל"חדר יחוד" שכל העם מקצה ממתנינים מתי חתן יוצא מחופתו, דאז חיישינן טפי, דסת"ר נשי"ם גריר בתריה סדר נזיקי"ן. ובפרט אם מתעכב מעט, וכל העם ניצבים עליו עד צאתו, הרי מביטים אל כלי השעות והינם תמהי"ם, כי זה האיש לא ידענו מה היה לו. וכהנה וכהנה דיבורים רעים ומחשבות זרות בדברים שהשתיקה יפה להם. והוא רחום יכפר בעד. ומה יגיד בחור צעיר ששמר עצמו מכל משמר ועתה עומד לפני נסיון. ומי יכול להעיד על עצמו שיהיה נקי מהרהור ועוון רח"ל.

להחמיר - במקום הנכון!

ובאמת שתגדל התימה על אותם אלו הטוענים שכל מגמתם בזה היא כביכול "להחמיר" בהלכה, דלמא לא יחושו ולא יחמירו ב"הרהורי עברה הקשים מעברה"? (יומא כט:). דהנה החתן והכלה צועדים יחד [יד ביד] לעין כל, ונכנסים לפני ולפנים, וכל העם גדול ורב ורם ממתין להם בחוץ, ובזה הרי ברי הזיקא שיעלה ויבוא מחשבה זרה אצל קצת מן הנועדים ובפרט בחורים תמימי דרך ושאר בעלי בתים, ולו אחד מהם, באמרם כאמרם בלבם ומחשבתם מה יהיה משפט הנער ומעשהו ובמה עיסוקו בפנים. ואין זו השערה בעלמא דיש שחושבים מחשבת עוון, כי כאמור בעוה"ר שכיחא טובא דמוציאים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בפיהם ממש הבלי חקירותיהם ופלפוליהם על טיב עסקי הזוג בפנים.

הגם שנהגו אחינו בני אשכנז, אין זה מהווה היתר לדידן

יג. ומכאן תשובה ברורה גם כנגד אותם שהרחיקו לכת וטוענים דמותר לספרדים "להחמיר" לעשות חדר יחוד ויהיבי טעמא, דמאחר והאשכנזים נהגו בזה, שוב אין בזה משום חוסר צניעות, [ובפרט דבחדר יחוד הנהוג בימינו אין מטה]. והטוען טענות אלו כנראה טרוד הוא בגירסתו, ואינו מבחין את המציאות אצל חלק גדול מצעירי הצאן בחורי הישיבות ואצל בעלי בתים פשוטי עם, כי כאמור המציאות מורה באצבע דמה שנהגו כן רבים – לא הועיל מאומה להוציא שכלות מלבם של חושבי און, ועדיין יש בזה משום חוסר צניעות. וכמה בחורים תמימי דרך סבורים שהחתן בחדר יחוד עוסק במידי דצניעותא, דהרי למדו בפרק קמא דכתובות ענין בעילת מצוה, ומנא להו לדעת שאין זה תפקידו של החדר יחוד, ואין יודעים מאומה מתכולת החדר יחוד היש בו מטה ושלחן וכסא ומנורה. (ורק כשמגיעים נאופן אישי לפר"ק "הא"ש מקד"ש", אזי מקבלים "הדרכה" על פשר מהומו של המדר היסודי). ועכ"פ ענין הדיבורים האסורים היא מציאות מוכחת, והמוחש לא יוכחש. וראה לחת"ס (יור"ד סי' מה, הו"ד נאומ"ת

שנה מג עמ' תשמג) שכתב: "הנסיון הוא עד נאמן יותר מכל הסברות הבנויות על ראיות"¹⁵.

ומקור כל הטענות והנסיות להקל ולנהוג חדר יחוד לדידן, כנראה שורשם נובע גם מתוך מחשבה והבנה ש"הדיבורים" הנזכרים הינם תופעה נדירה אצל בחורי בני תורה, אך אודיעך נא נאמנה, כי מאז שפרסמנו חלק מהדברים הנ"ל ועד היום את עצם היום הזה, כמעט כל אברך שמשוחח עמנו בענין זה, מעיד שגם הוא עד או ראה או ידע שהבחורים מדברים דברים שהשתיקה יפה להם בעת שהחתן נמצא בחדר היחוד.

זו גם סיבת התעקשותנו על המנהג

וידוע תדע שזו גם הסיבה אשר גדולי ישראל הורו והזהירו שאין לשנות ממנהגינו בזה, אחר שהמנהג האחר יש בו כיעור וחששות כנ"ל, וע"כ הקפידו והזהירו יותר מהרגלם, שאין לשנות מן המנהג שלנו בזה.

¹⁵ ורבנים וראשי ישיבות הטוענים שלא היו דברים מעולם, ואומרים שאין לא דיבורים ולא מחשבות. במחילת כבוד תורתם, הנה בשבתם עם זקני ארץ בשולחן הנשיאות, בודאי לא ישמעו לקול מלחשים, וכבר כתבנו דכמה וכמה אברכים העידו כנזכר, ובאמת שאיננו רואים מקום לוויכוח בזה.

אך גם אם טוענים שאין את כל הנ"ל, הרי דברים אלו מתבססים ועומדים על השערת לב גרידא, ולא על מידע במציאות, וכבר אמרו חז"ל (פמוצות נג). "לא ראינוה אינה ראייה".

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

וראה באו"ת (גליון תקט עמ' שיט) שהביא הגר"י ברכה שליט"א, בשם מרן רשכבה"ג שליט"א, שכה אמר: "אין אנו נוהגים לעשות חדר יחוד מפני שיש בו כיעור". ולכו חזו נא גם בספר "משיעורי הראש"ל" (הס השיעורים הקצועים לרצים צמנאלי שנת קודש ממנן מופה"ד שליט"א. שנת תשנ"ה פרשת עקב עמ' מו), שהורה זקן שליט"א דממה שכתב הרב ערוך השלחן לענין עדים על היחוד דהוי מכוער, יש ללמוד ג"כ לענין עריכת חדר היחוד (והיינו דחדר יחוד הוא מכוער), והתבטא בחריפות דחדר היחוד הינו מנהג טפל ולא ראוי ע"ש. וכן העיד בפנינו אברך חשוב, בשם מו"ר הג"ר יצחק יוסף שליט"א, שאמר לו, "אחרי כל הפלפולים אם מותר או אסור, עיקר הסיבה שאסור היא מחמת הרהור. וזו דעתו של מרן שליט"א, שיכול לבא לידי הרהור ועיון, רח"ל". עכ"ל.

ואחר זמן הראו לי בספר פדה את אברהם להרה"ג ר' אברהם מונסה זצוק"ל, (ח"צ עמ' שיט), שכתב וז"ל: "ועתה נהגו מנהג חדש וכו' נכנסים החתן והכלה לחדר מיוחד וכל הקהל והקרובים נשארים באולם הגדול. ופשוט שזה מעורר בצעירים הרהורים. וגם החתן עצמו, שבלילה הזאת חייב לקיים המצוה, וכלתו לידו, אי אפשר לומר שלא פולט שז"ל. (וראה להלן הערה 27) ולכן המנהג הזה לעשות חדר ייחוד אין

דעת חכמים נוחה הימנו. ומה גם שמוציא לעז על רבותינו ואבותינו שלא נהגו בזה". עכ"ל. וכיו"ב שמענו מהגר"נ בן סניור נר"ו שאמר לו הגר"י צדקה זיע"א, שבזמננו בישיבת פורת יוסף היו מקיימים חופות בשעות הצהריים, ואז לא היו מתייחדים, אלא אח"כ היו כולם הולכים לבתיהם, וגם החתן והכלה. ובכך היו מקיימים יחוד בביתם. ולכן עתה שנתחדש החופות בלילה, בודאי שלא נאה ולא יאה לעשות יחוד לעיני כל ישראל, ויש בזה הרבה מכשולות.

וכן דעת מו"ר הגרב"צ אבא שאול זצ"ל, שאמר דיש לאסור עריכת חדר היחוד מתרי טעמי: פריצותא, וזלזול מנהג אבותינו. ע"ש. (וכאשר מוצא בסדור מהלל יצחק דיני נישואין אות א, וראה גם בקובץ חילך לאורייתא עמ' מה ד"ה ומכל אלף). והרב יצחק מנחם אזולאי נר"ו בקובץ אור תורה גליון תצט (גני' העידומי צכס היום, חסר וא"ו כפי שנתקן במקרא) עמ' תצט (גני' כנ"ל), כתב בזה עדות נאמנה וז"ל: "וחשבתי דרכי להעלות על הכתב את אשר שמענו בזה ממרנא ורבנא ראש הישיבה הגאון החסיד רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, אשר לשמו ולזכרו תאות נפש, בהיותנו לומדים לפניו מסכת קידושין (בשנת תשס"ן) והגענו לדברי התוס' שם דף י"ב ע"ב ד"ה ומשום פריצותא לפי שצריך או עדי ביאה או עדי יחוד ודבר מכוער שמעמיד עדים על

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

כך. ועל זה אמר מורנו זצ"ל בזה"ל: מכאן ראייה [נראה כוונתו לדמות ראייה ולא לראייה ממש. המעתיק] נגד מנהג האשכנזים שעושים יחוד אחרי החופה, ומעמידים עדים על כך, ולפי התוס' מכוער הדבר הזה. אולם מנהג הספרדים שעושים יחוד אחר כך [בביתם] הוא טוב, ואע"פ שאין עדים שרואים את היחוד, אין בכך כלום, שבשום מקום לא מצאתי שצריך עדים ליחוד, ולכן יכולים ללכת לביתם ולהתייחד אף שאין עדים שרואים אותם, ואפי' אם תאמר שצריך עדים, הרי כולם רואים אותם בבוקר כשיוציאם מהתייחדותם בביתם, ואף מותר להם להתייחד לפני כן בלי עדים וכו'. אולם ספרדי הרוצה לנהוג בזה כהאשכנזים ולעשות יחוד, יעשה, [הגר"צ כדרכו שתמיד היה חפץ ב"שלום"], אבל שאל יראו אותם אחרים, וילכו לביתם כעשר דקות ויחזרו, אולם היום עושים מזה צחוק, ומה שעושים היום הוא כמעשה נבלות. וספרדי הנוהג כן כיום, ומשנה ממנהג הספרדים, זה בגלל שמרגיש נחיתות בעצמו, ומחפש לו מנהגים אחרים, ואני אומר אין מנהגים טובים כמנהגי הספרדים בכל, בכל. [עכת"ד הגר"צ זצ"ל, וסיים הרי"מ אזולאי וז"ל:] עד כאן העתקתי ממחברת החידושים על מסכת קידושין ממורנו זצ"ל (שיעור מ"א, יוס' ד' כ"ד חסון מש"ן). וזאת למודעי, שהדברים הנ"ל כתבתם מיד עם אמירתם, ויכולני לומר שהוא כמעט

לשוננו במדויק". עכ"ל הרי"מ אזולאי שליט"א¹⁶.

וכן העלה הג"ר מרדכי אליהו זצ"ל בהגהותיו לספר קיצור ש"ע דרכי הלכה (סי' קמט), שכתב בזה"ל: "אין אנו נוהגים לעשות יחוד בשעת החתונה, מטעמי צניעות, ואנו סומכים על כך שבני הזוג מתייחדים אחר כך בביתם וכו'". עכ"ל.

וכל זה מוכיח שהטעם שהקפידו אבותינו על קיום ושמירת מנהגינו בזה, הוא מטעם פריצות וכיעור, וכמבואר בדבריהם. ואף שהיו שרצו לטעון דאם מתייחדים לזמן מועט אין בזה משום כיעור, הקורא את כל דברינו, בודאי יבין ויבחין שגם בזמן מועט ישנו כיעור וחשש מכשול, אלא שהכיעור והחשש הן מועטים יותר, וסוף סוף מידי חשש מכשול לרבים לא יצאנו. ולא תהא עבירה מועטת קלה בעיניך.

התקלה אינה רק בישיבות "סוג ב"

יד. ובעוה"ר שמענו מאברכים חשובים עדויות רבות ממש על תקלת הדיבורים האסורים בשעת חדר היחוד, גם בקרב בחורים שנחשבים מן השורה ולומדים בישיבות הטובות

¹⁶ וכבר הזכרנו לעיל (נאות יצ) את דברות הגאון הגדול מוהר"י צדקה זצ"ל, ויבלח"ט הגר"מ מאזוז שליט"א, דגם הם אסרו עריכת חדר יחוד מהטעמים הנ"ל, דהוי פריצותא וגורם הרעורי עוון.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

והמפורסמות בארץ (וכמונן לא נפרט שמות הישיבות).

ובל שכן לענין המחשבות, במה שייך לחלק בין הישיבות, והרי העידו חז"ל (קידושין כ"ט): שכל הבחורים מבין עשרים שנה ומעלה – כל ימיהם בהרהורי עבירה.

צא וראה מה שאמרו חז"ל בירושלמי (פ"ק דכמונן סוף הל' ט): "אפילו חסיד שבחסידים אין ממנין אותו אפיטרופוס על עריות", על אחת וכמה לגבי מחשבת עוון דבנקל הוא להכשל אפי אם צדיק וישר הוא. [וכמו שכתבו הגאון מוהר"ר יעקב פארדו זלה"ה (נאפי זוטרי על אה"ע סי' כא ס"ק ח"י), ומוהר"א פאפו זלה"ה בספר יעלזו חסידים (עמ' ער ד"ה ונכתב)].

ובודאי דלאו בפשיעה תליא מילתא, ובפרט אצל רווקים בני עשרים וכאמור, שנכשלים מתוך תמימות, ואף שכל העדה כולם קדושים, מ"מ צריך לחוש לתקלות ולהיזהר שלא לגרום מכשול ח"ו. כי כבר ידוע מה שכתב רבינו האריז"ל (הו"ד נשם הגדולים ערך ר' אלעזר בעל הכוס ד"ה וממונא) בדורות האחרונות לקראת קץ הימים, עקבתא דמשיחא, שמתקרבים ימי ביטול כחות הטומאה להעביר ממשלת זדון, הסטרא אחרא בראותה כי כלתה אליה הרעה, מתגברת והולכת ביתר שאת ויתר עוז להכשיל בני עם סגולה בענייני קדושה ותאווה (והתנצחו נסגנון זה גם הגר"א וסרמן זצ"ל הי"ד

נספרו קו' עקבתא דמשיחא, והגר"א לופיאן זצ"ל נספר לז' אליהו שמות עמ' קיג. וזדומה לזה נמכתב מאליו דסלר ח"צ עמ' רסז), ומן המובן כי לפתח חטאת רובץ להדחק ולהכנס דרך כל פתח קטן כפתחו של מחט בחומת הקדושה, ולכן עלינו לאזור חיל לגדור פרצות עמו ישראל כמה שניתן, ולא להסיג גבול אשר גבלו ראשונים חכמי דוד ודוד גדולי מצוקי ארץ מעדות המזרח. ויש להוסיף מרגניתא טבא דאשכחנא במכתבו של הרב יצחק אזולאי נר"ו שהתפרסם באחד העלונים התורניים (עקדמ"ח גליון לז), אשר הביא עדות נאמנה משם הגראמ"מ שך זצ"ל בעל האבי עזרי, שאמר: "אינני מתפלל אם יגידו לי על בחור שיושב ולומד כל היום, ובערב עושה את כל התועבות שבעולם, כי זה עיקר מלחמת היצר בדורנו זה, להחשיך את עיניהם של ישראל בעניינים שבקדושה, ועל כן רואים שאפי' בבתי היראים צריכים חיזוק בעניינים אלו, כי החושך הגדול הנמצא בחוץ משפיע בהכרח גם להנמצאים בהיכלה של תורה". עכ"ל. ומכאן יובן ג"כ תופעה דשכיחא טובא האידנא, דאף בחור ישיבה מוכתר בכתר תורה מהין לדרוש מכלתו לחבוש פאה נכרית, ולא נרחיב בזה כי זו מיל"ה שלא בזמנה.

וגם אילו רק מעט בחורים "קלילים" היו נכשלים בדיבורים ובמחשבות (ואין זה אמת), סוף סוף "חומרת" חדר היחוד מביאה לידי קולא גדולה, וכי הקב"ה לא חפץ למען צידקו שגם

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

אותם הריקים ישמרו על טהרת הדיבור והמחשבה, ואע"ג דנכשלים בהזדמנויות אחרות למה לנו בידיים לקום ולתת מכשול בפניהם לעשות זאת גם בהזדמנות זו, ביום כה קדוש. וכל אלו הדיבורים נזקפים כמובן לראשו של אותו חתן שבאותו יום נמחלים עונותיו...¹⁷ [ואף שלפי גדרי איסור "לפני עור לא תתן מכשול" ישנם כמה טעמי לומר דאין בזה איסור מן הדין, ומ"מ עיקר הקפידא היא בזה ש"חומרא" זו מביאה לידי קולות ותקלות, ומתגלגל חובה ע"י החתן, ופעולתו של החתן מביאה בעקבותיה מעשים שגורמים עוגמת נפש לבורא עולם וזה צע"ר השמים, ולכן בני עדות המזרח שלא נהגו אבותיהם בדבר זה מעולם, למה להם לצרה זו].

כל הקפידא בעריכת יחוד באולם שמחות

טו. ויש לדעת דיחוד בפני קהל ועדה עם גדול ורב, מכוער טפי מאשר ייחוד בביתו אפי' עם ב' עדים, ובפרט שמתוך הקהל לא יבצרו בעלי בתים פשוטי עם (שסגורים שהיחוד הוא לזוך

¹⁷ ויש להוסיף, כי מאחר ועובדה היא שאברכים חשובים מספרים ששמעו מה ששמעו, הרי נמצא שאותם אברכים להם בעצמם נגרם נזק רוחני לאוזניהם ולנפשם ע"י שמיעת דיבורים טמאים, וכבר אמרו חז"ל (שנא לג.) שהשומע ניבול פה ולא מוחה, הרי הוא בכלל זעומו של הקב"ה ומעמיקין לו גהינם. וע"ע להמהר"ל ז"ל בנתיבות עולם (סוף נתיב הנתיבות), שכתב דהשומע דברי נבלה ושותק שייך בו דין "שומע כעונה" ע"ש.

מילי לנתיבותא, כאשר העידו צפני כמה זימנין, ובחורים רווקים מבין עשרים שנה ומעלה, ואין זה דומה למי שבורר לעצמו שני עדים מובחרים בכשרותם ויראי חטא, שעסוקים וטרודים בדבר מצוה לשם פעלם.

ובזה תבין, כי מה שטענו דכיון שרוב החופות בימיהם בדורות הקודמים היו נעשים בערב שבת, (ובזה הזהירו להתייחד לפני שנת כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת), א"כ אם איתא שיש כיעור בדבר להתייחד עם הכלה, אמאי לא העירו והזהירו על כך מרנן ורבנן. אך באמת ברור הדבר שכשהיו עורכין את החופות בערב שבת (דלא ידענא לזכר שיתייחדו הסמן והכלה מנעוד יום, שאם ימתינו עד הערב אזי יהיה כקונה קנין בשבת, וכמבואר), היו החתן והכלה הולכים לביתם ושם מתייחדים (וכמפורש בשער המפקד), ובזה אין כל ריח כיעור, דעל דא נאמר "הכל יודעים כלה למה נכנסה לחופה", וכל הקפידא היא דוקא בעריכת חדר יחוד באולם שמחות, וכל העם ניצבים עליו עד צאתו, וממתינים לרקוד עמו זה בכיסאו וזה בשלחנו, ואדהכי והכי רבות מחשבות בלב איש, ובפרט אם מתעכב החתן, דאזי חבריו תמהים ושואלים זה את זה, אי"ה מקום כבוד. וכמבואר. [ובשו"ת כרם חמר, כתב יתירה מזאת, דאפי' שרוב החופות היו בערב שבת, לא היו מתייחדים כלל עד הלילה כשהולכים לביתם].

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

אסור להחמיר כשיש חשש (ט"ז)

טז. ובכל האמור, יש די כדי להשיב תשובה כנגד הטוענים דחדר יחוד הוא "חומרא" לצאת אליבא דכו"ע, וממילא גם הספרדים רשאים לעשות כן, כי באמת ע"פ האמור מתבאר היטב כי אין זו "חומרא" אלא קולא וקלקולא רבה ועצומה, מטעם פריצותא.

ואף אם נדחק לומר דע"פ רוב לא באים לידי קולא, מ"מ תסגי ב"חשש" שיבואו לידי קולא כדי לומר דאין על זה שם "חומרא", וכמו שכתב הש"ך (צו"ד סוף סי' רמז בקינור הנהגות או"ה אות ט), דאסור להחמיר כל היכא דיש "חשש" שתצא מזה קולא, ומוסיף והולך הש"ך בזה"ל: "ואע"פ שלפי הנראה לא יבוא מזה צד קולא, אסור [להחמיר], שאפשר שיתגלגל ויבוא קולא עד אחר מאה דברים". עכ"ל, וכל שכן בנ"ד, דאין צורך ב"מאה דברים" שתצא קולא, אלא קרוב אליך הדבר מאד, וכדנתבאר.

וישנם שרצו להראות פנים להתיר עריכת חדר היחוד לספרדים, ולכך חידשו כלל חדש: "דבר שעושים מפני שיש ענין לעשותו ע"פ ההלכה אין בו חיסרון ולא כיעור". אך הדבר אינו מובן כלל, דהנה לפי מנהג הספרדים לא מצינו שיש צורך הלכתי בזה, דאדרבא מנהגינו מוכיח שאין בזה צורך הלכתי (לשיטת אבותינו ורבותינו), כי אילו אמת נכון הדבר דהיה בזה צורך כדי לצאת ידי שיטת הרמב"ם ומרן

כטענת העורכים חדר יחוד, לא היו שותקים זקני בת ציון, והיו רבותינו קודשי עליון שבארצות המזרח זיע"א מורים לעשות כן [וכמו שהרחבנו לעיל (אות ד) לבסס סברא זו]. ופוק חזי להרב נהר פקוד (ת"צ דף טו ע"ב) שכתב (לגבי נידון אחר, אמנם ג"כ בנוגע לנישואין) בזה"ל: "ואם יש (כלומר ואילו היה) צד חומרא וחסידות בדבר, לא היו מניחין רבני ירושלים לקבוע קבע הנשואין וכו'". עכ"ל. וצאינה וראינה גם בשו"ת יביע אומר ח"ה (תאה"ע סי' ס אות ד, דף ר"ג ע"א), שכתב דמנהגי הספרדים בנישואין מוכיח שהקפידו לצאת אליבא דכל הדעות, אחד מהם לא נותר. וכתב שם (בסוף אות א) עוד, דלאו מסתברא כלל לומר דלפי מרן והרמב"ם יש צורך ביחוד באולם ונהגו דלא כוותיהו, דלא יתכן שיהיה מנהגינו לא להדר כמרן בדבר כזה שאין בו טורח ולא הפסד, ע"ש.

ואף אי נימא (דבר שאינו נכון צעליל לכל הקורא את כל מאמריו) דאכן יש צורך הלכתי בזה, מנהגינו מוכיח מיהא שהחשש לכיעור גובר על הצורך ההלכתי, כי כאמור נמנעו רבותינו ענקי הרוח מעריכת חדר היחוד. וכבר כתב בשו"ת חתם סופר (בחלק ההשמות סימן ק) וז"ל: "פשיטא שכל המצות נדחות מפני חטא הרהור עבירה". עכ"ל.

והיה מי שביקש לטעון, ש"הרי לא הובא שום פוסק שכתב על יחוד הנהוג היום אצל

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

אחינו האשכנזים שיש בו כיעור". אבל גם זו לא טענה, דהרי פשיטא דאין שום פוסק בדורות שחלפו שטרח לכתוב זאת, דהרי אצל הפוסקים מבני אשכנז, זהו מנהגם ויש להם על מה שיסמוכו, ואצל הפוסקים ספרדים, הרי בדורות שעברו לא היו בני ספרד שערכו חדר יחוד, וא"כ על מה יכתבו שהוא מכוער. ורק בדורינו זה, דור תהפוכות, החלו בני ספרד לשנות מנהגיהם, ורק בימינו אנו נתחדש הצורך לעורר דאין לסמוך על מנהג אחינו בשרינו האשכנזים, כיון שיש בו מן הכיעור [ואה"נ באמת בדורות האחרונים ממש, כבר החלו חכמי ספרד להזהיר לבני עדתם לבל יערכו חדר יחוד, וכפי שהובא לעיל, וראה שם בהערה 2].

ואם מפני שלפי מנהג אשכנז וחכמיהם זצ"ל יש צורך הלכתי, להם לבדם שריותא הויא, משא"כ לדידן הרי אסור לנו לסמוך על מנהגם בדבר שלפי ראות עינינו יש בו כיעור וכיוצא בו.

לכל קהילה יש את דרכה!

יז. ואין בדברינו שום פגיעה בכבודם של בני אשכנז ורבניהם ח"ו, דבודאי הם אחר שנהגו בזה, וע"פ דעת גדולי הדורות, יש להם על מי לסמוך. אך אנן שלא נהגנו בהכי, אין לנו שום היתר לשנות ממנהגינו, ובפרט כל היכא שיש חשש קולא. ואף שאחינו בשרינו האשכנזים הי"ו מנהגם יסודתו בהררי קודש,

מ"מ כיון שלפי ראות עינינו ישנם כמה ריעותות וחששות במנהגם, ובפרט שיש לחלק בין הזמנים (עודדה זו מחסה כמו של מנהגם, כמונן), אין לנו לשנות מנהגינו שג"כ הוא מיוסד ע"פ גדולי מצוקי אר"ש, דאיהו בדידהו ואנן בדידן.

ובאמת הביאור בזה, דבודאי שלכל עדה וקהילה יש איזה מנהגים תמוהים ומפוקפקים וכדו', וכל עדה יכולה להקל במנהגיה התמוהין מחמת כוחו של מנהג, אך אכתי אין רשות לסובב נחלה ממטה למטה, כיון שאין "כח" אותו מנהג בידם. והרי גדולה מזו להורו"ת נתן מרן הש"ע (ניו"ד סי' פג סע' ה), דאפי' לענין "מסורת" על עוף טהור וכיוצא, דאינו "מנהג תמוה" כלל אלא מסורת ברורה על דבר שצפוי שתהיה מסורת – יש לחוש שלא לאכול על סמך מסורת של בני אתרא אחרינא, ע"ש. וכל שכן הכא. וידוע מה שהביא מוהר"ר יוסף נ' וואליד זלה"ה בספר שמו יוסף (עמ' קלו), גבי מעשה עם הרמ"א ז"ל, דאפילו מנהג מכוער טובא כאמירת מי שברך בביהכנ"ס למי שאשתו טבלה, אין לבטלו, אך פשיטא לכולם דבמקום שלא נהגו לומר מי שברך כזה, לא יעלה על דעת אנוש להתיר ולחדש מנהג לאומרו, אע"פ שהרמ"א הכריע לקיים את המנהג. ולפיכך, הואיל ועינינו הרואות ד"חומרא" זו של חדר היחוד מביאה לידי כמה קולות, נמצא דאין לך בו אלא חידוש, דאותם העדות שנהגו בזה, ימשיכו במנהגם דיש להם עמודים גדולים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

להשען עליהם, ואילו עדות שלא נהגו, לאו שפיר עבדי לחדש מנהג מפוקפק ולסמוך על פוסקים של עדות אחרות. ואטו מי שלא נהגו אבותיו לברך על ההלל בראש חודש, יברך עליו מפני שיש גדולים שהחזיקו בכל כחם במנהג זה. [והלא יתירה מזו העלה בשו"ת יחווה דעת (ס"ד סי' נא), דאפי' אם שמעו ובא ברכת ההלל יוצאת מפי אב מאחינו בשרינו האשכנזים, אסור לענות אחריו אמן, ואין בזה כל פגיעה בכבודו של הרמ"א ז"ל ושאר חכמי אשכנז זיע"א כאילו הם ברכו ברכה לבטלה, דאינהו בדידהו ואנן בדידן ובעיקר האי דינא, ראה נא בספר ללקוט שושנים ח"ג עמ' רכד, ושם מתבאר עומק הוראה זו בס"ד], והכא נמי דכוותיה.

ואילו אמת נכון הדבר דאסור לומר שמנהג אשכנז נראה בעינינו כמכוער, ושניתן לנהוג ככל מנהגם מאחר וקיימוהו רבני אשכנז, א"כ נקומה נא להורות כמו שפסק הרמ"א (נאה"ע סי' כא סע' ה), דמנהג אשכנז להתיר לשפחה גויה לשפשף גופו בהיותו ערום בבית המרחץ, אלא לאו בודאי דהגם שמור"ם (הרמ"א) ז"ל רב גובריה ורב חיליה ומי כמוהו מורה, מ"מ אנו בני ספרד שאין לנו כח אותו מנהג בידינו, חובה רמיא גבן להתחשב במה שנראה בעינינו ולגדור פרצות. ופוק חזי למרן בב"י (נאה"ע סי' כא) גבי המנהג הנ"ל, שכבר

צווה כי כרוכיא נגד הוראה זו בדברים קשים כגידים, ולא נמנע מלהביע דעתו דעת עליון על אף כבודם של הנוהגים כן.

ואפשר להביא דוגמאות כהנה וכהנה אך אין כאן המקום, רק נוסיף עוד דוגמא אחת (והגם שאין ראיה לדבר, וזכר לדבר מיהא איכא), דהנה הגאון מוהר"י נבון זלה"ה בקרית מלך רב (פט"ו מאישות ה' ז), אחרי שהזכיר מנהג (ענש המנהג אינו נפק"מ לדין כעמ) שהובא לדינא ברמ"א (נאה"ע סי' נא ס"ג), כתב ע"ז מוהר"י נבון, דהוא מנהג רע ואין לו על מה לסמוך כיון שגורם להרהורים רעים ושז"ל וביטול מ"ע, והוסיף דברים קשים כגידים וז"ל: "ולענ"ד עוון זה גרם לנו אורך הגלות, ואומר אני כל דיין שלא יכוף ע"ז ויעלים עיניו הוא יורש גהינם". עכ"ל. והובאו דבריו בברכי יוסף (נאה"ע סי' נא סק"י), והגהיד"א הסכים ועלה דאין להשגיח במנהג זה ע"ש. והנה חלילה לנו קטני קטנים לומר מלבנו דברים קשים כאלו על מנהג שהובא בספרי קדושי עליון, מ"מ הא חזינן מיהא דאינו נכון לומר שכל מנהג שנהגו בארצות אשכנז ופסקו רבנו משה איסרליש בהג"ה, דתהא שרי לנא לנהוג כוותיה כאילו נמסרו למש"ה מסיני, אלא כל עוד שענינו הרואות שהדבר גורם לכישלונות כגון הרהורי עבירה קשים מעבירה, עלינו להמנע ממנהג. ועל אחת כמה וכמה

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בנוגע למנהג החדר יחוד, שנראה דהרמ"א לא

כתב מנהג כזה כלל¹⁸.

¹⁸ כי זאת יש לדעת, שמנהג זה חדש הוא אף אצל אחינו בני ישראל האשכנזים, ובימי קדם היה המנהג שלא היו החתן והכלה מתייחדים אחר הז' ברכות כלל, (וגם הם לא משו להפסק), וכן מובא להדיא בספר המיקנה (נפ"א סי' סז סוף סק"א) בשם "מנהג אשכנז", וכן מוכח בשו"ת משאת בנימין לתלמיד הרמ"א (סו"י ז), וכן הוא בפת"ש (סי' סז סק"א).

ובמנו שדייק הגר"מ מאזוז שליט"א, (נאור מורה אייר תשמ"ג, וראה גם נא"ת גליון תק עמ' תקעד, וכן תקנה עמ' תשמ"א), דלפום קושטא נראה, שאף בני אשכנז מעולם לא נהגו חדר היחוד אלא במעלי שבתא, ואשתרבובי אשתרבב המנהג בטעות לימי החול. והיינו שגם אחינו האשכנזים לא החלו לנהוג להתייחד מתוך חומרא הלכתית, אלא דמאחר שהאשכנזים בדורות שעברו (כמש"כ נש"ת מהר"י הלוי ר"ש סי' פז) היו רובם עושים חופותיהם בערב שבת (מפני הדומק והעניות שלא יטעו לסעודה נוספת), ע"כ היו מוכרחים להתייחד מבעוד יום (וכפי שנמצא לעיל שהנושא אשה נמעלי שבתא נרץ לנהוג כן נכדי שלא יהא קנין נשמת), ומתוך כך נשתרבב המנהג בטעות להתייחד גם בימינו אנו, אף שהחופה והנישואין מתקיימים בשאר ימות החול. ע"ש. [וע"ע להגר"מ מאזוז בספרו "קובץ מאמרים" (עמ' זכ"ד), וז"ל: "עד לפני 250 שנה לא ידעו אחינו האשכנזים מנהג זה של "יחוד" לא מיניה ולא מקצתיה, לא מהר"ל ולא המשאת בנימין (תלמיד הרמ"א), לא בעל ההפלאה ולא החתם סופר]. עכ"ל.

ובנוסף, כיון שיש הטוענים, דמי שמטיל דופי בחדר היחוד הוי כחולק על הרמ"א, ע"כ נציין בזה בקצרה כי אין הכרח לייחס המנהג לרמ"א, וכמדויק מדברי הרמ"א עצמו. דהנה מלשון הרמ"א באה"ע (סי' ה' סע' א) משמע, דלא היו נוהגים יחוד באופן הנהוג כיום, וז"ל: "מולכים אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנוהגת עכשיו". עכ"ל. והנה דוחק רב לומר דאחרי בואם לביתם, כל הקהל היו ממתינים להם עד צאתם. ובאמת שכן

מבואר בספר מנהגים לרבינו יוזפא מוורמיישא, ז"ל (והם מנהגי אשכנז בשנת ת"ת. כך ז עמ' ט"ל עד מז), ושם נא עיניך וראה כי שם מפורש לעיני כל חי לאמור, שאחרי הטלית וז' ברכות, היו כל הקהל מתפזרים, וחלק מהידידים היו הולכים עם החתן והכלה לביתם, ושם היו סועדים יחד עם החתן סעודת הנישואין, ומברכין ברכהמ"ז עם ז' ברכות, ורק אחרי ככלות הכל, היו החתן והכלה נכנסים לחדר אחד (ומשמע דלא כזר היו אותם הידידים חוזרים איש אל ביתו ומשפחתו, ולא ממתינים לחתן כלל, דהרי כזר נסמיימו אירועי הלילה, והחדר היה ציט הממן), וגם בחדר הלזה היתה שם אשה אחת לשרתם. ולמחרת בבוקר, היו כל הקהל מתאספים בבית החתונה, ואוכלין ושותין ושמחין עם החתן. ע"ש היטב. הא קמן דבערי אשכנז בשנת ת"ח, לא היה שום מנהג להתייחד כאשר זרים ממתינים בחוץ, וגם לא היו מחמירים להסמיך היחוד לברכת חתנים. והמנהג להתייחד תיכף אחר הכלונסאות, מיוסד ע"פ חכמי אשכנז בתקופה מאוחרת יותר.

ואמנם מלבד זאת יש להבהיר, כי ההבנה הפשוטה בדברי הרמ"א, היא דאה"נ היה מנהגם כמנהג הספרדים, וכוונתו לומר, שהיו החתן והכלה הולכים ומתייחדים בביתם רק בתום החתונה, וכמוזכר במהרי"ל בהל' נישואין שנתבטל ונשכח מנהג היחוד, [שכתב, דאע"פ שבתחילה היו נוהגים להתייחד ["מיד"] אחרי ברכת חתנים, (כדי שיהא לינו גס זה, וגם אז לא היה יחוד גמור כיון שהיתה עמם אשה משרתת), מ"מ "האידנא נשכח המנהג הזה"]. אך כתבנו את כל הנ"ל, אלא כדי להשוות דברי הרמ"א עם עדותו של רבינו יוזפא, שנמצא לפי"ז שגם אצל האשכנזים – היו האורחים הולכים, ולא היה היחוד לעין כל בשר.

ויאל תתמה דהיאך יתכן שאנשים שבאו ממרחקים לשמח את החתן והכלה יחזרו מיד לביתם, כי ידוע שבארצות אשכנז בימי הרמ"א (וגם אח"כ שנים רבות) היו היהודים מתגוררים בשנים או שלושה רחובות, או לכל היותר בשכונה קטנה עד מאוד (ורוץ כלל השידוכים היו צין צני אותה קהלה), והיו כולם מתפללים באותו ביהכנ"ס, ואלו היו המוזמנים. וגם אם לעיתים היו באים איזה ידידים מעיר אחרת, בלא"ה היו לנים בלילה ההוא או בשבת ההיא אצל

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

ואשר על כן, נהי דאחינו בשרינו האשכנזים הי"ו נוהגים לעשות "חדר היחוד", ויסודתו בהררי קודש – מ"מ אין לך בו אלא

איזה מארח באותה עיר, ולא חוזרים לעירם תיכף, כי החזרה לא היתה בנקל. ואין המציאות כבימינו, שבאים ממרחק להשתתף בחתונה וחוזרים למחצבתם בו לילה, עקב כלי התחבורה החדשים לבקרים. וא"כ אין כל פליאה על מה שהעד העיד בנו רבינו יוזפא ז"ל. והדברים פשוטים].

ועב"פ, גם אי נימא שהיו נותרים כמה יחידים מחוץ לחדר שבו מתייחדים, הרי גם זה בודאי שאני ושאני מהנהוג היום, דהנה מעולם לא עלה על דעת אנוש לומר דכל המוזמנים כולם נכשלים בהרהורים רעים, אלא שמתוך קהל ועדה לא יבצר חשש גדול על כמה מהנועדים, ואשר על כן, כיון שהמנהג שבימי רבינו יוזפא היו מתייחדים בפני מתי מעט (כלומר גם אי נימא ה"י), עדיין אין ללמוד מזה לנהוג כן בימינו ולהתייחד בפני עם גדול ורב. [זאת ועוד, שהרי היתה שם אשה אחת ולא היה בזה יחוד גמור, וכיון שהיה ידוע זאת לאורחים לא היה מקום לחוש להרהורים. וראה להלן].

ובקשטא, יש להבהיר, כי כל הוויכוח בנוגע לשיטת הרמ"א, הוא אך למותר, כי גם אילו היה הרמ"א כותב בפה מלא שמותר לערוך חדר יחוד, מאחר ועינינו הרואות שרבני וגאוני ספרד זיע"א נמנעו מלערוך חדר היחוד, אין לאל ידינו לסמוך על הרמ"א ושאר חכמי אשכנז ז"ל, אף אם אמת נכון הדבר דהרמ"א לא חשש כולי האי להרהורים, כי קרוב לומר שרבותינו מנוחתם עדן חששו לכך ועל כן נמנעו. ויתירה מזו, כבר הזכרנו בארוכה שבדורינו דור יתום, נכשלים בחורים ובעלי בתים בדיבורי נבלה ובדברים שהשתיקה יפה להם בעת שהייתו של החתן בחדר היחוד, וא"כ לא ניתן ללמוד מאומה ממה שכתב הרמ"א בימים ההם בזמן ההוא. ובפרט דיומא כי האידנא, דבשמחת נישואין מצויין לרוב בחורים רווקים מבין עשרים שנה ומעלה, גרע טפי עשרת מונים, כי כאמור לעיל העידו רבותינו ז"ל דכל ימיהם בהרהורי עבירה.

חידושו, דדי לאותם חוגים שנהגו בזה, משא"כ לדידן דאבותינו ורבותינו אשר מעולם אנשי השם זיע"א לא נהגו בזה, עלינו לאחוז מנהג אבותינו בדינו, כי לא אלמן ישראל ותמיד היו אצל עדות המזרח גדולי עולם וחסידים עליון בקיאים היטב בהלכה, ואם הם ז"ל לא חששו להפסק בין הברכה ליחוד, [וכמבואר טעמם בטו"ט לעיל בפרק א], אנן מה נענה אבתריהו.

ונראה פשוט וברור (וכל ישרי לב יסכימו בזה), דאילו בארצות אשכנז לא היו נוהגים לערוך חדר יחוד כלל ועיקר (כפי שהיה נאלצות המזרח), ובדורינו דור יתום היו קמים איזה מתחכמים בני אשכנז ללמוד ממנהג בני תימן לעשות חדר יחוד גם הם, בודאי לא היו גדולי האשכנזים יושבים ומחרישים, אלא היו גם הם מהרהרים אחר השינוי. [וכל האמור כאן זהו מלבד מה שנתבאר לעיל (נאום ט), שחדר יחוד אינו מועיל לקנין להרבה פוסקים בדעת הרמב"ם].

מוציא לעז על הראשונים

יח. ובאמת ידוע ידענו בעדות נאמנה ובסברא נכונה, דרובא דרובא מבחורי ישיבה ספרדים שעורכים חדר יחוד, אינם עושים כן למטרות "הלכתיות" [כפי שמנסים חלק ממנמקי הנימוקים לומר]. אלא רובם עושים כן "משום שנה ונעים לו יותר לעשות כחביריו העושים כך", ובודאי ש"נוחות" זו נובעת מרגשי נחיתות (והרי כהן לא חלי ולא מרגיש שום אי נחות

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

לישא כפיו אע"פ שחזיריו הישראלים נשארים במקומם), ונחיתות נובעת מחוסר הערכה למסורת האבות ולגדלות העומדים מאחריה, ואין לך לעז על הראשונים ועל האחרונים גדול מזה.

וכבר נודע מה שכתב הגאון ישכיל עבדי זצ"ל (ח"י מאה"ע סי' י א"ז ד), שספרדי העורך חדר יחוד מוציא לעז על מרנן ורבנן חכמי קמאי מארצות המזרח, ע"ש. ואף אמנם שבהאי איסורא ד"לעז על הראשונים" נאמרו כמה קולות, [ראה בהרחבה בספר שפתי שושנים (פרק ח סוסק"ו)], ובספר ללקוט שושנים (ח"צ סי' א עמוד ז"ן עד עמוד ח"ן)], אך הנה מרן הש"ע זלה"ה בכסף משנה (פרק א מהל' תרומות סוף הל' יא), כתב להדיא דשייך לעז על הראשונים גם שלא בענייני אישות, וגם בדבר שנחלקו בו הפוסקים – דכל שהמנהג ברור מדורי דורות כשיטה אחת, אסור להחמיר כהשיטה השניה¹⁹.

¹⁹ ומדבריו שם מבואר, דלא כרוב הקולות הנזכרות באחרונים לענין לעז על מנהג. ונודע בשערים המצויינים בהלכה גם דעתו הרחבה של הגאון מוה"ר רבי עזרא עטייה זלה"ה, דשייך לעז הראשונים כאשר בחור ספרדי "מהדר" לנהוג כמנהג האשכנזים, וכמובא בשו"ת אור לציון (ח"צ פ"ז א"ז ז), ובשו"ת עלה עזרא (עמ' פה).

וראה גם בספר שובע שמחות (משנת, ח"א עמ' קע"ד חזקוני), [ובספרו "חופה וקידושין" (עמ' רנן), ובספרו עין יצחק (מהדו"ז ח"ג עמ' ט)], שכתב שראו עיניו שמרן הראש"ל שליט"א מחה בידי מי שהורה לתלמידו להתייחד, דיש בזה משום לעז על הראשונים, ע"ש. וכן העידו בנו כמה ת"ח חשובים

וא"כ ממה נפשך: בגוונא שאכן עושה כן החתן ממש לצורך "חומרא הלכתית", הרי שבזה ודאי דמוציא לעז על הראשונים (לדעת הכס"מ), דכאילו מראה שכל מה שנהגו אבותינו ורבנותינו היתה טעות בידם. ואם החתן לא מתייחד כדי "להחמיר", אלא רק מחמת שברצונו לא לשנות ממנהג ישיבתו, [והיינו שלרוב שפלותו "מתבייש ממנהג אבותיו בפני חבריו ורבני הישיבה"], אכתי יש בזה משום הוצאת לעז על הראשונים, כי באמת אין לך לעז גדול מזה שמתבייש מלנהוג כמסורת אבותיו מחמת חבריו.

כי כל המכיר מעט ממזג טבען של צעירי הצאן בדור יתום הלזה, יודע היטב, שבעוה"ר נעשו כ"עדר" שוטה הנגרר אחר הזרם [ואולי גם לזה התכוונו במאמרם (נספח דף 15)], גבי עקבתא דמשיחא: "מלמד שנעשית עדרים עדרים"], ולכן החתן מתבייש שלא לשנות. זו

(וציניס הגר"א נר שלום שליט"א נספרו "משפט הכמוצה", מהדו"ת) בשם מו"ר הגרב"צ אבא שאול זצ"ל דבחור ישיבה ספרדי שעושה חדר יחוד באולם הרי הוא מוציא לעז על הראשונים.

ובאמת שגם אם פעמים יש מקום להקל בדיני מוציא לעז, מ"מ חדר יחוד דהוי מוציא לעז "בפרהסיא" ממש, חמיר טפי, משום דהוי זלזול רב ויתיר, ואין להתיר. וכן משמע מהוראת הגרב"צ (שהוצא נסידור מהל' יתקן דיני נישואין א"ז א) שאמר, שאסור לספרדים לערוך חדר יחוד יען כי אסור להחמיר נגד מנהג אבותינו "בפרהסיא", מלבד מה שיש בזה משום פריצותא, ע"ש.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

האמת הנוקבת, והדברים ידועים לכל הנוגעים בדבר. ומעתה יאמר נא ישראל, דמה שחפצים לא לשנות ממנהג הישיבה, אין בזה שום שיקול "לשם שמים", וגם לא עולה בדעתם שום שיקול הלכתי אמיתי, אלא הכל נובע מרגשי נחיתות, שמתביישים מלנהוג כהוגן, ואינם גאים ממנהג אבותינו המנופה ב"ג נפה ככסף צרוף מזוקק שבעתיים.

והגדרה חדשה שהמציאו היום [בישיבות ספרדיות]: "מנהג הישיבה" – אינו אלא תירוק, דהרי גם בהיותו בהיכל הישיבה במשך כמה שנים, עדיין לא חש ולא חשש להמשיך במסורת אבותיו ולשנות ממנהג הישיבה בכו"כ דברים, כגון בנוסח התפילה, וכד', וא"כ מאי שנא מנהגי סדר הנישואין שבזה חוזר וניעור משינתו לומר דלא יאה לשנות ממנהג הישיבה? והלוא הוא עצמו עוד בהיותו בישיבה לא שינה ממסורת אבותיו²⁰, וא"כ אדרבא בליל חתונתו

²⁰ **ואמנם** גם בחור שכן שינה ממסורת אבותיו בישיבתו, גם אליו אמורים דברינו כאן, (למרות שמסתמא יעריך חדר יחוד ללא שאלת חכם, ואם לא יתנוצצו צו הרהורי תשובה, הרי שאפי' כל רוחות שבעולם יוצאו וינשצו צו אינם מזוזות אומן ממקומן). וגם אליו אנו טוענים ושואלים, דאטו מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום? (נניח נא. ושנת לא). והלוא לדין מנהגינו מוכיח שרבותינו פמליא של מעלה זצ"ל היו סבורים דאין בזה כל צורך, וכי ספרדי שעזב מנהגי אבותיו כמה זימני נהפך לאשכנזי?

והגם שישנם כמה שטוענים שבחור ספרדי הלומד בישיבה אשכנזית דינו כבני אשכנז לכל דבר,

שכבר מתנתק מהישיבה (ומן הסמס כנר חיפש לו מחפש כולל), ובעת ההיא – יום שמחתו, נמצא באולם יחד עם אביו וסבו ושאר קרוביו, וכבר יש לו בית ורשות משלו, בודאי שאין שום קשר (הלכתי) בינו לבין הישיבה (האשכנזית או הספרדית)

מ"מ אין אפי' בחור אחד שנוהג כן באמת ובתמים "לשם שמים", דהרי התפילין שקיבל בבר מצוה לא מחליף, ורק מה שניכר לעין כסידור התפילה והטלית וכד' בזה נכנע לשנות מחמת שמתבייש מזהותו. ואולם ההלכה רווחת היא אצל גדולי ישראל שליט"א דבחור ישיבה מבני עדות המזרח לא מאבד דינו כספרדי על היותו לומד בישיבה מאחינו האשכנזים, (וכמו שכתב צ"ח אור לציון וצ"ח שבע שלמה ושאר אחרונים, ולא כאן המקום להאריך בסוגיא זו).

וכן דעת הגרי"ש אלישיב שליט"א, כפי שהורה כמה פעמים. וראוי להזכיר בזה מעשה שאירע: פעם אחת הציעו שידוך לאחת מבנות חיל של ת"ח אחד שליט"א, והיה הבחור (ספרדי) מיישבת פונוביץ', מושלם בכל מיני שלמות, הן בהתמדה הן בכשרונותיו הברוכים והן במידותיו הנעלות, ואחד מיני אלף לא ימצא כמוהו (ואף היה מגזע יומטין), אך אין בר בלא תבן, ששינה מנוסח אבותיו והיה מתפלל בהברה ובנוסח של אחינו האשכנזים, וע"ז הדרך היה נוהג בכל ענייניו. ופנה אבי הבחור להתיעץ בזה עם הגרי"ש אלישיב שליט"א, וכך הורה הרב, דאם הבחור נהג כן (לשנות ממנהגי אבותיו הספרדיים), מדעת עצמו, זהו פגם בשידוך ולכתחילה אין להשתדך עמו (על אף היותו כליל המעלות וכנ"ל), ואם הבחור עשה כן על פי איזה מורה הוראה, הגם שאותו חכם טעה בהוראתו, אין פגם בבחור עצמו. ע"כ המעשה. [והתייצבו וראו בספר ללקוט שושנים (ח"צ עמ' לו ד"ה וראה), שמובא משמיה דהגרי"ש אלישיב, דבחור בעל תשובה בן הנדה שניכר עליו שהוא בעל מידות, אין חשש להשתדך עמו (ממנה טעמים שהוצאו שם). ונמצא לפ"י, דבחור ספרדי שנוהג בכל הליכותיו כאחינו האשכנזים, מגרע גרע מבחור בעל תשובה בן הנדה. ובלא"ה ז"פ].

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

בה למד. ולמה דוקא אז יקפיד על "מנהג הישיבה" וינטוש מנהג האבות הקדושים?? אלא בודאי שטענת "מנהג הישיבה" אינו אלא "תירוק" לנהוג כרצונו, ודי בזה²¹.

ואף אמנם שמצינו כמה דינים "שלא יבלוט" בהנהגתו השונה משאר חבריו, וכגון שלא יישב בין העומדים וכד', אך ברור שיותר יש לו לחוש "שלא יבלוט" בהנהגתו השונה ביחס להוריו וקרובי משפחתו מאשר מהישיבה שמאותו יום כבר איננו קשור אליה כל עיקר. דאטו בבית המדרש של הישיבה מתחתן החתן, הרי אצל הוריו הוא, באולם השמחות, והוא והוריו הם בעלי השמחה, וכל חבריו אינם אלא מוזמנים אצלו. ולא עוד אלא דאף אילו היה החתן עורך את החתונה בבית המדרש שבישיבתו, הרי באותו עת אין שם כמה חופות שעורכים חדר יחוד דנימא הני סברות "שלא יבלוט" בהנהגתו השונה. וזפו"ב וד"ב.

להתבונן מה מטרת ה"חומרא"

יט. ומ"מ אף את"ל דאין בזה איסור הוצאת לעז על הראשונים "מן הדין" (וע"פ הקולות שנאמרו נמרומת הדשן ונאחרונים וכו'), מ"מ

²¹ וישנם חתנים הטוענים שכל מטרתם אינה אלא כדי לשוחח או להצטלם עם הכלה וכיו"ב, אך אלו בוודאי סיבות לא מוצדקות כלל לשנות מנהגים ולגרור כישלון של מחשבות זרות ודיבורים בלתי ראויים, וככל שנתבאר לעיל.

בודאי לכו"ע יש בזה הוצאת לעז על הראשונים מבחינה "השקפתית". דהנה כל המודה על האמת יודע לנכון, שמה שהחלו בחורי הישיבות הספרדים לערוך חדר יחוד דלא כמנהג אבותיהם ואבות אבותיהם, בודאי נובע הדבר מתוך זילזול בערך הרם של מנהגי הספרדים. דהרי הבה ונתבונן, דאילו רק אחינו התימנים ואחינו "החסידים" היו נוהגים "להחמיר" לעשות חדר יחוד, ואילו אחינו בשרינו ה"פרושים" (המכונים "ליטאים") לא היו נוהגים לערוך חדר יחוד (וכמנהגינו) – הדבר ברור כשמש בחצי הצהרים שלא היה עולה על דעת אף בחור ספרדי להתייחד אחר החופה, ואדרבה היו יחד כולם אומרים וטוענים דיש בזה משום כיעור וכן לא יעשה. ואשר על כן, חזו נא, דמה שכעת רבו כמו רבו בני עדות המזרח העושים חדר יחוד, אין דבר זה נובע מתוך רצון "להחמיר" לעשות נחת רוח ליוצרנו, אלא שורש הדבר הוא זילזול בחשיבות המסורת המפוארת של בני עדות המזרח, כאילו כביכול נוסדה ע"פ חכמים "שטחיים" (עפ"ה לפומייהו) שלא עלה על דעתם שעדיף "להחמיר" להתייחד אחר החופה²². [ועל זה הדרך יש לתמוה

²² ונבאר בקצרה השורש של תחושות אלו בקרב בני נוער הספרדים:

אחינו בני אשכנז החרדים לדבר ה' בערי אדום, היו צריכים להתמודד עם ההשכלה הארורה, ולצורך כך פיתחו לעצמם חוש הגנה, וההגנה היתה

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

טובא על מה שכתב בספר מצעדי גבר (כתובות ס' יט עמ' קכה) שאחר שהעיד שבמרוקו לא עשו יחוד סמוך לחופה, כתב בזה"ל: "ולפ"ז לאו שפיר עבדי במנהגינו שהשאירו את היחוד עד הסוף". עכ"ל. (ועיין שו"ת חמודי דניאל פלנזי ס"א ס' א עמ' ט).

ואשר על כן, בודאי אין לך "לעז על הראשונים" גדול מזה, אף אי נימא דאין זה נכלל בגדרי "לעז על הראשונים" האסור משורת הדין. והמודה על האמת בלי נגיעות, יוד"ה יוד"ה לכל זאת.

גם גדולי האשכנזים - מתנגדים לשינוי

המנהג

כ. וחובה קדושה מוטלת עלינו, לגלות לכל אוזן, כי הוראת גדולי ישראל האשכנזים היא שאין לספרדים לשנות ממנהגם כלל. והרה"ג ר' ברוך שרגא שליט"א, העיד שהורה לו הגרי"ש אלישיב שליט"א, דאין לבני ספרד לערוך "חדר יחוד", כיון דאין לספרדים לשנות מנהגים. וגם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (וכפי שהעיד בשמו הטוב שו"ת קול אליהו טופיק ח"א חאה"ע ס' ז וד"ה זכור), היה מקפיד על זה שאין לספרדים לערוך חדר יחוד. [וידוע שגם כשהיה מקדש חתן וכלה מבני ספרד, היה נוהג לברך את הברכות, בנוסח ובמבטא ספרדי].

מה נענה ומה נאמר על "כיסוי ראש"

דאורייתא??

כא. ויש לידע כי מלבד כל הפרצות והמגרעות שכתבנו לעיל בענין קיום "חדר יחוד", הרי שיש כאן עוד בעיה ומגרעת גדולה, שאין עליה תשובה כלל.

כי הנה מה שנהגו הספרדים היתר לכלה שלא לכסות ראשה אחר ז' ברכות, וכפי

לקבל ולהעריך רק הרבנים והמנהגים המוכרים להם, ועי"ז הרחיקו כל רוח חדשה ועמדו בפיתויים של ההשכלה, ברוך פודה ומציל ית"ש. וכשבאו בני אשכנז לשכון כבוד בארצינו, המשיכו במנהגם הטוב להגביה לבם בדרכי ה'. והמתבונן על דבר אמת וצדק יראה, שלפי השקפת חלק גדול מציבור בני ליטא (לא מלילא), אין לספרדים כעת אפי' "גדול הדור" אחד, ובעיני הציבור הנז' אף האדמורי"ם לא זוכים להערכה כידוע, וכאילו הקב"ה לא חלק מחכמתו לכל עמו, והכל כתוצאה מדרך ההגנה שהיתה הכרחית במלכות אדום. ואולם הספרדים אשר מעולם אנשי הענוה והכניעות, נשפעו מהשקפת אחינו בשרינו האשכנזים, באופן שגם הספרדים בארץ (לפיקי מו"ל) חשים (באופן תת-הכרתי) שהרבנים והמנהגים האשכנזים הינם נעלים יותר (וגם המצוות האירופית מול הערצית, מעניקה מחושה כזו, מחושה שמירה עד למעמקי עומות הציבור נאמן הקדוש), בנוסף לעוד כמה גורמים, ואכמ"ל.

וכאן המקום להביא מאשר כתב בזה הגר"מ מאזוז שליט"א (נספרו "קובץ מאמרים" עמ' זכ"ר), וז"ל: "ראשי הישיבות מצאצאיו של הרב טולידאנו, מכריחים את חניכיהם לעשות יחוד בליל החופה מיד אחר שבע ברכות כמנהג האשכנזים, ונפשם יודעת מאד, שאבי המשפחה זצ"ל וכל חכמי מרוקו לא נהגו בזה. ויש להם (לחכמי מרוקו) יסודות נאמנים לסמוך עליהם, למה הם (ראשי הישיבות) משנים את מנהג אבותיהם, אלא שכנראה הם חושבים לאמר: כל אשר לנו ולאבותינו "ישן ומיושן" הוא, מתאים רק לשימור במוזיאונים, וכל אשר לאחינו האשכנזים קדש קדשים הוא, כהלכה למשה מסיני". עכ"ל.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

שנוהגים גם כיום שאין הכלה מכסה ראשה מיד אחר הכלונסאות (מה שקוראים היום "חופה"), עד שהולכת לביתה בסיום סעודת החתונה. היינו משום דסבירא לן להלכה כהרמב"ם (פרק י מהלכות אישות הלכה ז) ומרן השלחן ערוך (אין העור סימן סא סעיף א), דהמושג ההלכתי של "חופה" היינו יחוד (וכאשר נתבאר לעיל בהרחבה בזה), שכל עוד לא נתייחדו החתן והכלה אין דינה כנשואה, אלא כארוסה בלבד, ולכן אינה צריכה לכסות ראשה מיד לאחר שבע ברכות שתחת הכלונסאות²³. ורק משעת הייחוד ואילך שנחשבת כנשואה ממש, חייבת לכסות ראשה כדת וכהלכה.

ומנהג זה (שאין הכלה מכסה שערותיה) אתי שפיר אך ורק לפי מנהג הספרדים ובני עדות המזרח שאין החתן והכלה מתייחדים כלל אלא רק לאחר גמר הסעודה כשהולכים לביתם ומתייחדים שם, דרך אז נחשבת נשואה וחייבת לכסות ראשה, אך אותם אלו שמחוסר ידיעה או

²³ ועפ"י² כתב בשו"ת יחוד (ח"ה סי' קצ) להתיר לכלה מעיקר הדין להשאר בכיסוי הראש של ההינומא, אף לאחר גמר השבע ברכות שתחת החופה. [ואע"פ שבעלמא אין כיסוי ההינומא חשיב כיסוי ראש לאשה נשואה, וכפי שהעלה שם שכיסוי ההינומא שעל ראש הכלה שהיא שקופה מאד ושערותיה נראים דרכה, אינה מועילה כלל במקום כיסוי ראש, ושכן מבואר בה"ג (נדרים נד). והובא להלכה במגן אברהם (סימן עה סק"א). וכן כתב החו"י בספר מקור חיים שם. ושכן פסקו האל"ר והמחב"ר והפרמ"ג שם, כי כיסוי שקוף על הראש כמאן דליתיה דמי].

מסיבות אחרות משנים מן המנהג הקדום המסור לנו מדורי דורות, וממהרים לייחד את החתן והכלה מיד אחרי ז' ברכות הנישואין, לפי הנהגתם נמצא שעל הכלה לכסות את ראשה מיד לאחר צאתה מחדר הייחוד, כדת משה. כי הויא כבר נשואה גמורה לכו"ע (אפי' שעדיין לא היטה ציאת מנזה, ואין מאן דפליג בזה), וכבר חלה עליה חובת כיסוי הראש, ואיך תקל "ראשה" בעוון חמור זה ביום כה הקדוש? ובעוה"ר, רבות בנות כשלו ונפלו בטעות זו, כי מצד אחד נוהגות כמנהג אבותינו [אמותינו] שאינן מכסות את ראשן כל אותה הלילה, ומאידך מתייחדות בחדר היחוד כמנהג אחינו בשרינו האשכנזים, ולו חכמו ישכילו זאת שמנהגים אלו סתרי אהדדי, ואין לאחוז החבל בשני "ראשין"!!

האם מועיל להשאיר את הפתח פתוח?

כב. ויש כיום מתחכמים, להתייחד עם דלת פתוחה (ויש "מהדרין" שאחד יולא ויכנס), ויטעו בזה מכיון שעושים גזירה שווה וחושבים ש"יחוד" לענין חופה שתחשב נשואה, הוא כהמושג של יחוד לגבי "איסור יחוד". אך אין זה נכון, דדעת רוב ככל האחרונים חביבים (ומתוכם כעין החשמל הגאון משנה נרוה ז"ל) דלענין קנין חופה אין צורך ביחוד הראוי לביאה אפי' לפי שיטת הרמב"ם ומרן, אלא סגי במה שנכנסים החתן והכלה למקום צנוע, ובזה כבר מתחייבת בכיסוי ראש.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

וחלילה להכנס להיתרים דחוקים במילתא דהויא איסור תורה לרוב ככל הפוסקים.

ובאמת שפשר הנהגת המתחכמים כן הוא לפלא, דמה חפצים להרוויח ביחוד עם פתח פתוח, דהרי ממה נפשך: אם רצונם "להחמיר" חומרא הלכתית, כלומר שיהיו השבעה ברכות סמוכות ליחוד או כדי שיהיו עדים על היחוד, הרי לפי הבנתם אין בזה יחוד (דאס יחוד הוא, מטעם הכלה לכסות שערותיה), ואם עושים כן שלא מסיבה הלכתית אלא רק כדי לקיים דברי ה"מדריכים" שיהיה לבו גס בה, הרי לא עשו בזה כלום דמאחר והדלת פתוחה לא יכולים לעסוק בחו"נ ושאר מילי דצניעותא.

וגם להשאיר את הדלת פתוחה, אין בזה פיתרון לבעיה של "לעז על הראשונים" שהזכרנו לעיל (כאמ"ס), כיון שגם אילו הדלת הפתוחה היתה נחשבת כ"סימן" שאינו חפץ לשנות ממנהג האבות, מ"מ מכיון שסוף סוף רוב המוזמנים לחתונה לא יודעים שהשאירו את הדלת פתוחה, הוי לעז, ד"לעז על הראשונים" פירושו שנראה לעיני הסובבים שמזלזל במנהג האבות ורבותיו ענקי הרוח ז"ל, וכאילו אביו ואמו וכל גדולי עדות המזרח לא ידעו לערוך חופה כהלכה. [וראו גם להגר"מ פנירי שליט"א בבית חתנים (מהדורת משכ"ו עמ' פר"ח) מה שהרחיב בטוב טעם ודעת להבהיר שלא מועיל כלל להשאיר את הפתח פתוח, ע"ש].

"להחמיר" ולקיים חדר יחוד, על מנת "להקל" בפאה

ויש שטענו דכיון שיש פוסקים דס"ל שחיוב כיסוי ראש לבתולה שנישאת ועדיין לא נבעלה אינו אלא מדרבנן, לכן אפשר לסמוך עליהם ולהקל בפאה נכרית גם לדעת הרב יבי"א, דיש בזה ספק ספיקא, שמא פאה נכרית הוי כיסוי ראש, ואתמ"ל דאינו כיסוי ראש (וכן הלכה), שמא הלכה כהסוברים דכיון שעדיין לא קיים ביאת מצוה לא נחשבת לנשואה כי אם מדרבנן, וכיון שאינו אלא מדרבנן יש להקל מיהא ע"י פאה נכרית. [ובטרם נשיב ע"ז, יש לדעת שמ"מ אין צד של ספק לומר דכיון שלא היתה ביאת מצוה דמותרת לגמרי בגילוי ראש, דאין כזו שיטה בפוסקים].

אלא דגם זו לא טענה נכונה מכמה טעמים, ונבאר אחד על אחד.

ראשית כל, מדברי רוב ככל האחרונים מוכח דאין חילוק בין נשואה בתולה לנשואה בעולה, וכפי שנקט מרן הראש"ל (נשוא"מ יחיה דעת ח"ה סו"ס סב, ונשוא"מ יציע אומר ח"ו חא"מ סי' יג אות ד) כמילתא דפשיטא, ורק בישועות יעקב (אה"ע סי' כא סק"א) בתשובת נכד המחבר מבואר דכל עוד שאינה "בעולת בעל" החיוב אינו מן התורה (והנזכר וראה נשוא"מ קנין תורה בהלכה ח"ב סי' מג מה שקרא ערער על יסודות הצנן שעליו נסמך הרב

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

נכדו של ישוע"י, ע"ש²⁴. ואף אם ימצא תמצא רעים אהובים לסברת נכדו של ישועות יעקב, דבתולה נשואה חייבת בכיסוי רק מדרבנן, דבר נאה ומתקבל על הדעת לומר, דהיינו דוקא לשיטות דחופה היינו כלונסאות או יחוד שאינו ראוי לביאה, משא"כ היכא דנתייחד עמה ביחוד הראוי לביאה (דאזי נמשנת נחוקת בעולה, דעדי יחוד הן הן עדי ציאה, וראה נש"ע אה"ע סי' סו' סע' ז'), י"ל דבהא כו"ע נמי אזלי ומודו דחייבת מן

²⁴ והוי יודע, דאף דמשמע מקופיא מדברי הרא"ש (פ"ג דמנוצח סי' ג) דביום הראשון היתה הולכת פרועת ראש, אין לסמוך על דיוק זה, וכמו שדחה משו"ת מהר"י הלוי (אמ"י ס"ז סי' ט), דדוקא ביום הראשון קודם החופה דינא הכי וכמו שפירש רש"י להדיא ע"ש [ומשמע שם דאף אליבא דהרא"ש כתב כן, ולא שדחה שיטת הרא"ש, ויש לעיין]. וגם מה שכתב הרב בשו"ת שבות יעקב (מ"א סי' קג, שהוצא צנא"ט אה"ע סי' נא סק"ה), אין מזה כל ראיה, דנהי דשם חילק בין בעולה לבתולה, מ"מ כתב כן לגבי ארוסה ולא נשואה, כפי שיחזה המעיין היטב, וכמש"כ בשו"ת אבני ישפה (מ"ג סי' קז), ובשו"ת אדני פז (מ"ד סי' קמט). [ובשו"ת עולת יצחק רצאבי ח"ב סי' רלג סוד"ה אמנם, כתב למישדי נרגא באופן אחר, דהרב שבות יעקב אזיל דלא כהירושלמי והגאונים דקיי"ל כוותיהו ע"ש]. וגם הראיה משו"ת חתם סופר (מ"ז סי' קנ"ה) איכא למידחי, דהתם לענין הופעתה בפני החתן מיירי, בחדרי חדרים, א"נ יש לפרשו כמו שכתב בשו"ת שבט הלוי (מ"ט סי' רנט) ובשו"ת אז נדברו (מ"ז סי' נ), ורוב הראש היתה מכוסה כדין ורק מעט מן השערות נראין קצת. ובשו"ת קנין תורה הנ"ל כתב דכוונת החת"ס שמכסה ראשה לגמרי, אלא דמתחת לכיסוי לא מסתפרת. ואף גם זאת ידוע תדע, דאף מדברי הרב משאת משה בשניות (מאה"ע סי' ז) לכא' אין ללמוד מידי, דהרי עיקר חיליה מסוגיא בכתובות שאיננה בדקדוק לכא'. וקצרנו בכל זה.

התורה (ונכדו של ישועות יעקב כתב דכה"ג דהיא נחוקת בעולה אף לא בעולה צפועל, לפי מסקנת הירושלמי דליכא חיובא, חיוב הכיסוי הוא "משום פריאותא", וכוונתו אינה צורה צה). וכבר כתב הרב צפנת פענח על הרמב"ם פי"א מאישות הל' א' לענין היכא דנתייחדה עם בעלה: "דאף שלא נבעלה, הוה כנבעלה לכל דבר ע"פ דין". עכ"ל.

ומ"מ גם בלאו הכי, הטענה להקל בפאה נכרית כדי לערוך חדר יחוד היא תמוהה מאוד מיסודה, דהרי מאחר ורוב רבוותא ס"ל דגם בתולה נשואה חיובה מן התורה בכיסוי ראש (ולפי שיטתם צודאי אין להקל צפאה נכרית, וכדין כל אשה נשואה דעלמא), א"כ מדוע נקל בחשש דאורייתא כשיטת החולקים כדי "להחמיר" בחדר יחוד שאינו כי אם אולי חומרא רחוקה?

ובקושטא אין מקום לפלפול בכל זה, דמרן הראש"ל שליט"א בעצמו ובכבודו בשנת תשל"ב העלה בתשובה קצרה [והיא ל"ו נדפס"ה בהערות שבספר שובע שמחות (מ"א עמ' רנד), ובאור תורה (גליון קנט סי' קי), ובספר הליכות מוסר השלם (מ"ז עמ' תשפז), ובקו' עזר כנגדו (סי' ה)]. דאחרי היחוד כבר אין להקל בפאה נכרית, רק לפני כן, ע"ש.

ומלבד כל זה, רבו המכשולים שיכולים לצמוח אם נקל לכלה לחבוש פאה נכרית בליל החתונה (כלומר אע"ג דלא תמיד יאדעו מקלות, מ"מ הסיגר לרבים צודאי יציא לעיתים לפרק אלו עוצרי"ן),

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

כגון: שאם יפורסם ההיתר לערוך חדר יחוד, ישאר ההיתר לבדו בלי התנאי שתכסה שערותיה [וראה בשד"ח אסיפת דינים מע' חמץ ומצה (סי' יג אות יז ד"ה ולפי הנראה) שכתב וז"ל: "בעניינים כוללים המסורים ביד כל אדם, שההיתר בהם מפוקפק אם לא על ידי התיקונים, יתבטלו (התיקונים) ויתפשט ההיתר לגמרי בלא שום תיקון" עכ"ל. וע"ע שם (בסי' י אות ג) שמעלה ארוכ"ה בדוגמאות. ובשו"ת איש מצליח (כרך א' חא"ס סי' לה עמ' קיג) כתב וז"ל: "שהנסיון הורנו בכמה עניינים כיו"ב, שכל התנאים והאזהרות והגדרים אשר יתן המורה מסביב להיתרו, מעט מעט ישתקע וישתכח, יען שאין מוחם של ההמון תופס להיות בהם קפידא רבתי, וישאר רק ההיתר מפורסם בעצם תוקפו, מסור לכל, בלי גבול". עכ"ל. וזיל קרי נמי להגאון מוהר"ח נ' עטר זלה"ה בספר ראשון לציון על יו"ד (סי' רמז סע' י) ע"ש]. ולפיכך הדבר ברור שהרבה כלות לא יכסו את ראשם כלל בליל החתונה, כפי שאכן עינינו הרואות מעשים שבכל יום (דמנהג אבותיהן זידי נשים רחמניות לענין דאין לורך לכיסוי הראש ציוס כלולותיהן, וה"ן מערבין זה מנהג אחינו צשרינו צני אשכנז שמתייחדים צאולם, ויאל העגל הזה), ול"ו כנשים המצרים העבריות חלילה.

ועוד שבשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' רצ) העיר לנכון, דביום החתונה הכלות מקפידות לבחור לעצמם פאה נאה מסורקת ברוב פאר והדר, וכתב דא"כ יתכן דטפי עדיף

שתהא הכלה פרועת ראש בחתונה מאשר שתלבש פאה, דבשערותיה הטביעות תהא פחות פרוצה מאשר עם הפאה. עכת"ד ע"ש. ובעוה"ר המציאות מורה באצבע כדבריו. ולא דמי כלל למה שכתב בשו"ת יביע אומר להתיר פאה נוכרית לאלמנה וגרושה, דהתם מיירי בפאות צנועות (המשונה שצדיע אומר שם נכונה לפי מעל ארבעים וחמש שנים!). ובאמת ישנה כיום טעות נפוצה, שאמנם ישנם פוסקים שהתירו פאה נכרית, אבל ברור שהמדובר הוא בפאות הצנועות, וכיום פאות כאלו הן בל יראה ובל ימצא. והרי כל הוויכוח בין הפוסקים אינו אלא לענין "כיסוי ראש", אבל אף אחד אינו טוען שמותר למשוך את העין (וכדין צדק נמוך וכדומה, דמכסה היטב, אצל סוף סוף אינו ננוע), וכל מי שאינו משקר בנפשו, יודע שהפאות של ימינו אסורות מן הדין מאחר שהם נאות אף יותר מהשער הטבעי. ובימינו מיותר להתווכח בזה, כי הכל יודעים ומבינים שפאה נכרית היא ממש כמו בגדים פרוצים וחצופים שלא עולה על דעת אף אף אחד לדון אם מותרים הם בכלל, ופאות נוכריות של ימינו אינם שונים מזה כלל. ומה גם שההיתר (לאלו מהגדולים שהמירו), הוא רק כשהשער קצר או אסוף, ורוב ככל החובשות פאה נכרית לא מקפידות על זה. [ורק כשהיו רווקות בהיותם "בבית יעקב", ידעו היטב שמטעמי צניעות השער חייב להיות אסוף וכו', ומאז שהם נשואות דחמיר דיניהו טפי, שכחו כללי

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

הצניעות שלמדו, והיו כלא היו. ומ"מ העיקר לדינא לאסור איסור פאה נכרית מכל וכל, דגם כיסוי ראש לא חשיב, ואכמ"ל].

ובנוסף, שלעיתים ישתמשו בפאה מתקרובת ע"ז (שמנאות גם האידנא זא"י - למרות שחפנים להכחיש המציאות ולכסוי שימשא צנפה וכנרה), ונהי דיש שניסו להתיר פאות אלו, בודאי הלא טוב לנו להחמיר באיסור עבודת אלילים מ"להחמיר" בחדר יחוד. ועוד, יש לומר, שאם תלבש פאה בחתונה, נפול תפול בנסיון לחבוש גם אח"כ. (שזע שמחות להגר"י יוסף שליט"א, ח"א עמ' קעו) [ונהי דנראה לכאור' כחשש רחוק, ובפרט אם תיקח מגמ"ח, מ"מ היו דברים מעולם, וחכם עדיף מנביא, וחזי לאיצרופי לשאר המכשולים הנ"ל]. וגם איכ"ל שיש בזה חילול שם שמים גדול, כי החברות של הכלה לא יודעות שההיתר הוא רק לחתונה, דלאו דינא גמירי, ותאמרנה הנה זאת הכלה הצדקנית, בתו של החכם רבי פלוני אלמוני, חובשת פאה. ולפי הענין יתכן גם חשש לא מבוטל (אף כי רחוק), שממנה יראו וכן יעשו, ותצאנה כל הנשים אחריה.

בענין טענת המדריכים

כג. ועתה נבוא אודות מה ששגור בפי ה"מדריכים", שה"חדר יחוד" הינו חיוני מאד לקשרי עבודות אהבה וריעות של הזוג, אין לנו לציית לטענות כאלו כל עוד שלפי גדרי

ההלכה יש בזה חשש של מכשול לרבים (וכנמצא), דבודאי כל מה שאינו רצונו של נותן התורה ית"ש בהכרח שאינו חיוני כלל וכלל. ומה גם דדבריהם דחוקים, אחהמ"ר כראוי, דהרי כיון שבעוד כמה שעות בלא"ה עתידים הזוג להתייחד בביתם, אין היחוד באולם לצורך הכרחי כולי האי, דהתועלת שחפצים להפיק מחדר היחוד, אפשר להפיק גם בבואם אל שער ביתם בקדושה ובטהרה.

ואף שבש"ס מצינו הגדרה כע"ז שביהודה נהגו להתייחד²⁵ משעת אירוסין (כמוצא ז: יצמות מא:): כדי שיהא ליבו גם בה (ומנהג כעין זה הזכיר ג"כ המהר"ל²⁶), אך ההבדל בזה בולט לעין כל, דהרי שם באמת היה מרחק רב

²⁵ וכמובן שהיחוד ביהודה היה בביתם ולא לעיני כל העם וכו'.

²⁶ וגם שם לא היה יחוד באופן שגורם לכישלון לאחרים, כיון שלא היו אחרים ממתינים בחוץ, וגם כתב המהר"ל שהיתה שם אשה אחת משרתת אותם שנכנסת ויוצאת כל הזמן, באופן שהיה יודע לכל שחתן לא נוגע באצבע קטנה של כלתו, וממילא לא היה חשש למחשבות זרות. משא"כ אלו הבחורים בני ספרד המתחכמים חדשים לבקרים, שעורכים "חדר יחוד" עם דלת בלתי נעולה (ולעיתים אף ממניס אחד מהמקורצים שיכנס וילא צפתע פתאום), לא הועילו חכמים בתקנתם מידי, דסוף סוף כל המסובין בשמחת החתונה לא יודעין שהדלת פתוחה, ולא נפקי מכלל הרהור. וגם לענין שלא תצטרך הכלה לכסות שערותיה לא מהני, דלדעת רוב ככל האחרונים ה"חדר יחוד" לא צריך שיהיה יחוד הראוי לביאה, אלא סגי ב"מקום צנוע" לחייבה בכיסוי ראש כדן. וכמבואר.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

של זמן בין האירוסין והיחוד הללו לנישואין, אבל השתא הרי הרי היחוד הוא סמוך ונראה לזמן שבלא"ה יתייחדו בביתם, בעוד כשעה או שעתיים, וא"כ אין כל כך תועלת לייחדם כאן ועכשיו מיד באולם. (ואדרבה מסוגיות אלו יש ראייה ברורה למנהג הספרדים, ראה יצי"א ח"ה חאה"ע ס' ח ה"ל, ונשו"ת מעשה ארג ח"א עמ' רנג).

ועוד, דהנה בימינו נוהגין שהחתן פוגש את כלתו כמה וכמה זימנין לפני החופה, ומשוחחים במכשיר הטלפון כשעתא חדא מידי שבוע פעמיים באהבה – וא"כ כבר לבו גס בה די והותר, כי על כן לא מצינו טעם לשבח כולי האי לומר שיהיה ביחוד זה תועלת מרובה כפי שטוענים. ובפרט בדור יתום זה, דהפרו"ץ מרובה על העומד, גם המהרי"ל יודה דאין צורך לתחבולות כולי האי להרגיל את החתן אצל אשתו. [דהרי בימים ההם בזמן ההוא בשער מקומו של מהרי"ל, מנהג אחינו האשכנזים היה שאין המשוך רואה את משודכתו כלל עד החתונה, וכמ"ש בשו"ת מהרשד"ם (חאה"ע ס' לא, ד"ה הרי שלא הטיל), וזיל קרי גם להגרי"ב זילבר זצ"ל בספר מקור הלכה עמ"ס שבת (ח"צ ס' יז צניאור הלכה סקט"ז), שכתב דבימי קדם ברוב ככל מקהלות אשכנז לא היה החתן נפגש עם כלתו מה"תנאים" ועד הקידושין, ואכמ"ל].

ולדאבון נפשינו, לא כל מה שטוענים ומלמדים ה"מדריכים" לחתנים האידנא, היא

אכן תורה למשה מסיני זכה וברה, ולא תמיד דבריהם מזוקקים שבעתיים לפי גדרי ההלכה והקדושה כמסורת עם הקודש²⁷. וצאינה וראינה

²⁷ ומלבד כל הנ"ל, צא וראה בספר אוהל קדושים, שהעד העיד בנו בשם חבל נביאים מגדולי דורינו [הלא המה: הגר"נ קרליץ, הגרא"ל שטיימן, הגר"ח קנייבסקי, הגרמ"ל ליפקוביץ] שליט"א, שבחדר היחוד אסור לעשות קירבה של חו"נ, פן יכשל בעוון שז"ל, ר"ל. והוא היפך עצתם של "מדריכי חתנים" למיניהם.

ואכן לדאבון הלב, שמענו דישנם בחורים שמתוך חו"נ בחדר היחוד – נכשלים בשגה בשז"ל, ר"ל. ואף אמנם דאונס רחמנא פטריא, ברם לענין חו"נ בחדר היחוד, מי ביקש זאת מידו רמוס חצרה כמה שעות לפני שיש לו אפשרות, ולגרום לעצמו הוצאת טיפין ללא הכרח, והלא אם היה ממתין לבל יגע באצבע קטנה עד אשר ילך וישב לביתו, היה לאל ידו למנוע הרבה תקלות, וד"ל. [וגם כשהחתן יגיע לביתו, נכון הוא שיסיח דעתו כמה שיותר עד שעת הכושר לקיים משפט הבנות במועדו, ובזה ינצל בעה"ת מכל מרעין בישין, וכל שיכול למנוע, לאו אונס מקרי]. ועכ"פ אין לו להקדים להתייחד באולם ולהביא עצמו לידי נסיון. [ולא עוד אלא דאח"כ זה החתן נאלץ לברך ברכהמ"ז ושאר ברכות בעוד טומאתו על בגדו, ולחלק מהראשונים כמלאכים (ספר האשכול ח"א סוף ס' א, מנהגי מהר"ל רש ה' יוה"כ, חידושי ריב"ן לנרות דף כז ע"א) דינו כדין צואה בבגדו, וכן נקט הרמ"א (או"ח ס' עו) בפשטות [ואי היה כצואה ממש, א"כ עובר משום "דבר ה' בזה", דעונשו כרת בזה ובבא], ובספר חסידים סי' תקט הוסיף דאיתו שז"ל שבבגדו הו"ל למזכרת עוון בעת תפילתו ע"ש]. (והמייצג וראו גם נשו"ת מעשה נסים הכהן ח"צ אה"ע ס' רע"ב, שהעיר אה"ח על תקלה נוספת ב"חומרא" זו של חדר יחוד).

דהנה לצערנו הרב חזינו שלמרות אזהרת כל גדולי הדור הנ"ל, אשר יחד כולם הורו דעתם שיש לאסור החו"נ בחדר יחוד (לני אשכנז), עכ"ז חזינו שעדיין לא עלתה בידם לעצור המגפה הזו, כי יד ה"מדריכים" על העליונה בזה, ולדאבוננו

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

מה שצווח כי כרוכיא בזה הרה"ג ר' אברהם

ארלנגר שליט"א (מראשי ישיבת "קול תורה" ירושלים,

מחבר הספרים "צרכת אברהם" על הש"ס הנלמדים

ובפרט דהרי ע"י השז"ל נשמות קדושות יורדות לקליפות ולא יכולות לחזור לצור מחצבתם, ומאי אכפת לן אם אביהם (הזמן) נמנה בין "שולי המחנה" או שהוא ת"ח רשכבה"ג, וגם לא אכפת לן אם באו באונס או במים זדונים, סוף סוף הנשמות עשוקות, ולפיכך חובא רמיא גבן לעשות כל טצדקי למנוע ירידת הנשמות, וכל עוד שישנם נשמות עשוקות אין בן דוד בא כמובא בספרים הקדושים, וזה צע"ר השמים. [וכי שאל נא מנא לן דאף באונס יורדות הנשמות, נעתיק מה שכתב הגה"ק מקאמרנא זלה"ה בספר זוהר חי (נלאשית דף ריב ע"א), וז"ל: "כי כל זה ע"י שז"ל השפלו את השכינה והשלכנו את הנשמות תוך הקליפות והכרחנו את רחל שהיא השכינה שתדל למטה בגלות בין הקליפות ללקט אותן הנשמות, ובעונותינו נצרכה לירד בגלות ואנו גרמנו כל זה **אפילו על ידי אונס גמור הרי בהכרח יצאה נשמה אל הקליפות**. וכל שכן רע גמור ורשע שעושה כזה ברשע ופשע שאין לו תקנה וכו'". עכ"ל. וכן הוא בעוד מספרן של צדיקים זיע"א, וכעת לא ע"ט האסף בזה].

ויש להוסיף, דגם הניצל משז"ל, עכ"פ נקה לא ינקה מקישוי שלא בעת מצוה. וכפי שכתב בספר חמדת ימים בחלק לשב"ק (דף סא:), דאפ"י בחופה שנעשית בערב שבת, שנהגו לייחד החתן והכלה מבעוד יום כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת, לאו שפיר עבדי במנהגם זה, מהטעם הנ"ל. ע"ש. ויש להרחיב אודות שיטת החמדת ימים בזה, ולא כאן המקום.

וראה כע"ז באור תורה (גליון מק עמ' מקעד) שכתב הגאון הנאמ"ן להביא ראיה לאסור עריכת חדר היחוד ע"פ דברי שו"ת שואל ונשאל (ח"א חא"ע סי' לו), שכתב שם שהטעם למנהג ג'רבה שאין החתן מכסה פני הכלה, הוא משום דשמא יבוא לידי הרהור, ולא יבוא עליה אלא אחרי כמה שעות. ע"ש. וא"כ ה"נ בנדון דידן.

ה"מדריכי-חתנים" כיום מורים לחתנים לעסוק בזה בדווקא, ואף אם חתן אחד מעיר ושניים ממשפחה ישמעו בקולינו, להתייחד ללא חו"נ, סוף סוף הוראה כזו להתיר את חדר היחוד נפיק מינה חורבא אצל שאר החתנים, וכי כולו חתנין דנן כפלטי בן ליש? ובפרט אחרי שומעו מאת "המדריך" דברי כיבושים ו"מוסר" על החשיבות (נצינו) של החו"נ בחדר היחוד, ומה יעשה הנער ולא יחטא??!

וא"כ נהי דאחינו האשכנזים מוכרחים להסתפק ב"אזהרה" גרידא כיון שמנהג אבותיהם בידיהם להתייחד, מ"מ אנו שלא נהגנו מעולם להתייחד, למה לנו לחדש צרה זו ולהזדקק לאזהרות? הסר מעלינו רק את המות הזה.

ואין לומר דהחשש לשז"ל בשגגה בחדר היחוד הוא רק אצל "שולי המחנה", משום דבעת ההיא יש התרגשות דקדושה, ורובא דרובא אינם נכשלים בזה, כי הנה נודע לי מאברך אחד מופלג בחכמה וביראה (והן צעודו צחור כנר היה עדיו לגאון ולתפארת והיה נחשז מצחירי הישיבה, ולכן כעם הינו מו"ץ מפורסם צענר צת רבים), דבחדר היחוד נכשל בשגגה בשז"ל ר"ל (מסתמא כוונתו לכמה טיפין, ומ"מ גם על זה תסמנה שערות ראש). וכפי הנראה, עם כל ה"התרגשות דקדושה" סוף סוף לאו במלאכי השרת עסקינן, ובודאי חו"נ מעורר חימום בחתן הצעיר, בשגם הוא בשר.

וגם אילו היה אמת נכון הדבר דרך "שולי המחנה" נכשלים בשז"ל בחדר היחוד, היה ראוי לכל בני עדות המזרח להמנע מעריכת חדר היחוד (נמנהג אצמיו) כדי למנוע תקלה זו מ"הנחשלים אחריו", ולא שייך בזה "הלעיטהו לרשע וימות", כי לכל העם בשגגה אף אצל "שולי המחנה" ולא בזדון חלילה, דסוף סוף ב"מחנה" דידן עסקינן. צא וראה כמה חשו רבותינו להחמיר ולבטל לגמרי תקיעת שופר ונטילת לולב דאורייתא, ביו"ט ראשון שחל בשבת, בשביל אותם נחשלים שאולי נכשלים, וא"כ כ"ש וק"ר בנידון דידן, שאין זו חובה ואף לא חומרא, וגם לא נהגנו בזה כלל. (ראה א"ת שנה מג עמ' תשמג).

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

נשיקה נשיכות רבות! בספר "ברכת אברהם" מאמרים, (בדרך "מידות והשקפה" עמ' שלו), וז"ל: "מצוי בין המדריכים שמדברים הרבה דברים בטלים ומבוטלים הנקראים הדרכה, ואין לי ספק שלא מגדולים מקורם אלא מקטנות המדרכים השונים, ויצא שכרם בהפסדם וטוב היה להם השתיקה וכו'. ואין לנו אלא מה שמבואר בש"ע ובספרי היראה וכו'". עכ"ל. וראה גם בספר כלולות אפריון (עמ' ג נהערה), שכתב גבי המדריכים, דמחמת חשבונות שונים, כגון למנוע את החתן ממצבי לחץ וכיוצא (והוא כעין מה שטוענים לענין מועלת החדר יחוד), לעיתים נוטים מדרך סלולה של תורתנו הקדושה, וטח מראות עיניהם מהשכיל ליבותם שאין לחשבן חשבונות כאלו, וסיים: "כי כלל כללנו - מדברי אמת לא יצא מכשול". עכ"ל.

ראש הישיבה - מחייב, מה עושים?

כד. והנה רבים השואלים, כיצד יש להתנהג כאשר ראש הישיבה מחייב את הבחור לנהוג נגד רוח ההלכה, וכגון שמחייבו להתחתן בגיל מבוגר, או שדורש שיערוך חדר יחוד, ושאשתו תלבש פאה נכרית, וכיו"ב?

והנה בראש ובראשונה יש לדעת, כי בקשת ראש הישיבה אין בה שום משמעות דינית, כי לפי גדרי ההלכה אין הבדל בין בקשתו לבקשת כל אדם אחר זולת ענין כבוד התורה, וכל שהבחור עונה בדרך כבוד אין בזה

קפידא [וגם אין לחוש לחיסרון בהכרת הטוב, דאין לך הכרת הטוב גדולה מזו שלא גורם לראש הישיבה שיתגלגל חובה על ידו. ועיין כע"ז שו"ת מקור נאמן (סי' תרמה)].

ואולם מאידך, במבט המעשי, כל עוד שהבחור עודנו לומד בישיבה, לא במהרה ובנקל יש להורות לבחור להפר רצון ראש הישיבה יען כי זהו שורש פורה ראש לפרצות אחרות, כי חוסר המשמעת יכולה לגרום נזק רוחני גדול עד מאוד, לו ולכל הבחורים הסובבים הודו [בתחומים אחרים שבהם הצדק עם ראש הישיבה], ומה גם שעצם הדבר שהבחור מסרב לשמוע בקול ראש הישיבה, יכול ליצור דימוי שלילי בעיני כל רבני הישיבה או אף בעיני חבריו ובעיני עצמו [ודימוי כזה יכול לפגוע בהתעלותו הרוחנית בתורה וביראה, ואף להורידו חיים שאולה ר"ל], וזאת ועוד אחרת, שראש הישיבה יש לאל ידו לעשות עם הבחור רע, אף אם לא יסלק אותו מהישיבה, וכגון שלא ימליץ טוב כאשר יבררו אצלו לצורך שידוכים או לצורך כניסתו לכולל, והכל יביא במשפט, ונמצא שכל אלו הם דברים שרוחניותו תלויה בהם. וכמובן כל זה תלוי גם עד כמה ראש הישיבה הוא קפדן, ומה טיבו ומה יפיו. וגם מילתא תליא במזג טבעו ומעמדו של הבחור, עד כמה הפרת בקשת ראש הישיבה תשפיע עליו לרעה בכל המובנים. ומ"מ שיקולים אלו אין בהם כדי להתיר איסורים.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

וכל הנפק"מ היא בגוונא שהדבר אינו איסור גמור מדינא, דאז יש לדון לציית לראש הישיבה הגם שאין הצדק עמו, משא"כ היכא דהדבר אסור ע"פ דין, בזה אין כל היתר לשמוע בקול ראש הישיבה [וכל שכן לענין פאה נכרית, דבזה אין מקום להסתפק כלל, דמלבד שהדבר אסור מדינא, עוד בה, הרי אשתו תכסה שערותיה רק אחרי החתונה, כאשר הבחור כבר התנתק מהישיבה, ובזה אין לחוש כלל לבקשת ראש הישיבה, וכי רבו יכול לקבוע לו לאיזה ת"ת הוא צריך לשלוח את ילדיו, וכד'??]. ומלבד כל האמור, יש לחלק ג"כ בין ראשי ישיבות מאחינו בני אשכנז, שיתכן מאוד שכוונתם לשם שמים במה שחפצים לחייב את הבחורים הספרדים לנהוג כמנהגי הישיבה לכה"פ בתוך הישיבה [דבכה"ג, הגם שטעו בשיקול דעתם, יש לשמור על כבודם, כל עוד שאין בקשתם גובלת באיסור גמור], לבין ראשי ישיבות ספרדים שכל מגמתם רק להדמות לאחינו האשכנזים מתוך זילזול במסורת אבותינו [דבכה"ג, הלוואי והיה ניתן להפר עצתם ולקלקל מחשבותם, כי כשם שיש לחוס על כבודם, כך היה להם לחוש על כבוד קונם ית"ש ובכבוד אבותיהם ורבניהם-רבותינו].

ובמובן תמיד יש ליתן לנגד עינינו כי "גדול השלום". וכלל העולה הוא, שאין בזה "כלל", ואלו דברים שאין להם שיעור, ואי אפשר לקבוע הוראה כללית אלא הכל לפי הענין, [כי באמת היכא שיש קטטה גדולה, אפשר

שיש לצדד ולהקל קצת, כי גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה (שנת פא); והיינו עכ"פ ל"ת דרצנן ושוא"מ אף גדלווייתא), וגדול השלום שאף הקב"ה שינה בו (יצמות סה:), וסוף סוף אינו ודאי גמור שיכשלו המוזמנים בהרהורים אלא רק חשש גדול מאוד [וגם לעז על הראשונים אין בכה"ג יען כי מפורסם לכל שהבחור אנוס על פי הדיבור של ראש הישיבה, ועוון הזלזול ברבותינו הספרדים זיע"א מוטל על קודקודו של ראש הישיבה], ואזי גדולה עבירה לשמה ובחרים הרע במיעוטו (ומ"מ מכלל "רע" לא נפיק)]. ולכן על הבחור לפנות למורה הוראה אמיתי [שאיננו נגוע במחלת הנחיתות] בעוד מועד, ולפרוס לפניו כל המקרה לפרטיו כמיטב יכולתו.

ואמנם יש לדעת, דלעולם אין למהר להתייאש, ובחורים שלומדים בישיבות (ספרדיות למרצה הכא, כי ציטות האשכנזיות דר"כ לא מציצים!) שמחייבים את הנערים לקיים "חדר יחוד", יכולים להשתדל אצל ראש הישיבה (בעוד מועד) בדרך כבוד ובמתק שפתיים, ע"י הוריהם ומקורבים שונים, שתמוה מאד לחייב בחור לבטל ולזנוח מסורת אבותיו. ולהשמיע לראש הישיבה את דעתו של הגרי"ש אלישיב שליט"א ושל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהורו שיש לבני הישיבות הספרדים לאחוז מנהג אבותיהם בידיהם ולא לערוך חדר יחוד, ואף נזהרו בעצמם שלא לבטל ממנהגי אבותינו וככל אשר הבאנו לעיל, וכשיראו הרבנים כי

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

הבחורים למדו את הסוגיא ואינם סומים באפלה, יתכן שיסכימו לכבד את בקשתם ורצונם.

ונזכיר, כי אף במקום מסה ומריבה רבה, עם ראש הישיבה, וגם כאשר הבחור מוכרח לבטל "מנהג אבותיו" ולציית ל"מנהג הישיבה", ולקיים "חדר יחוד" למרות כאבו הגדול, יש לו לדעת דחובה על הכלה לחבוש כיסוי ראש אמיתי, ואף לא פאה נכרית, וכפי שנתבאר לעיל.

האם להסכים להיות עד בחדר יחוד?

כה. וצריך לידע, כי למרות כל מה שכתבנו בקונטרסנו, על חומר איסור חדר יחוד, מ"מ עוון "המלבין פני חברו" הוא ג"כ לא מילתא זוטרתא, וגדול כבוד הבריות, ועל כן גם אם החתן בעוה"ר הולך חשכים וכבר גמר בדעתו לעשות חדר יחוד, ואחרי הברכות מבקש מהעד והגישו אל הדלת לשם יחוד, לא זו העת ולא זו שעת כושר לפתוח במחלוקת ודברי ריבות ביום חתונתו וביום שמחת לבו, ובלא"ה כבר כלתה הרעה מעם החתן ורחוק לומר שישמע לנו לעת כזאת, אלא יש להבהיר לחתן את חומרת הענין בעוד מועד, לפני הקידושין, להוכיחו על פניו בנועם שיח ובחיד מתוק, ודברי חכמים בנחת נשמעין.

ומיהו לגבי עד שהוא אישיות מפורסמת, נראה שאז יצטרך לסרב כדי שלא יראה לעיני

הבריות כאילו נותן "תעודת הכשר" לחדר יחוד, כי עליו לחוש שממנו יראו וכן יעשו ח"ו. ומה גם דאם גברא רבא הוא ושמו הולך לפניו אכן יכול להרשות לעצמו להביע דעה גם בעת כזאת, כי יכבדו עמדתו. וכיו"ב כתב הרה"ג ר' גדעון עטייה שליט"א (נקיץ אור מורה גליון סקי עמ' תלס), וז"ל: "וכן הייתי נוכח באחת מהחתונות שהיה אחד מגדולי הדור עד בקידושין, וכשביקשו ממנו להיות גם עד בחדר יחוד, סירב בנימוק "איני מסייע בידי עוברי עבירה". וכן הרה"ג רבי יוסף עדס זצ"ל (ממור"י ישיבת פורת יוסף המעטירה) כמה היה מתריע על זה, שח"ו לא תהא כזאת בישראל להיכנס לחדר יחוד אחר החופה". עכ"ל. והנה אם נימוק מניעתם הוא מצד "מסייע", א"כ נראה שגם עד שאיננו גברא רבא מחוייב למאן, ומ"מ יותר נראה שהוא לשון מושאל בעלמא.

השפלת הצניעות, אכן??

כו. ובסיום דברינו נבקש להתייחס לטענה כי דווקא העיסוק בדין זה (כלומר כמינת והפלט קונטרס מה), היא גופא פגיעה בערכי הצניעות. אך באמת אין זו השפלת הצניעות אם מחבר ספר מזהיר בלשון נקיה על תקלה מצויה שרבים חללים הפילה ע"מ להציל רבים מעוון, והרי ההכרח לא יגונה כיון שכוונתו לשמים, וכבר דרשו רבותינו ז"ל (נבא מניעא לא). הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים. וכי נקום ונגנוז ספר "טהרת הקודש" וספר "יסוד יוסף" וספרים

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בענייני "חדר יחוד"

כיוצא באלו. וכבר אמרו חז"ל (בנרכות דף סג.) גבי רב כהנא דגנא תותיה פורייה דרב, דתורה היא וללמוד אנו צריכים (וכל שכן בנידון דידן נלאנו להרים מכשול מדרך עמי). ומה נענה על אותם התשובות שבספרי גדולי מצוקי אר"ש בדיני אישות אשר תצלנה אוזניים משמוע מעשים אשר לא יעשון, האם כל אותם גדולים משפילים את הצניעות ח"ו. אלא נראה, דאין בזה כל מקום לקפידא, כיון שרוב המצויין אצל ספרי הקודש תלמידי חכמים המה (עכ"פ לגבי ספרים שאינם בסגנון עממי), ותורה גופא מגינה ומצילה מן החטא כי תורה תכלין היא, וכבר כתב הגאון הנצי"ב ז"ל דלימוד תורה לעולם לא יגרום להרהורים רעים, ואין להרחיב את היריעה בזה לעתות כאל.

אך עצם השמעת טענה כזו הוא פלא עצום, דמצד אחד יכולים לטעון דמה שעושים מעשה להתייחד בפני קהל ועדה עם רב (דנר שכר הדין) את עצמו במצב המלאות שגורם לדיבורים (אסורים), בזה אין חיסרון ולא כיעור כיון שעושים כן "לצורך" איזה חשש רחוק בהלכה (על אף שאנחנו מרן ורבנן גאונים המורח והמערב כאחד לא חשו לה כלל). ואילו מאידך מגנים כנגד מי שכותב משא ומתן בגופי הלכות בפני רבנן ותלמידהון להבהיר בלשו"ן זהורי"ת ונקיה את החששות הכרוכות בעריכת חדר היחוד כדי להציל רבים מעוון, וטוענים שזו השפלת הצניעות וכן לא יעשה. וראה באו"ת (שנה מג עמ' תשמג),

שהביא הר' יעקב לוי, משם רבי אהרן קוטלר
זצ"ל (הו"ד צמשת ר' אהרן ובהקדמת ספר אום אני
חומה), שג"כ תמה ושאל בזה"ל: שומו שמים,
דור פרוץ וירוד בכל הענינים בהלבשה וכד',
ואילו לדבר בעניני קדושה וצניעות זהו נגד
הצניעות?! היאך טוענים כך? היש לך הטעיית
היצר גדולה מזו? והוסיף בזה"ל: וחיוב מוחלט
הוא לדבר בזה בפרהסיא, בין מהבימה בין
בשיעורים לחבורות ועם יחידים, בכל מיני
הסברה. עכ"ל.

סיכום הנקודות והבעיות - צרות רבות

הנגרמות

כז. ויש להביא כאן את סיכום הדברים, מעט מהצרות רבות ורעות, הנגרמות ע"י חדר היחוד, וכגון: א) מוציא לעז על הראשונים והקדמונים. ב) לדעת כמה רבוותא ז"ל, ההיתר להתייחד עם ארוסתו לצורך נישואין הוא רק כאשר באה לביתו הקבועה דהוי דרך אישות גמורה ותהי לו לאשה, משא"כ כאשר מתייחדים באולם השמחות (אפי' שהמתן שלם לנעל האולם עבור המדר), עובר משום "איסור יחוד" עם ארוסתו (הנפסק ברמ"א סי' ה"ן ס"ז), וכמובא לעיל מילתא בטעמא. ג) התקלה הנוראה שהקהל והציבור מדברים דיבורים אסורים שלא יכילם האוזן בעת שהיית החתן בחדר היחוד. ד) המחשבות האסורות העולות במוחן של הבחורים הרווקים מבין עשרים שנה ומעלה, בעקבות ההמתנה לחתן שבחדר היחוד.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

ה) שהכלה אחר הייחוד נחשבת נשואה גמורה, ויוצאת ללא שום כיוסי לראשה. ו) אברכים חשובים הודו בפנינו, שע"י חו"נ בחדר היחוד נכשלו בשו"ל ר"ל (ונגרכו מזה עוד כמה מקלות, שמצרך צרכת המזון צמוד טומאתו עליו, ועוד), ז) מה שהעיר בחמדת ימים בחלק לשב"ק דף סח ע"ב דאם יתייחדו תהיה קישוי שלא בעת מצוה.

סיכומו של דבר, השאלה הנשאלת בקול גדול, אדיר וחזק היא: ממה נפשך, אם לדעת מרן הש"ע יש להצריך חדר יחוד ומנהגינו אזיל דלא כמרן, א"כ מה ראו על ככה חכמי המזרח לנטות מדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ובעל כרחין שראו בזה חשש לכיעור או לתקלות, ואם לדעת מרן אין צורך בחדר יחוד, א"כ אין כל צורך לחדש דבר זה אשר לא שערם אבותינו.

ולכן דברי אבותינו ורבותינו – אינם צריכים חיזוק. וכפי שכבר ידוע ומפורסם שמנהג הספרדים בכל הדורות שאין החתן והכלה מתייחדים לאחר החופה, אלא רק לאחר סיום הסעודה בביתם, ומה שחששו שיהיו ברכות הנישואין עובר לעשייתן, הרי אין ברכות הנישואין כברכת המצוות שצריך לברך עליהם עובר לעשייתן, אלא הרי הם כברכת השבח שא"צ לברך אותם עובר לעשייתן.

וידוע לנו שיש שיקראו בקונטרס זה, שיכולים לתור ולדרוש במה להעיר אחר איזה דברים צדדיים לומר דאין דברינו מוכרחים ושאו"ל יש לחלק וכיו"ב, ומחמת אותם הדברים הצדדיים יבוא לחשוב כי נפרדה כל החבילה,

כי על כן נבקש מהמעיינים, תנו ליבכם למכלול הדברים ולשקול בשק"ל הקודש את המשא העיקרי: מהו רצונו של מקום ית"ש לבני עדות המזרח, האם "להחמיר" בחדר יחוד (שהיא חומרא רחוקה אשר לא שערנו לצוטינו), או להחמיר לבל יחטיא את הרבים בעוונות חמורים הנזכרים, ולזלזל בערך מנהגי אבותינו ובערך החכמים העומדים מאחריהם. וגם אם ספק הוא, כלל גדול הוא בידינו "שב ואל תעשה עדיף". ואף כאשר הבחור מתבייש מרבני הישיבה ומחבריו, הרי זה גופא שמתבייש זו היא סיב"ה לחזקו ולאמצו במנהגינו, שיגבה לבו בדרכי ה', ולשקמו מהנחיתות שאחזתו שהיא הרס לכל חלקה טובה באישיות האדם.

מסקנא דדינא:

כח. הנושא אשה מברכים לו "שבע ברכות" (כמוצא ז. וטוש"ע אה"ע סי' סג ס"א), וצריך לברך אותם קודם שיתייחד עמה, מפני שאסור לו להתייחד עמה בלי "שבע ברכות". אך מ"מ אחר שברכו אותם, אין צריך להזדרז ולהתייחד עמה מיד, מפני שברכות אלו נתקנו כדי לתת שבח והודאה לה' על יצירת האדם וזיווגו. וכן המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח שאין החתן והכלה מתייחדים אחר החופה, אלא רק לאחר סיום הסעודה בביתם. וטעמם ונימוקם עמם, ואין בזה שום פקפוק, והוא מנהג ותיקין המיוסד על אדני פז, וכפי שנתבאר לעיל בס"ד. וכל המשנה ומורה לספרדים לעשות ייחוד בחתונה עצמה, ידו על התחתונה, ועתיד ליתן את הדין שמוציא לעז על רבותינו הספרדים אשר קטנם עבה ממותנינו.

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

אהבה מקלקלת את השורה / משה יואל שני

הנה יש להדגיש היטב, כי מאחר שאנו בגלות נוראה, הרי שידענו גם ידענו שלמרות כל הדברים הנ"ל, עדיין ימצאו ישיבות אשר חרב השפלות בידם ורוממות הנחיתות בגרונם, ומקפידים שכל הליכותיהם יהיו כמעשה קוף אמיתי, בהעתקה ואימוץ של מנהגים זרים, ואף גם זאת, בכפייה עצומה ונוראה על כל הבחורים "ללכת בתלם של הישיבה", ומי שאינו מקיים חדר יחוד – לא ישתתפו הבחורים ביום שמחתו, ועל כגון דא אמרו חכמינו "אהבה מקלקלת את השורה", כי אהבתם ובטלותם העצומה אל מול אחינו בני אשכנז, גורמת להם לאבד את שורת השכל וההגיון הפשוט, שכל נער וכל איש – ראוי שימשיך ויצעד במסורת אבותיו, וכפי שאף גדולי חכמי אשכנז הזהירו בזה, שחובה עלינו לשמור על המנהג, וכמובא בתוך הקונטרס.

ונשאלה נא בזאת רק שאלה אחת, האם יתכן לומר שאחינו האשכנזים חייבים להמשיך במנהגם, והספרדים רשאים לעזוב את מנהגם אם יחפצון (גם ללא כפייה), הזהו "שביל הזהב" לקרב מנהגינו למנהג אחינו, בו בזמן שיתכן מאוד שעל אחינו הי"ו לקרב מנהגם למנהגינו, דהרי בימינו אנו שנתחדשה המציאות (כפי שנתגבר לנו מעל כל ספק) שחדר היחוד הוא גרמ"א בניזקי"ן לדיבורים אסורים (וכ"ש מחשבות זרות), א"כ לא מבעיא דאין כל היתר לספרדים להקל לערוך מכשלה זו שלא נהגו בה מימי עולם ושנים קדמוניות, אלא יתירה מזו, דלא דבר ריק הוא לומר (במורם ספק מיהא), דאע"פ שבדורות חלפו מנהג אשכנז היה הגון יען כי כל מחשבות לבם היו כעצם השמים לטוהר, מ"מ בימינו אנו שהחוש מוכיח שבחורים נכשלים אחד בפה ואחד בלב מחמת חדר היחוד, היה להם לאחינו בשרנו האשכנזים הי"ו לחדול מעשות כן ולבטל מנהגם הלזה, ולמנוע המגפה והמשחית מפיהם של ישראל בעת שהיית החתן לפני ולפנים. ואף אם עין זוכה ורואה שגדולי אשכנז בימינו שליט"א מקיימים מנהג חדר היחוד, אין זאת אלא **תוכחה מגולה** ו**מופר השכל עבירנו** כיצד מתייראים מלשלוח יד במנהג כל שהוא ונשמרים להם מלעלות להר ולנוגע בקצהו אע"פ שיוצא ממנו תקלה. גדולי אשכנז לעולם לא מחפשים "שבילי זהב" לקרב מנהגם למנהגי שאר העדות, ועל זה הדרך עלינו לשמור על מנהגינו נטירותא יתירתא. ולא שנלמד מהם את עצם המנהג המפוקפק דנפיק מיניה חורבא, דבר שגם הם בעצמם בודאי לא היו עושים – אם היו במקומנו.

והלא ידוע תדע כי ברור ומוסכם הדבר שכך היה מנהג הספרדים מימי קדם שאין החתן והכלה מתייחדים מיד, ואין בזה שום ויכוח, כי שאל נא לכל יהודי מבני עדות המזרח מבן חמישים שנה ומעלה, ויספר לך זאת. [ומה שעובדה זו נראית בעיני חלק מהקוראים כדבר שיש בו מקום לדיון ולוויכוח, אינו אלא מפני היותם רכים בשנים]. ורק בארץ ישראל מאז שהחלו ללמוד בישיבות של אחינו בשרנו בני אשכנז הי"ו, רבים התחילו לעשות כן [וכפי שעשו גם גבי עוד עשרות מנהגים, כגון ציציות דנפקי לברא, ואכילת

תפוח בדבש (נמקום סוכה) "כדי" לעורר דינים בראש השנה, וכהנה וכהנה], ולא היתה כזאת מלפנים כלל. שאל אביך ויגדך, זקנך ויאמרו לך.

ולא רחוק לומר, שאילו היה מנהגינו להתייחד, ומנהג עדות שונות היה שלא להתייחד, שהיו זועקים עלינו בקול מר, והיו קוראים עלינו פרוצים ומופקרים. וא"כ די לנו שאין אנו מוחים באותם אלה מבני ספרד שעושים ייחוד מיד לאחר ברכות הנישואין [למרות שאבותיהם לא נהגו], ואף הגדילו לעשות בכמה מקומות שמכריזים על זה בקולי קולות, ולא יבושו ולא יכלמו. ואף חברי החתן – נערים צעירים ורווקים נכנסים למקום הנשים עם החתן, כדי שילך עם הכלה לחדר ייחוד, והחתן הולך לשם עם הכלה יד ביד נגד כל חבריו הצעירים. ואף אם איננו יכולים למחות בהם, אבל לכה"פ נקפיד אנחנו בגאווה על שמירת מנהגינו אשר נתבאר שיש לו יסודות נאמנים ע"פ הפוסקים אשר מפיהם אנו חיים, ואין להוציא לעז על הראשונים, אבותינו ורבותינו גדולי הדורות, שלא נהגו כלל במנהג זה.

וכבר נתבאר בפנים הקונטרס שחדר הייחוד גורם שידברו בחורים בשער, בדברים שהשתיקה יפה להם (מלמד ההורים האסורים דה"ל), ולא רק מעט בחורים "קלילים" נכשלים בזה, אלא לדאבון הלב, גם בקרב בני התורה ניתן למצוא כאלו שיכשלו בדיבורים חמורים, לכה"פ בדרך שחוק ובדיחותא. ולא ניתנה התורה למלאכי השרת (קידושין נד.). ונמצא שאי"ז רק "כיעור" בלבד, אלא הכשלה של ממש, ואיזה "חומרא" יכולה להצדיק עשיית איסורים חמורים??

ובאמת שזהו בושה וכלימה שצריכים אנו לדון ולדבר ולשכנע בדברים פשוטים שכאלו, שכל מי שיש לו מח בקודקודו מבין מיד את כל החששות והחסרונות, ואינו מתפלפל ומתווכח ומתנגח בזה. ורק הריקים והפוחזים שלא קראו ולא שנו, מקשקשים בכנפיהם בהוצאת לזות שפתיים ריקה וחלולה שאין בה ממש על מנהג אבותינו שיסודו בהררי קודש, וכמבואר היטב, ללומד היטב!

דוגמא לכך, נביא ממה שנכתב בתוך הקונטרס הנוכחי (אות יא), כי דעת הגראמ"מ שך זצ"ל ב"אבי עזרי" מהדו"ק (פ"ג מאישות ה' יג), דל"צ עדים לחופה והנישואין שהם הייחוד, ורק לקידושין בעיני עדים. והנה בישיבה אחת ("משכנות") המחזיקה בעוז בקיום חדר ייחוד, [עד כדי הוצאת הבחורים מהאירוע אם יסרב החתן לקיים את 'מנהג הישיבה']. טענו לאמר, כי אם לא יתייחדו החתן והכלה כעת באולם, יצטרך ראש הישיבה שהוא הרי מסדר הקידושין לשלוח את העדים בסיום החתונה להתלוות לחתן ולכלה ולראותם מתייחדים בביתם, וזה לא כ"כ נח, לכן מתעקשים אצלהם בישיבה שיקיימו החתן והכלה חדר ייחוד, ע"כ דבריהם המתוקים. והנה למרות שבודאי אין שום טעם וריח בטענה

גליון מיוחד "לרעות בגנים" - קובץ בעניני "חדר יחוד"

שמחמת שזה לא נח, לכן אפשר יהיה לבטל ולנתוץ מנהגי אבות. אך מלבד זאת, כנראה שבאותה ישיבה טרם הגיעו בלימודם לדברי הגרא"מ שך הללו, שס"ל שא"צ עדים על היחוד, ואילו היו יודעים מזה, מסתבר מאד שהיו חוזרים בהם... וד"ל.

ואין ספק כי מקור כל טענות ו"פלפולים" ודיונים אלו לנסות להתיר ולהקל ראש בזה, נובע אך ורק מתוך נחיתות ורפיסות אמיתית, בשילוב של זלזול עמוק במסורת אבותינו הבהירה והמאירה.

ובאמת הנהגה תמוהה זו מנציחה את הבורות, ומבהירה עד כמה הלעז הוא גדול וחמור, עד שעוזבים את מנהגי אבות הקדמונים ומעדיפים את מנהגי הישיבה החדשניים, התמוהים וה"תלושים". ואף בנער הלומד בישיבה אשכנזית, עדיין אין טעם וריח בטענה מוזרה כזו של "מנהג הישיבה", דאטו הבחור מקפיד ו"מהדר" לאכול חריין"ן בליל פסח או שמקפיד שלא לאכול קטניות, לאות הזדהות עם ישיבתו וחכמיה המשתייכים לעדות אשכנז? היש לך הוצאת לעז ורינון גדול מזה, כאומר בזה טעו אבותיו, בזה שגו שלא התייחדו מיד, ויתכן שאולי קידושיהן אינם קידושין?!

ובודאי שבהנהגה שפילה ועלובה שכזו, כבודם של אבותינו מתגולל באשפתות!

צריך לזכור יסוד אחד, (מצעמח"ס "שטייגער"), בשביל להקרא "בני תורה" לא צריך שידבק בידנו מאומה מהאשתכנזות המיותרת כל כך. מותר לנו לפלפל בסוגית "תקפו כהן", ולדון ב"שמעתתא דחרדל", עם כל הקנייטשים הלמדניים, אבל לא מוכרחים להשתמש במילה 'קנייטשים', וגם לא מוכרחים לומר 'קציים' במקום 'קצות'.

מותר לנו לדעת לחזור על 'הרגשים' דקים ו'גדרים' עמוקים, בלא לטשטש את הזהות המרוקאית המקורית שלנו. מותר לנו להשקות את הלמדנות לסוגיה כמו שספגנו בישיבות, אל תוך הכלים המזרחיים הקסומים בהם ניחנו.

וכי משום שאנו שוקדים על חידושיו של הגר"ש שקאפ, או במהלכיו של הגרנ"ט, עלינו "להתחפש" להם? וכי משום שאתה בקיא בתהומות 'קצות החושן' עליך לחקות את שם הספר בניב יידישאי?

ולו היו הם נועלים נעליים מספר 44, אמורים גם אנחנו לנעול מספר 44?

גם מי שמבקש ללכת בדרכה ולינוק מבארה של למדנות ליטא, יכול ורצוי לו שישאר נטוע בגאווה במורשת הספרדית, על גווניה המרהיבים, ניחוחותיה, פשטותה, הליכותיה, חיוניותה וחינניותה.

הגיע הזמן שלכה"פ בעניני ההלכה – נזקוף את ראשנו בגאווה! ונדע כי מסורתנו ברוכה היא וגם טובה!

הופיע!!!

ללקוח ספר שושנים

כרך רביעי

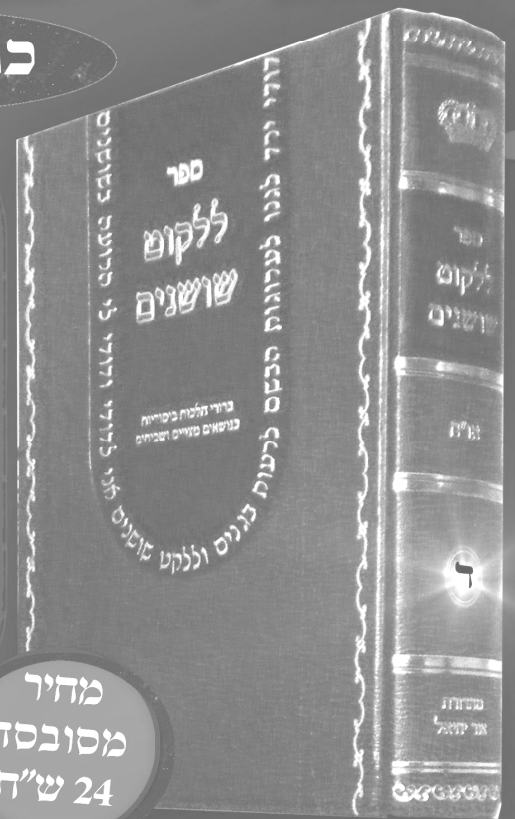
הכרך החדש כולו עוסק
בדיני מועדי השנה
מחקר יסודי מתוך אלפי ספרים

❖ דוגמא לנידון אחד שבספר: ❖

האם יש מקום להדר שלא לאכול אחר הפסח מחמץ
שנמכר לגוי?

המחבר מוכיח שגם על הצד שהמכירה לא חלה, ישנם תשעה עשרה סיבות (שמופיעות בראשונים ובאחרונים) לומר שחז"ל לא קנסו לאסור את החמץ אחר הפסח, ואין שום מקום להדר בזה. ומביא שהסכימו לכך גדולי הדור שליט"א, ושכן היה נוהג בעצמו החזו"א, והגר"י קנייבסקי זצ"ל, ועוד ועוד. המחבר גם מסיר את הטעות הנפוצה בהכנת הנהגת הגר"א ז"ל. ומאריך מאוד בכל זה.

מחיר
מסובסד
24 ש"ח

מפרי קולמוסו של הרה"ג ר' אליהו בחבוט שליט"א
ראש ביהמ"ד "ברכת אברהם", ומח"ס שושנת העמקים ב"ח ושפתי שושנים
להשיג בחנויות הספרים המובחרות, או בטלפון:

0 2 - 5 3 8 7 5 2 3

לתשומת לב הלומדים!

וזאת למודעי

- עדיפות ראשונה וזכות קדימה לפרסום מאמרים בירחון, תינתן למנויים השולחים מאמר מוכן מוקלד (ערוך ומוגה), ע"ג דיסק (או בתקליטון או בדואר אלקטרוני, למשתמשים בו ע"פ הכרח ועם הקפדות ההגנה הנחוצות).
- הפרסום בירחון הוא ללא תשלום. אך השולח כתב יד, שצריך להקלידו ולהגיהו. (או מודפס ללא צירוף דיסק, שצריך להעתיקו ולכותבו מחדש), צריך לצרף דמי הקלדה והגהה בסך 5 ש"ח לכל עמוד פוליו.
- יש להמנע ממאמרים ארוכים במיוחד!
- מכתבים קצרים (למדור 'יתדות', עד 300 מילים לערך), ניתן לשלוח גם בכת"י, ברור נקי וקריא.
- יש לכתוב בסגנון מרוכז ותמציתי - מועט המחזיק את המרובה ובלשון ברורה ומסודרת.
- אין המערכת מתחייבת לפרסם כל חומר שמגיע אליה. כ"כ המערכת רשאית לשנות מתוכן המאמרים ומסגנונם לפי הנראה והנכון. [בכל מקום שנכתב א"ה בסתם, הכונה, "אמר המגיה", מחברי המערכת].
- אין המערכת מחזירה חומר שנשלח לפרסום.
- לפרסום ספרים וכד' ע"ג הירחון, לפנות למערכת.
- מחברי ספרים המעוניינים לפרסם את ספריהם ע"ג הירחון, ישלחו שני ספרים למערכת.
- אחריות המאמרים ע"ד הכותבים בלבד. ואין לסמוך הלכה למעשה על פסקים המובאים בירחון, אף אם נכתבו הדברים בדרך ובסגנון "פסק".
- להצטרפות למנויי הירחון **בסך 50 ש"ח בלבד לשנה**, כולל דמי משלוח! פנה עכשיו! 04-6923381/2.
- למול עיננו הצבנו תפילה שנזכה בס"ד להגדיל תורה ולהאדירה, בשם ה' - נעשה ונצליח, כי לתקן באנו ולא לקלקל, וכל המטרה היא: "גדלו לה' איתי ונרוממה שמו יחדיו". "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו".

למשלוח מכתבים, מאמרים ותגובות ולהצטרפות:

ת.ד. 114 צפת

פקס:

04-6925148

דוא"ל:

teshuva1@012.net.il

הגליון יו"ל ע"י

ישיבת האר"י

הקדוש

שע"י מוסדות

"יתד התשובה"

בעיה"ק צפת ת"ו

טל: 04-6923381/2

יהודה המצילה

ירחון תורני להלכה הלכה ומחשבה

להעברת מאמרים לפרסום בירחון, ניתן לשלוח למשרדי המערכת.

טופס הצטרפות

תאריך: _____

שם	משפחה
----	-------

כתובת	ת.ד.
-------	------

מיקוד	עיר
-------	-----

טלפון	נייד
-------	------

אברך / בחור ישיבה / עובד	מקום לימודים / עבודה
--------------------------	----------------------

טלפון	כתובת
-------	-------

שם ראש הישיבה / הכולל	הערות / תגובות:
-----------------------	-----------------

אין הכרתם את הירחון:	חבר שהיית רוצה שנשלח לו את הירחון: (שם וכתובת)
----------------------	--

הנני מעוניין להצטרף כמנוי לירחון התורני "יתד המאיר"	מצי"ב סך: 50 ₪ עבור מנוי לשנה אחת.
---	------------------------------------

מצי"ב סך: _____ ₪ עבור מנוי ל- _____ שנים.	מצי"ב תרומה בסך: _____ ₪.
--	---------------------------

מצי"ב סך: _____ ₪ עבור מנוי ל- _____ שנים.	מצי"ב תרומה בסך: _____ ₪.
--	---------------------------

מצי"ב סך: _____ ₪ עבור מנוי ל- _____ שנים.	מצי"ב תרומה בסך: _____ ₪.
--	---------------------------

מצי"ב סך: _____ ₪ עבור מנוי ל- _____ שנים.	מצי"ב תרומה בסך: _____ ₪.
--	---------------------------

תזכרו למצוות!

* את הטופס יש לשלוח למשרדי המערכת - ת.ד. 114 צפת.

* ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' ח-1: 4-82593, חשבו לציין בשובר, שם, כתובת, טל. וכן שדהשלום עבור מנוי

מנוי"ל: מוסדות "יתד התשובה" ♦ מערכה: 2/04-6923381 | ת.ד. 114 צפת | בקש: 04-6925148 | דוא"ל: teshuva1@012.net.il